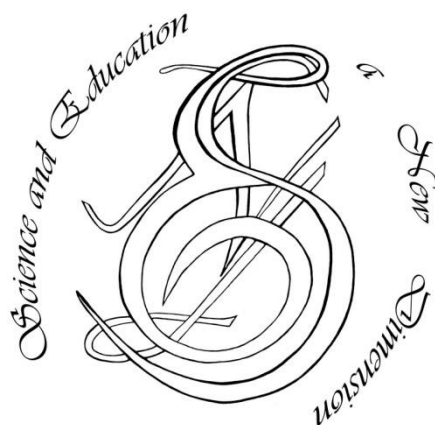

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

PHILOLOGY

Филология

p-ISSN 2308-5258

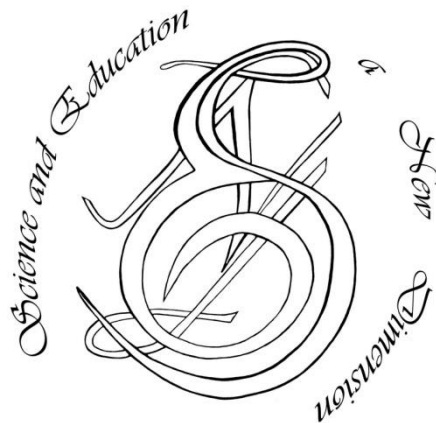
e-ISSN 2308-1996

IX(75), Issue 257, 2021 Sept.

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75>

Philology

Editorial board

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

Honorary Senior Editor:

Jenő Barkáts, Dr. habil. **Nina Tarasenkova, Dr. habil.**

Andriy Myachykov, PhD in Psychology, Senior Lecturer, Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Edvard Ayvazyan, Doctor of Science in Pedagogy, National Institute of Education, Yerevan, Armenia

Ferenc Ihász, PhD in Sport Science, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Ireneusz Pyrzyk, Doctor of Science in Pedagogy, Dean of Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Irina Malova, Doctor of Science in Pedagogy, Head of Department of methodology of teaching mathematics and information technology, Bryansk State University named after Academician IG Petrovskii, Russia

Irina S. Shevchenko, Doctor of Science in Philology, Department of ESP and Translation, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine
Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Kosta Garow, PhD in Pedagogy, associated professor, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

László Kótis, PhD in Physics, Research Centre for Natural Sciences, Hungary, Budapest

Larysa Klymanska, Doctor of Political Sciences, associated professor, Head of the Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Liudmyla Sokurianska, Doctor of Science in Sociology, Prof. habil., Head of Department of Sociology, V.N. Karazin Kharkiv National University

Marian Włoshinski, Doctor of Science in Pedagogy, Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Melinda Nagy, PhD in Biology, associated professor, Department of Biology, J. Selye University in Komarno, Slovakia

Alexander Perekhrest, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Nikolai N. Boldyrev, Doctor of Science in Philology, Professor and Vice-Rector in Science, G.R. Derzhavin State University in Tambov, Russia

Oleksii Marchenko, Doctor of Science in Philosophy, Head of the Department of Philosophy and Religious Studies, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Olga Sannikova, Doctor of Science in Psychology, professor, Head of the department of general and differential psychology, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odesa, Ukraine

Oleg Melnikov, Doctor of Science in Pedagogy, Belarusian State University, Belarus

Perekhrest Alexander, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy, Ukraine

Riskeldy Turgunbayev, CSc in Physics and Mathematics, associated professor, head of the Department of Mathematical Analysis, Dean of the Faculty of Physics and Mathematics of the Tashkent State Pedagogical University, Uzbekistan

Roza Uteeva, Doctor of Science in Pedagogy, Head of the Department of Algebra and Geometry, Togliatti State University, Russia

Seda K. Gasparyan, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Yerevan State University, Armenia

Sokuriaynska Liudmyla, Doctor of sociological science. Prof. Head of Department of Sociology. V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Svitlana A. Zhabotynska, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Tatyana Prokhorova, Doctor of Science in Pedagogy, Professor of Psychology, Department chair of pedagogics and subject technologies, Astrakhan state university, Russia

Tetiana Hranchak, Doctor of Science Social Communication, Head of department of political analysis of the Vernadsky National Library of Ukraine

Valentina Orlova, Doctor of Science in Economics, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Millousheva-Boykina Dobrinka Vassileva, PhD, assoc. professor at the Faculty of Mathematics and Informatics, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”

Veselin Kostov Vasilev, Doctor of Psychology, Professor and Head of the department of Psychology Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

Vladimir I. Karasik, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Volgograd State Pedagogical University, Russia

Volodimir Lizogub, Doctor of Science in Biology, Head of the department of anatomy and physiology of humans and animals, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Zinaida A. Kharitonchik, Doctor of Science in Philology, Department of General Linguistics, Minsk State Linguistic University, Belarus

Zoltán Poór, CSc in Language Pedagogy, Head of Institute of Pedagogy, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Managing editor:

Diana Barkáts

© EDITOR AND AUTHORS OF INDIVIDUAL ARTICLES

The journal is published by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe
BUDAPEST, 2015

Statement:

By submitting a manuscript to this journal, each author explicitly confirms that the manuscript meets the highest ethical standards for authors and co-authors. Each author acknowledges that fabrication of data is an egregious departure from the expected norms of scientific conduct, as is the selective reporting of data with the intent to mislead or deceive, as well as the theft of data or research results from others. By acknowledging these facts, each author takes personal responsibility for the accuracy, credibility and authenticity of research results described in their manuscripts. All the articles are published in author's edition.

The journal is published under Creative Commons Attribution License v4.0

THE JOURNAL IS LISTED AND INDEXED IN:

INDEX COPERNICUS: ICV 2014: 70.95; ICV 2015: 80.87; ICV 2016: 73.35; ICV 2018: 90.25;
ICV 2019: 89.50

GOOGLE SCHOLAR

CROSSREF (DOI prefix:10.31174)

ULRICHS WEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY

UNION OF INTERNATIONAL ASSOCIATIONS YEARBOOK

SCRIBD

ACADEMIA.EDU

CONTENT

Антирефлексивні тенденції інформаційної епохи як тригер концептуального спрощення у практиці художнього перекладу <i>О. Ю. Дубенко</i>	7
Текстова аплікація як маркер міжтекстових зв'язків у сучасній українській поезії <i>А. А. Берестова</i>	13
Католицьке відродження в англійській літературі <i>О. С. Бойницька</i>	17
Магічний реалізм: мовна картина світу в романі «Cien años de soledad» Габрієля Гарсія Маркеса <i>Н. В. Чорна</i>	21
Метафора: лінгводидактичний аспект <i>Е. В. Довганюк, Я. М. Литовченко, Є. М. Брославська</i>	27
Засоби вираження і відтворення в українських перекладах асертивної ілокуції текстів міжнародного права <i>І. П. Ігнатенко, Ж. Л. Лемешко</i>	30
Концепт земля у художній публіцистиці В. Яворівського <i>Л. В. Хавалджи</i>	33
Perception and Cognition. All Colors of the World: Metaphorization of Color <i>L. V. Knyshchytska</i>	37
Постколоніальний вимір роману Венери Курі-Гата «Полонянки мису Тенес» <i>О. І. Кобчінська</i>	41
The Motif of Getting an Enchanted Wife in Japanese and Ukrainian Fairy Tales <i>N. Naumovska</i>	45
Літературна казка від структуралізму до постмодернізму у лінгвістичній перспективі <i>А. Б. Павлюк</i>	49
Notion of an accent in linguistic studies <i>N. O. Petrochuk</i>	54
Audiovisual Translation and Multilingualism <i>B. O. Pliushch</i>	57
Синтаксическая характеристика заключительных этикетных формул в русском эпистолярии XIX века <i>А. М. Подопрігора</i>	60
Лінгвокогнітивний характер вторинної номінації (на матеріалі топонімічних прізвиськ штатів США) <i>А. В. Шелякіна, О. М. Торосян</i>	65
P. Kulish's epistolary contacts (based on archival sources) <i>К. Тимофієєва</i>	68
Тема міста Нанькін у поетичному доробку Бай Хуа <i>О. С. Трунова</i>	74
Стратегии адаптации китайских имен литературных персонажей в русском переводе <i>Ван Чжицзы, И. В. Хабарова</i>	76

Антирефлексивні тенденції інформаційної епохи як тригер концептуального спрощення у практиці художнього перекладу

О. Ю. Дубенко

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Paper received 08.04.21; Accepted for publication 01.05.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-01>

Анотація. Статтю присвячено явищу кліпової культури, пов'язаного з появою цілої низки відмінних характеристик сучасного стилю мислення, які чинять відчутний вплив на сприйняття художнього тексту та його перекладацьку інтерпретацію. Специфічні риси перекладацьких рішень, що є наслідком цих антирефлексивних тенденцій, проаналізовано на прикладі перекладу назв літературних та кінематографічних текстів як елементів сильної стилістичної позиції, що відіграють важливу роль у формуванні концептуальних очікувань цільової аудиторії та її підсумкового враження про перекладений твір.

Ключові слова: системне мислення, кліпове мислення, художній переклад, концептуальне спрощення, підтекст.

Вступ. Сучасні науково-технічні досягнення породили новий когнітивний стиль інформаційної доби, зумовлений тим, що на зміну вербальним засобам (книгам, газетам і журналам) прийшли засоби аудіовізуальні (радіо, телебачення, Інтернет). Цей стиль передбачає заміну *поняттєвого, системного мислення* на мозаїчну свідомість або *кліпове мислення*, у більш широкому розумінні, на *кліпову культуру*.

На думку одного з перших дослідників соціально-психологічного феномену кліпової свідомості, французького соціолога А.Моля, культура надає людині «екран понять», на який вона проектує своє сприйняття дійсності. У доінформаційну епоху цей екран мав раціональну цілісну сітчасту структуру, яка дозволяла простежити причинно-наслідкові зв'язки, на логічній основі співвіднести свої нові та старі уявлення про навколишній світ. У сучасному суспільстві «екран понять» не наділений логічною структурою, він більше нагадує масу різномірних, абияк закріплених волокнин, – довгих, коротких, товстих, тонких, розміщених майже у повному безладі. Перебуваючи у нескінченному потоці логічно невпорядкованих повідомлень та емоційно насичених образів людина не має можливості сформувати цілісну картину світу. Така «мозаїчна культура» створює індивідів з розщепленою свідомістю і вельми обмеженою структурованістю мислення [12], що істотно впливає на характер сприйняття художніх текстів, які за визначенням, потребують особливого, системного усвідомлення.

Мета статті полягає в осмисленні явища концептуального спрощення у художньому перекладі з погляду антирефлексивних тенденцій, що характеризують стиль мислення інформаційної епохи.

Результати й обговорення. Феномен кліпового мислення є реакцією на виклики інформаційної епохи, його поява зумовлена прискоренням ритму життя і пов'язаним з ним зростанням обсягів інформаційного потоку, потребою у все більш актуальній інформації та у забезпеченні якомога оперативнішого її надходження. Усе вищезазначене поставило на порядок денний необхідність відбору та скорочення інформаційного матеріалу з фільтрацією зайвого. Уперше техніки кліпової подачі повідомлень були розроблені засобами масової інформації, коли медійний матеріал стали презентувати у вигляді послідовності актуальних тез або кліпів, контекстом для яких виступала об'єктивна реальність. Потрібно зазначити, що у ре-

цепції такої кліпової нарізки інформаційного матеріалу мозок припускається фундаментальної помилки, сприймаючи подані у ній факти та події як фактологічно пов'язані, хоча їх реальна пов'язаність є лише часовою [13]. Візуальний колаж став звичним форматом також для презентації рекламних повідомлень, внаслідок прагнення рекламодавців запропонувати максимальний обсяг видовищної інформації за надзвичайно обмежений проміжок часу, наданий їм у масмедійних засобах. Значну роль в активному поширенні кліпової культури відіграли й музичні відео кліпи.

Постулат про принципове протистояння вербальної та аудіовізуальної культур розвиває М.Маклюен, наголошуючи, що «друкований текст навчив людей організовувати усі інші види власної діяльності на основі принципу систематичної лінійності» [11, с. 248]. Книга мала внутрішню структуру, певну основну думку, якій підпорядковувалися усі інші її розділи, а, отже, була інструментом формування раціонального мислення, сприяла створенню осмисленої картини світу. Натомість у часи електронних засобів комунікації лінійна послідовність знаків перестає бути базою культури, тому можна сказати, що технологічний прогрес повертає людське мислення до дотекстової епохи. Кліпова свідомість перетворює світ на калейдоскоп майже не пов'язаних між собою подій, образів, фактів, що з високою швидкістю змінюють одне одного. Внаслідок цього, можна вийти з системи, котру сприймаєш, без жодного відчуття «якоїсь незавершеності (як це було б у випадку переривання читання класичного роману), а також знову з будь-якого місця увійти в неї» [8, цит. по 6, с.172]. Кліп-культура сприяє появі нових форм сприйняття, наприклад, зеппінгу (від англ. (channel) zapping перемикання телеканалів), коли безперервне перемикання каналів телевізора створює певний образ, що складається з фрагментів вражень та різноманітних інформаційних уривків. Такий образ не потребує підключення уяви або рефлексії і взагалі не підлягає осмисленню, оскільки весь час відбувається «перезавантаження», «оновлення» інформації [13].

Феномен мозаїчної свідомості здобуває неоднозначну оцінку у сучасній філософсько-психологічній літературі. З одного боку, мозаїчне мислення стало нормою постіндустріальної доби і має певні позитивні аспекти. Визнаною істиною є те, що «кліповість»

сучасної людини являє собою захисну реакцію організму на інформаційне перенавантаження. Таким чином людський мозок пристосовується до завдань інформаційної епохи і отримує можливість пришвидшити обробку інформації [16]. Крім того, кліпове мислення доволі часто трактується як розвиток одних когнітивних навичок за рахунок інших. У цьому зв'язку вже традиційно згадується здатність представників «інтернетного покоління» до одночасного виконання декількох завдань або багатозадачності (multitasking) [25]. Кліповість свідомості також сприяє розвитку швидкого інтуїтивного мислення. Носії ж системного мислення, як стверджують прихильники кліпової культури, не здатні ефективно працювати за умов динамічного інформаційного обміну, який вимагає оперативної переробки величезної кількості повідомлень найрізноманітнішого характеру. Нарешті, навряд чи є сенс заперечувати, що сучасна цивілізація все більше орієнтується на сприйняття зорових та звукових образів, ніж на вербальну культуру [10; 18].

З іншого боку, беззаперечним видається й той факт, що кліпове світобачення має чимало негативних сторін, які проявляються у непристосованості досить значної частини сучасної молоді до серйозної пізнавальної праці. Не можна не погодитися з думкою, що наших сучасників правомірно було б поділити на «людей, які читають», тобто, володіють системним мисленням, та «людей, які проглядають», або представників кліпової культури [6, с. 174]. Дослідники констатують, що людині з мозаїчним мисленням властиві зміни у характері сприйняття інформації та, відповідно, протіканні багатьох важливих психічних процесів.

Так, одне із засадничих положень кліпової культури полягає у заміні *міркування спостереженням*, при якому індивід просто фіксує поточні події, не замислюючись над їхньою сутністю та сенсом. При цьому втрачається здатність до критичного аналізу, вибудовування логічних ланцюжків, встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Люди із кліповою свідомістю сприймають не раціональні логічні побудови, а окремі фрагменти інформації, які запам'яталися (що часто є аудіовізуальними уривками). Принципово іншим стає й сам механізм запам'ятовування: фіксуються не факти та зміст, а лише місце, де можна знайти необхідну інформацію. Відмічається тяжіння «кліпового» індивіда до більш *простих за змістом та формою* вербальних повідомлень, неспроможність відділити корисну інформацію від інформаційного сміття. Проблемним стає сприйняття значних за обсягом літературних творів, виникають відчутні труднощі у розумінні структури тексту, визначенні його основної ідеї, простежується тенденція до *спрощення*, акцентування уваги на зовнішніх, поверхових ознаках, без заглиблення у суть твору. Оцінка прочитаного здійснюється не з раціональних позицій, а з емоціонального погляду, в термінах «подобається / не подобається» [6; 13].

Подвійну тенденцію виявляє й психодидактичне осмислення аналізованої проблематики. Частина дослідників вважає за необхідне адаптувати методи викладання у школах та вищих навчальних закладах до особливостей нового когнітивного стилю, властивого більшості учнів і студентів. У розвідках цього спря-

мування зазначається, що, з огляду на поширення кліпового мислення, доцільно переглянути зміст навчального матеріалу, модифікувати формат його викладу, подавати інформацію із застосуванням видо-вищих наочних презентацій та чітких, зрозумілих формулювань, що легко сприймаються студентською аудиторією [17]. Найбільш ефективним засобом для запам'ятовування лекційного матеріалу визнається використання сучасних мультимедійних технологій [14]. Пропонується комбінування вербальних текстів з яскравими візуальними образами (так звані креолізовані тексти), фрагментарна («кліпова») презентація навчального матеріалу з інкорпуванням усілякого роду «аттракторів» (тобто показних елементів, що гарантовано впадають у вічі) [22, с.79], поєднання лекції з семінарським заняттям, послаблення контролю та посилення у навчальному процесі дискусійної складової [27]. Студентів поділяють на індивідів з інтегральним та диференціальним когнітивними стилями. У першому випадку радять спиратися на технології навчання, побудовані за принципом переходу від абстрактного до конкретного, у другому – навчання має бути скерованим на узагальнене засвоєння матеріалу за алгоритмом «від конкретного до абстрактного» [3].

Водночас чимало фахівців у галузі гуманітарних наук наголошують на тому, що, незважаючи на наявність цілком об'єктивних причин для мозаїчного сприйняття світу у постіндустріальному суспільстві, пріоритетним завданням якісної освіти повинно залишатися культивування системного мислення студентів. Іншими словами, освітній процес має опікуватися інтересами тієї групи учнів, яка критично осмислює інформацію, спираючись на текстові джерела, а не тих, хто користується готовими візуальними образами і судженнями про світ, знайденими у масмедійних засобах (про дві нерівні за чисельністю групи людей, сформовані епохою електронних технологій див. У.Еко [19]). Задля досягнення цієї мети, у ряді країн запроваджено тренінги з корегування розумового процесу, студентів привчають до тривалого зосередження на одному предметі. Дієвий профілактичний засіб проти антиінтелектуалізму вбачається у вивченні математики, а також у читанні філософської літератури та класичних художніх творів з подальшим обговоренням прочитаного [2; 24]. Читання художніх текстів виступає потужним інструментом активізації уяви, розвиненість якої є загально визнаною передумовою для успішного здійснення будь-якого виду творчої діяльності. У процесі сприймання, скажімо, роману працює, так би мовити, візуальне самообслуговування читача, який постійно змальовує в уяві персонажів, події твору, оживляє його описові фрагменти, вкладаючи в ці ментальні картини свої думки, враження та оцінки. Натомість під час перегляду кіноверсії того ж самого роману людина позбавлена можливостей для вибудовування власного візуально-смислового простору і лише пасивно сприймає візуальні образи, що є продуктом трактування творців фільму.

Аналогічні підходи є властивими й для царини художнього перекладу, хоча наразі вони не здобувають належного висвітлення у науковій літературі. Говоря-

чи про тенденцію до підлаштування цільового тексту під запити мозаїчної культури, достатньо згадати, приміром, нещодавно виникле тяжіння до перекладацької дисфемізації вихідного твору, або ж випадки прибирання у перекладі тих елементів першотвору, що можуть «відлякати» (scare off) менш ерудованого та не схильного до поглибленого аналізу читача [21, с. 15].

У цьому контексті, на особливу увагу заслуговує небажана перекладацька трансформація, що позначається в англійській мові метафоричним терміном «flattening» [20, с.5; 26, с.76] і не має точного відповідника в українському перекладі. Адже у слова «flatten» декілька значень, серед яких: 1) *робити(ся) рівним, плоским; вирівнювати*; 2) *стихати, виухати (про вітер)*; 3) *видихатися, втрачати смак (про пиво, вино)*; 4) *робитися млявим (нудним)* [4]. Але оскільки йдеться про «сплющування» смислової структури першотвору, а «пласким» в результаті відповідного перекладу стає значення слова, яке було художнім в оригіналі, то «flattening», по суті, є співвідносним з такими поняттями як «примітивізація», «спрощення», «баналізація», «вихолощення», «депоетизація». У контексті цієї праці пропонується використання терміну «**концептуальне спрощення**», який по суті означає художню десемантизацію.

У цій статті явище перекладацького концептуального спрощення розглянуто на прикладі назв кінострічок та літературних творів як *рамкового знаку*, наділеного двома прагматичними функціями. Перша з них, *проспективна*, полягає у формуванні очікувань глядача / читача, натомість друга, *ретроспективна*, передбачає, що назва, з якої починається перегляд кінострічки або читання книги, потребує повернення до себе [9, с. 92]. Наявність цих функцій нерідко надає назві кінострічки або літературного тексту особливої семантичної конденсованості, яка повинна бути адекватно відтворена у перекладі. Однак, як свідчить перекладацька практика, семантична глибина оригінальної назви може пасти жертвою перекладацького спрощення, пов'язаного з антирефлексивними тенденціями сучасного когнітивного стилю.

Адже оскільки кліпове мислення, на відміну від поняттєвого, «реагує лише на удар» [5, с. 123], сучасна аудиторія схильна вбачати «художність» тексту в його насиченості різноманітними показними риторичними фігурами або чудернацькими продуктами авторської мовотворчості. Нагадаємо, що кліп є довершеною реалізацією так званого «монтажу атракціонів», який С.Ейзенштейн визначав як підбір агресивних засобів почуттєвого та психологічного впливу на глядацьку аудиторію, який є професійно вивіреним і математично розрахованим на певні потрясіння [1, с. 110-112]. За умов такого підходу до літературного тексту, майстерність перекладача нерідко зводиться до вміння відтворити відповідні атракціони в їхньому «найприкольнішому» вигляді. Тому не дивно, що у сучасній перекладацькій практиці набула поширення тенденція до ігнорування підтекстової складової твору з одночасною стилістичною інтенсифікацією у цільовому тексті певних яскравих образів або елементів мовної акробатики першотвору.

Той факт, що кінематографічна галузь позиціону-

ється не лише як цариця кіномистецтва, але й як частина шоу-бізнесу (шоу-індустрії), пояснює цілком правомірну увагу перекладачів до рекламної функції назв кінофільмів. Прагнення зробити назву фільму привабливішою для потенційних глядачів спонукає перекладача до трансформування оригінальних назв кінострічок шляхом, насамперед, додавання певних лексем, що підсилює інтригу, відсутню у прямому перекладі. Варто навести приклади таких широко відомих перекладацьких рішень, як український переклад назви американського кримінального бойовика *Fighting* (2009) / *Бій без правил*, трилера *Vacancy* (2007) / *Вакансія на жертову* та комедії *Little Nicky* (2000) / *Ніккі – диявол молодший*, або *Ніккі – молодший із роду Люциферів*. І така загальноприйнята перекладацька стратегія видається у даному випадку цілком виправданою та правомірною.

Проте «рекламність» назви кінострічки не повинна перетворюватися на самоціль, примушуючи перекладача ігнорувати проблематику фільму, закладені у ньому підтексти та концептуальні настанови його творців. Саме так трапилось із перекладом назви комедії американських режисерів Е.Кона та М.Сільверштейна «*I feel pretty*» (2018). Героїня кінострічки, молода жінка Рене Беннетт неабияк страждає від невпевненості у собі, спричиненою тим, що її непоказна зовнішність мало відповідає поширеним уявленням про вроду і гламурність. Через це протягом фільму вона потрапляє у доволі безглузді життєві ситуації, допоки, нарешті, під враженням від зустрічі зі справжньою красунею, яка також потерпає від низької самооцінки, не змінює своє ставлення до проблеми і не позбавляється нелюбові до самої себе. У результаті дівчина впевнено проводить важливу презентацію на роботі, викликає захоплення оточуючих, а її молодий чоловік Ітан називає Рене найвродливішою жінкою у світі.

Ця кінострічка здобула надзвичайно схвальні відгуки під час попереднього перегляду, але отримала досить неоднозначну оцінку після свого виходу на екран. З одного боку, відзначалося, що фільм надихає жінок на позитивні психологічні трансформації, спонукаючи до перегляду заниженої самооцінки. З іншого боку, піддавалася сумніву етичність підходу, запропонованого творцями кінострічки, а саме: правомірність представлення гострої психологічної проблеми у комедійному трактуванні. Однак, залишаючи осторонь ймовірну суперечливість певних акторських та режисерських рішень, які й могли стати підставою для вищезгаданих звинувачень, потрібно зазначити, що оригінальна назва фільму «*I feel pretty*» (тобто, «*Я почувуюся красунею*») перебуває у цьому сенсі поза полем критики. Контраст між виразом **to feel pretty** та більш усталеним **to be pretty** актуалізує, принаймні, дві важливі смислові лінії кінострічки: **експліцитну** та **імпліцитну**. Насамперед, це **очевидне** палке бажання не вельми вродливої Рене відчувати себе красунею, здійснення якого вона наполегливо домагається за допомогою численних дієт та фітнесів. Завдяки цьому назва фільму набуває дещо іронічної тональності. Проте водночас у ній дешифрується й ще один, **підтекстовий** зміст, адже впродовж фільму головна героїня починає усвідомлювати, що дивовижне чуття

повної впевненості у власних силах не є похідним від зовнішнього лоску людини. «Почуватися красунею» можна просто вірячи в себе, зацікавлено виконуючи свою роботу та вибудовуючи щирі, приязні стосунки з оточуючими.

Для українського глядача назву стрічки було перекладено як «Красуня на всю голову». Безперечно, перекладачеві важко відмовити у винахідливості, почутті гумору та вмінні забезпечити одну з головних функцій рекламного повідомлення – спроможність випадати у вічі (attention value). Видається цілком очевидним, що перекладацька установка не сягала далі створення якомога дотепнішого і несподіванішого варіанту, так би мовити, «перекладу по приколу», шляхом зосередження на тому значенні назви, що лежить на поверхні. Проте у даному випадку йдеться про переклад не рекламного слогану, а назви кінострічки, яка, подібно до заголовку літературного твору, є рамковим знаком. Саме така повноцінна «рамковість» й властива оригінальній назві фільму, оскільки ця назва надає потенційному глядачеві можливість перейти від сприйняття очевидних сюжетних колізій до осмислення підтекстового змісту кінострічки. Натомість український переклад «Красуня на всю голову», що є образним перифразом зневажливого просторічного виразу «Хворий на (всю) голову», звучить відвертим глузуванням з головної героїні фільму, яке позбавляє інших альтернатив трактування центрального образу.

Про те, наскільки вдумливим повинно бути перекладацьке ставлення до вихідного матеріалу, промовисто свідчить достатньо цікавий випадок подвійного концептуального спрощення, що має місце в українському перекладі роману Вільяма Сомерсета Моєма «The Painted Veil» -- «Розмальована вуаль». (пер.О.Гординчук, 2016). На перший погляд наданий у перекладі варіант назви першотвору здається цілком прийнятним, зважаючи на постать головної героїні роману – молоді, надзвичайно привабливої особи Кітті Гарстін, яка легко асоціюється з таким досить поширеним атрибутом світської жінки, як вуаль. Щоправда, виникає цілком закономірне питання, чому ця вуаль розмальована.

Однак, англійське слово **veil** має принаймні чотири основних значення: 1. *покривало, чадра, паранджа; the ~ покривало черниці; to renounce the ~ ніти з монастиря; to take the ~ постригтися у черниці; 2. вуаль; серпанок; a bridal ~ фата; 3. завіса; покрив, покрив; пелена; a ~ of mist пелена туману; under the ~ of darkness нід покривом темряви;*

under the ~ of mystery нід покривом таємничості; to cast, to draw, to throw a ~ over smth опускати завісу; обходити щось мовчанням, замовчувати щось; 4. привід, машкара [4].

Причому друге, переносне значення співвідносить лексему **veil** з біблійними контекстами (*within, behind, beyond the ~ 1) бібл. за завісою; 2) на тому світі; to enter, to pass, to go within, beyond, behind the ~ 1) бібл. заходити за завісу; 2) умерти*) та з релігійною сферою (*the veil of the temple завіса храму*, а також **veil** у значенні «велум», тобто зображуваний на іконах покрив чи тканина, яка обвиває будівлі або є перекинутою між ними [23]). Крім того, вище вже

було зазначено ще один вираз релігійної тематики, який містить лексему **veil**: *to take the veil* означає *постригтися у черниці*. Ситуація остаточно втрачає однозначність, якщо згадати, що назва роману насправді є алюзією на сонет П.Б.Шеллі, цитату з якого подано вже у більш розгорнутому вигляді в епіграфі до оригінального твору: «...*the painted veil which those who live call Life*», яку, зважаючи на усе вищевикладене логічно було б передати українською як «...*розфарбована або розмальована завіса/мережаний полог/візерунковий покрив, яку/який ті, хто живе, називають життям*». До речі, саме за цією логікою укладачі «Великого англо-українського словника» й подають переклад цього виразу, що є добре знаним в європейському філософсько-літературному просторі: *the painted veil poem*. розфарбована завіса (про життя) [4].

Зведена в епіграф цитата, своєю чергою, є посиленням на зміст сонету П.Б.Шеллі, що містить цілий комплекс філософських ідей, з якими читач, в ідеалі, має співвідносити усі найважливіші смислові віхи та колізії роману. І це не лише руйнування егоїстичних уявлень й амбіцій Кітті Гарстін, яка заплуталася у «розмальованій завісі» власних ілюзій щодо навколишнього світу. Адже крізь призму вищевикладеного гіпертексту сприймаються також інші провідні алюзії твору, що мають філософсько-релігійний характер. Скажімо, конфуціанські розмірковування дивакуватого англійського інтелектуала Вадінгтона, одруженого із загадковою маньчжурською принцесою, та істини Нового Заповіту, почуті Кітті з вуст ігумені місцевого монастиря, яка, належачи до відомого французького аристократичного роду, назавжди залишила заможний маєток своїх батьків, щоб доглядати за хворими дітьми-безхатченками у віддаленій китайській провінції.

Детальніше про діалог, що виникає у даному випадку по лінії «заголовок-епіграф-текст», коли С.Моєм, по суті, «проецирує заголовок і композицію свого роману на екран іншого літературного стилю, полемізуючи з ним», див.статтю Ю.Кизиловой [7]. Зазначу лише, що її авторка окремо наголошує на образному використанні слова *curtain* (=завіса) у тексті роману, яке вона розцінює як корекцію вихідного образу *veil*, що актуалізує імпліцитне зіставлення життя з театром. Окрім того, Ю.Кизилова вказує на підтекстове обігрування релігійних асоціацій образу *veil*. На думку дослідниці, С.Моєм протиставляє поради «не рушити розмальовану завісу» (“*Lift not the painted veil which those who live call Life*”) власний заклик «*take the veil*» (прийняти чернецтво), оскільки примушує Кітті на певний час залишити суєтний світ і знайти душевний спокій у стінах монастиря, приєднавшись до черниць задля порятунку людей, що страждають від смертельної недуги.

Отже, видається більш доречним передати назву твору, дублюючи метафору, використану у сонеті П.Б.Шеллі. Очевидно, саме такою настановою й керувалася О.Гординчук, проблема полягає лише в тому, що український переклад перших рядків поезії Шеллі, наведений на початку твору містить все ту ж саму дослівно передану «вуаль»: *Не руш вуалі барвної, яку // Живуці зуть Життям: нехай на ній // Цвітуть химери й віру пломінку // Дарують нам усім; по той*

бік мрій // Надія й Страх від ранку до смерку? // Тчуть міні доль при відхлані (переклад Д.Щербини). Можливо, саме ця обставина й примусила перекладачку роману розширити оригінальну цитату, надавши замість одного рядка цілу строфу з сонету П.Б.Шеллі. Однак ефективність такої тактики як спроби компенсації втраченої семантичної стереоскопічності образу видається вельми сумнівною. Адже, з огляду на усе викладене вище, перекладацьке рішення щодо передання слова *veil* значно нівелює ускладненість смислової структури як сонету П.Б.Шеллі, так і самого роману «The Painted Veil», який характеризується наявністю елементів жанру філософської прози, до котрого «завжди тяжів» В.С.Моем [15]. Втрата стилістичної функції алюзивної назви у перекладі спричиняє перетворення об'єктивної реальності культури, заданої семантичними домінантами інтертекстуального простору, на площину особистісного досвіду персонажів твору та їх стосунків.

У цьому зв'язку, логічно припустити, що «ланцюгова реакція» концептуального спрощення була запущена під час виходу на екрани кінострічки «The Painted Veil» (2006), знятої за однойменним романом С.Моема. Адже в українському прокаті її назва звучала саме як «Розмальована вуаль». Проте у даному випадку такий переклад не стає на заваді глядацькій інтерпретації фільму, оскільки його сценарій не містить власне тих епізодів роману, що є суголосними філософському, «поза побутовому» змісту поезії П.Б.Шеллі. До того ж, фільм має спрощений, однозначно позитивний фінал, що суперечить задуму В.С.Моема. У цілому стрічка позиціонується як розповідь про особисте життя головних героїв, що й

засвідчено в її промовистих рекламних описах: «фільм... про неосяжне кохання, віданність лікарській справі, зраду та багато іншого» (див.: msmb.org.ua/stily-zhittyia/rozumne-dozvillya/Inodi-krok-nazustrich-inshomu-naybilysha-podorozh-u-zhitti-film-rozmalyovana-vual)

Висновки. Соціально-психологічний феномен мозаїчної свідомості, що характеризує стиль мислення інформаційної епохи, сприяє поширенню антиінтелектуальних тенденцій у загально гуманітарній царині, зокрема, в галузі художнього перекладу. Художній текст у всій повноті своїх специфічних властивостей є одним з найважливіших інструментів занурення людини у багатовимірний світ мистецтва, що спонукає до пошуку глибинних смислів літературного твору. У цьому контексті потрібно наголосити на особливо відповідальній місії перекладача художньої літератури, який або надає цільовому читачеві шанс для «стереоскопічного» прочитання оригінального тексту, або позбавляє його цієї можливості через спрощення концептуального змісту джерельного твору. Оскільки значна частина сучасної аудиторії характеризується кліповим сприйняттям дійсності, літературні та кінематографічні тексти достатньо часто отримують «кліпове» перекладацьке трактування, незалежно від орієнтованості вихідного тексту на масового або досвідченого, компетентного читача. Концептуальне спрощення або художня десемантизація у кіно перекладі та літературному перекладі є наслідком поверхової перекладацької інтерпретації, яка ігнорує підтекстовий зміст першотвору, надаючи перевагу зовнішній ефектності, «аттракційності» перекладацького рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азаренок, Н.В. (2009) Клиповое сознание и его влияние на психологию человека в современном мире. *Материалы Всероссийской юбилейной научной конференции, посвященной 120-летию со дня рождения С.Л. Рубинштейна "Психология человека в современном мире". Том 5. Личность и группа в условиях социальных изменений*. М.: Изд-во "Институт психологии РАН". С. 110-112.
2. Бахтіна Г.П. (2010) Математика як «щеплення» проти «кліповості» інформації та «колажу» сучасного мислення. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. Луганськ: Вид-во Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Альма-матер. № 1(188). С. 144-155.
3. Берулава Г.А. (2001) Стиль индивидуальности: теория и практика. М.: Педагогическое общество России. С. 74-77.
4. Великий англо-український словник (2011) Є.І. Гороть, Л.М. Коцюк, Л.М. Малімон, А.Б. Павлюк / <http://www.ezu.org.ua>
5. Гиренок, Ф.И. (1995) Метафизика пата (косноязычие усталого человека). М: Лабиринт.
6. Докука С.В.(2013) Клиповое мышление как феномен информационного общества. *Общественные науки и современность*. № 2. С.169-176.
7. Кизилова Т.Ю. (2000) О специфике алюзивных заглавий литературных произведений: [аллюзия на сонет П.Б.Шелли "The painted veil which those who live call life" в заглавии романа У.С.Мозма "The painted veil"]. *Язык, сознание, коммуникация: Сб. статей*. М.: Диалог-МГУ. Вып. 12. С.74-77.
8. Кузнецов В., Кузнецова И., Миронов В., Момджян К. Философия. Учебник (http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/kuzn/02.php).
9. Кухаренко В.А. (1988) Интерпретация текста. М.: Просвещение.
10. Ланкин В.Г., Григорьева О.А.(2009) Книга как информационно-технологическая основа культуры. *Социс*. № 7. С.78-84.
11. Маклюэн, М. (2005) Галактика Гуттенберга: Становление человека печатающего. (The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man). М.: Академический проект.
12. Моль А. (2008) Социодинамика культуры / Пер.с фр. Изд. 3-е. М.: Издательство ЛКИ. http://yanko.lib.ru/books/cultur/mol_sociodinamika_cult-a.htm.
13. Семеновских Т. В. (2013) «Клиповое мышление» – феномен современности [Электронный ресурс]. *Оптимальные коммуникации (ОК): энциклопедический ресурс Академии медиаиндустрии и кафедры теории и практики общественной связности РГГУ*. Режим доступа: <http://jarki.ru/wpress/2013>
14. Семеновских Т.В. (2014) Феномен «клипового мышления» в образовательной вузовской среде. *Интернет-журнал «Науковедение»*, 2014. №5 (24) [Электронный ресурс]. М.: Науковедение, Режим доступа: <http://naukovedenie.ru/PDF/105PVN514.pdf>.
15. Стуліка О.Б. (2014) Психологізм в художній літературі (на прикладі роману С. Моема «The Painted veil»). *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Філологія. Вип. 10. С.117-123.
16. Тоффлер Э. (2010) Третья волна. М.: АСТ.
17. Удовичька Т. А. (2013) «Кліпове мислення» молоді:

- особливості прояву в процесі навчання (до постановки проблеми). *Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часопис. Дод. 1. Вип. 31. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського простору / Ін-т вищої освіти НАПН України. К., Том VIII(50). С. 407–416.*
18. Фрумкин, К.Г. (2010) Клиповое мышление и судьба линейного текста. *Топос: литературно- философский журнал. № 9. Режим доступа: [http://www.topos.ru/article/7371].*
19. Эко У. От Интернета к Гутенбергу: текст и гипертекст (http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Eko/Int_Gutten.php).
20. Dick, Christopher (2009) Shifting form, transforming content: stylistic alterations in the German translations of Hemingway's early fiction. PhD Thesis. University of Kansas.
21. Katan, David. (2015) Translating the «literary» in literary translation in practice. *Lingue e Linguaggi. 14, pp.7-29.*
22. Kornuta O., Pryhorovska T., Potiomkina N. Clip thinking and clip perception: teaching methods aspect. *Open educational e-environment of modern University. № 3. 2017. pp. 75-79.*
23. Multitran.com/m.exe?/1=1&12=2&s=veil
24. Riazantsev A.A. (2016) Necessity of Essential Correction of «Clip Thinking». *Eastern European Scientific Journal. № 4. (http://www/journale.auris-verlag.de/index.php/EESJ/article/view/611)*
25. Rosen, L. (2007) Me, My Space, and I: Parenting the Net Generation. N.Y.: Palgrave Macmillan.
26. Sallis, John (2002) On Translation. Bloomington: Indiana University Press.
27. Volkodav T., Semsnovskikh T. (2017) Dichotomy of the «Clip Thinking» Phenomenon. *Proceedings of ICEPS (International Conference on Education, Psychology and Social Sciences). Bangkok, Thailand. Vol. 4. Chulalongkorn Business School, Chulalongkorn University. pp. 345-353.*

REFERENCES

1. Azarjonok, N.V. (2009) Clip thinking and its influence on human psychology in the contemporary world. *Proceedings of the All-Russian scientific conference dedicated to the 120th anniversary of S.L. Rubenstein "Human psychology in the contemporary world". Volume 5. M.: "Institut psikhologii RAN" Publishing House. pp. 110-112.*
2. Bakhtina H.P. (2010) Mathematics as vaccination against the clip character of information and the «collage» of contemporary thinking. *The Messenger of Taras Shevchenko University of Luhans'k. Pedagogical Sciences. Luhans'k: Taras Shevchenko University of Luhans'k Publishers. Alma-mater. № 1(188). pp. 144-155.*
3. Berulava G.A. (2001) The style of individuality: theory and practice. M.: Pedagogical Society of Russia. pp. 74-77.
4. New English-Ukrainian dictionary (2011) E.I. Horot', L.M. Kotsjuk, L.M. Malimon, A.B. Pavljuk / <http://www.ezu.org.ua>
5. Girenok, F.I. (1995) The metaphysics of stalemate (the confused articulation of a tired person). M: Labirint.
6. Dokuka S.V. (2013) Clip Thinking as a Phenomenon of the Information Age Society. *Social Sciences and contemporaneity. № 2. pp.169-176.*
7. Kizilova T.Yu. (2000) About the specificity of allusive titles of literary works: [the allusion to the sonnet by P.B.Shelley «The painted veil which those who live call life» in the title of W.S. Maugham's novel «The painted veil»]. *Language, conscience, communication. M.: Dialog-MGU . Issue 12. pp.74-77.*
8. Kuznetsov V., Kuznetsova I., Mironov V., Momdzhyan K. Philosophy. A manual (http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/kuzn/02.php).
9. Kukharenko V.A. (1988) Text interpretation. M.: Prosveshchenie.
10. Lankin V.G., Grigorjeva O.A.(2009) Book as the information-technological basis of culture. *Sotsis. № 7. C.78-84.*
11. McLuhan, M. (2005) The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man. M.: Academicheskij proekt.
12. Mol' A. (2008) The sociodynamics of culture / Translation from French. The third edition. M.: LKI Publishers. http://yanko.lib.ru/books/cultur/mol_sociodinamika_cult-a.htm.
13. Semonovskikh T. V. (2013) «Clip thinking» – a contemporary phenomenon [Электронный ресурс]. *Optimum communications (OC): epistemological resource of the Academy of mediaindustry and the Department of the theory and practice of social coherence. http://jarki.ru/wpress/2013*
14. Semonovskikh T. V. (2014) The «Clip Thinking» Phenomenon in educational college environment. *Internet-journal «Naukovedenie», 2014. №5 (24). M.: Naukovedenie. http://naukovedenie.ru/PDF/105PVN514.pdf.*
15. Stulika O.B. (2014) Psychologism in fiction (on the basis of the novel by S.Maugham «The Painted veil»). *The Messenger of Mariupil' State University. Philology. Issue. 10. pp.117-123.*
16. Toffler E. (2010) The third wave. M.: AST.
17. Udovyts'ka T. A. (2013) «Clip thinking» of the young people: the specificity of manifestation in the process of education. *Higher education in Ukraine: theoretical and scientific-methodological journal. Issue 31. Higher education in Ukraine in the context of integration into the European space / Institute of higher education NAPN of Ukraine. K., Volume VIII(50). pp. 407–416.*
18. Frumkin, K.G. (2010) Clip thinking and the fate of a linear text. *Topos: literary-philosophical journal. № 9. http://www.topos.ru/article/7371.*
19. Eco U. From the Internet to Gutenberg: text and hypertext (http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Eko/Int_Gutten.php).

Antireflective tendencies of the information age as a trigger of conceptual flattening in the practice of literary translation

E. Yu. Dubenko

Abstract. The article deals with the phenomenon of clip thinking which is characterized by a number of distinctive features that exercise a considerable influence on the perception of a literary text and its interpretation by the translator. The translational decisions that are the consequence of such antireflective tendencies have been analyzed on the basis of the translation versions of the titles of literary and cinematographic texts as those stylistically relevant elements which condition the conceptual expectations of the target audience and its overall impression about a novel or a film.

Keywords: system thinking, clip thinking, literary translation, conceptual flattening, subtext.

Текстова аплікація як маркер міжтекстових зв'язків у сучасній українській поезії

А. А. Берестова

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна
Corresponding author. E-mail: balla19682802@gmail.com

Paper received 11.08.21; Accepted for publication 02.09.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-02>

Анотація. У пропонованій статті дослідниця на матеріалі української поезії кінця XX – початку XXI століття здійснює спробу схарактеризувати основні вияви текстових аплікацій. Авторка розвідки доходить висновку, що текстова аплікація активно використовується в сучасній українській поезії як маркер інтертекстової взаємодії й актуалізатор прецедентних текстів релігійного змісту, різножанрових текстів української народної творчості, а також української і світової літератури. Текстові аплікації, виявлені в опрацьованих віршових творах, відіграють важливу роль у творенні поетичного тексту і виконують функцію налаштування, інформативно-сигнальну, смислотвірну, сюжетотвірну функції, а також виступають засобом створення образно-художніх і стилістичних фігур і засобом втілення мовної гри.

Ключові слова: поетичний текст, інтертекстова взаємодія, текстова аплікація.

Вступ. Інтертекстуальність як мовна категорія, що становить основу окремої лінгвістичної теорії, дедалі частіше викликає науковий інтерес у вітчизняних і зарубіжних дослідників. Вивчення інтертекстуальності сприяє поглибленню уявлень про текст, уможливує пояснення такої внутрішньої властивості тексту, і поетичного зокрема, як здатність генерувати нові смисли через взаємодію з іншими смисловими системами.

Стислий огляд публікацій з теми. Проблема міжтекстових зв'язків вже тривалий час перебуває в колі наукових інтересів зарубіжних (М. Бахтін, Ю. Крістева, Р. Барт, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, А. Жолковський, О. Золотухіна, П. Тороп, М. Ямпольський та ін.) і вітчизняних (А. Білозуб, Н. Голюкова, А. Зеленська, В. Калашник, Т. Космеда, О. Маленко, О. Переломова, Г. Сюта та ін.) мовознавців. Науковці виділяють різні лінгвістичні засоби реалізації інтертекстуальних зв'язків. З-посеред засобів інтертекстуальності називають такі, як цитатія, текстова алюзія, ремінісценція, текстова аплікація, текстова антономазія, стилізація, травестування, парафраз, продовження, пародіювання, творче наслідування відомого автора, сюжетне варіювання (мандрівні сюжети). Проте не всі із названих прийомів, які забезпечують «перетин і взаємодію різних текстів» [12, с. 407], досліджені однаковою мірою повно і всебічно. Здебільшого лінгвісти звертаються до вивчення цитатії [1; 2; 8; 17 та ін.] та алюзії [4; 9; 15; 16 та ін.]. До маловивчених маркерів інтертекстуальності належить і текстова аплікація. Лінгвістичних розвідок, де текстова аплікація розглядається як елемент тексту того чи того жанру, вкрай мало [3; 7; 14; 18 та ін.]. Так само не вивченим залишається питання реалізації «чужого слова» як аплікації в поетичному доробку сучасних українських митців, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті – схарактеризувати особливості вияву і функціонування інтертекстом як текстових аплікацій у сучасній українській поезії.

Матеріали і методи

Матеріал для дослідження був дібраний із поетичних збірок Ю. Андруховича «Листи в Україну», В. Базилювського «Шляхами вітру», Н. Білоцерківець

«Ми помрем не в Парижі», О. Бобошка «Передспасся», В. Борового «Червоне сонце Каєркана», Л. Голоти «На чоловічий голос», О. Забужко «Вірші: 1980–2013», В. Затулівітра «Четвертий із триптиха», І. Малковича «Подорожник», П. Мовчана «Сіль», М. Сомы «Передай кодолу», О. Тараненко «Перейми», Л. Талалая «Безпритульна течія», М. Холодного «Дорога до матері».

У роботі були застосовані такі методи дослідження: описовий (інтерпретація виокремлених інтертекстем), семантико-стилістичний аналіз (визначення стилістичного навантаження текстових аплікацій), лінгвопрагматичний (визначення мети вживання інтертекстових одиниць).

Результати та їх обговорення

Зважаючи на певну суперечливість у формулюванні дефініції розглядуваного наукового поняття, у своїй роботі послуговуємося таким робочим визначенням: *текстова аплікація – неатрибутований дослівно переданий уривок тексту-донора, «вживлений» у тіло тексту-реципієнта*. Підтвердження правомірності такого визначення знаходимо у працях інших науковців. Дослідники відзначають, що аплікація – це «не задокументована цитата» [5, с. 62] або ж «фрагмент тексту без зазначення джерела» [13, с. 90].

Дібраний фактичний матеріал подає приклади текстових аплікацій, за допомогою яких здебільшого актуалізуються тексти:

– прецедентні релігійні: *Хліб насущний доїдаю, / мертвою водою запиваю, / щось таке з відразою вдихаю, / що на видих сил не вистачає* (Л. Талалай) (джерело – молитва Господня); *Довшає вільгла тінь – негативом усіх поетик, / І від слів моїх («Лазарю, встань!») Вітя-прораб не воскресне* (О. Забужко) (джерело – Євангеліє від Івана 11:1–44);

– українського фольклору: *Уже шкварчить / вогонь, / танцюють тіні, і садист ростовський / співає: «Розпрягайте, хлопці, коней»* (Н. Білоцерківець); *...п'ють півні: дощ не ходить: / підламався у колінцях* (В. Затулівітер) (джерело – народна пісня);

– української літератури: *Передчуття терзають злі, / І важче й важче повторяти, / Що вічно будуть син і мати / «І будуть люде на землі»* (М. Луків) (джерело – останній рядок вірша Т. Шевченка «І Ар-

хімед, і Галілей...»); **I золотої, й дорогої** – / *уже, щоб знали ви, нема:/ у вільнім полі перегної / укрила наші нам зима* (В. Затуливітер) (джерело – перший рядок вірша Т. Шевченка «I золотої, й дорогої...»);

– світової літератури: *надто гірко ми плакали і ображали природу / надто сильно любили / коханців соромлячи тим / надто вірші писали поетів зневажиши зроду / нам вони не дозволять померти в Парижі / і воду / під мостом Мірабо* окільцюють конвоєм густим (Н. Білоцерківець) (джерело – початок першого рядка вірша Г. Аполлінера «Міст Мірабо»).

Прийнято вважати, що текстові аплікації вживаються переважно в «основному тілі» вірша. Однак спостереження засвідчили, що фрагменти «чужих» текстів у досліджуваних поетичних творах займають не лише внутрішньотекстову позицію, а й позатекстову.

У позатекстовій позиції зафіксовані заголовки аплікації (а) та епіграфи-аплікації (б).

а) **Просили батько... Просили мати...** – назва вірша М. Сом (джерело – народне запрошення на весілля);

б) **I wanna be your lover** – епіграф до вірша Н. Білоцерківець «я пам'ятаю довгу юну спину...» (джерело – перший рядок приспіву до пісні американського рок-музиканта Принса «I wanna be your lover»); **Тут мова лиш заводить нас в обман: / Бо наш словник ще дуже невеликий / І розум завузький збagnуть цей стан** – епіграф до вірша П. Мовчана «Вивірюється зір» (джерело – 28-ма частина «Божественної комедії» Данте Аліг'єрі (4–6 вірш)).

Як бачимо, спосіб передавання аналізованих фрагментів-аплікацій різний. Запис того чи того уривка тексту за світової скарбниці мовою оригіналу чи транслітеровано, з одного боку, максимально зберігає його автентичність, а з іншого, – вимагає від читача більших зусиль для його розуміння й потрактування.

Подібно передаються й аплікації всередині тексту: *Скільки жахів ти перетопила / У смиренному серці своїм, / Та не втратила Божої сили. / «Ще не вмерла...» / Стоїть ще твій дім* (О. Голуб) (джерело – текст гімну України); *Де? – у схронах, що на косогорі; / а коли? – не все одно хіба, / коли кожен хрест – мemento морі!* – / *розпина й гірка немов цикорій / спогадів омана й ворожба* (В. Базилевський) (джерело – латинський крилатий вислів); **Fin de siècle, fin de siècle** – *пазурями дощу по шибках і по тиші* (О. Забужко) (джерело – п'єса «Кінець століття», авторами якої є французькі письменники Мікар і Жувеню (1888 рік)). Трапляються також випадки, коли автор віршового твору певним способом пропонує переклад уривка того чи того тексту-донора, записаного іноземною мовою (безпосередньо в своєму тексті чи через покликання), наприклад: *Не рвуться сіті. Чує Божий глас / не кожен із обранців аонід. / Якщо це факт – in vino veritas, / доскіпливого наведи на слід* (В. Базилевський) (джерело – вислів Плінія старшого *In vino veritas in aqua sanitas* – «кістина у вині, здоров'я у воді») – переклад подається за допомогою покликання наприкінці друкованої сторінки.

Окрім того, визначаємо експліковані і імпліковані текстові аплікації. Експліковані фрагменти певним чином графічно виділяються у тексті-донорі, як-от:

лапки (*I Євген Маланюк / на карім коні – «а ми тую червону калину піднімемо»* (О. Забужко) та ін.), курсив (*А тюрм! а кріпостей! А війська! / Їм таки й справді несть числа* (Ю. Андрухович) – в авторському тексті підкреслене словосполучення подане курсивним шрифтом)) чи «розрядка» (*О, як по-нашому курличуть! / Які всі знаними були! / Як їх, невтомних, правда кличе!* (Л. Голота) та ін.). Імпліковані аплікації повністю зливаються з текстом-реципієнтом, утворюючи з ним цілісне художнє полотно поетичного тексту: *І краще вже не буде, ніж тепер, / хіба що після чарки з гіркою / та, може, після дощика в четвер, / що прошумить і пройде стороною* (Л. Талалай); *Свят-свят!.. Царство небесне... Піду я далі...* (І. Малкович) та ін.

Реалізуючись у поетичному тексті, «чуже слово» виконує певне навантаження, що залежить від задуму митця.

Текстові аплікації, представлені в заголовках віршів, виконують *інформативно-сигнальну* функцію, оскільки містять інформацію про те, що буде відтворене в тексті, а відтак подають сигнал до сприйняття закодованого в тексті повідомлення. Наприклад, назва вірша М. Сом «**Просили батько... Просили мати...**» сигналізує про певні події, пов'язані з весіллям. Однак поет не обмежується вживання цього аплікаційного вкраплення тільки в назві. Текст народного запрошення на весілля в розглядуваній поезії використовується ще два рази. Один раз у повній версії, як прийнято в національній традиції: – **Просили батько, / Просили мати, / І я прошу: / Приходьте на весілля**, а вдруге – без останнього речення і з авторською інтерпретацією пунктуації: оформлення за допомогою трьох крапок, що передає уривчастість мовлення і допомагає підкреслити хвилювання, зворушення і сильні переживання ліричної героїні: – **Просили батько... / Просили мати... / І я прошу... / Низенько б'є чолом, / І серце тримає рукою правою..., / А мати лежить за селом, / А батько лежить під Варшавою** (М. Сом) (описані події відбуваються після Другої світової війни). У цьому випадку аплікація виступає основою для розгортання сюжету. Це дає підстави говорити про те, що текстова аплікація виконує в тесті-донорі *сюжетотвірну* функцію.

Елементи «чужого слова» як епіграфи не лише подають певну змістовну інформацію, а виконують функцію *налаштування* на рецепцію художньої оповіді. Дослідники зауважують, що «епіграф є надзвичайно енергетично потужним знаком і виступає для читача як імпульс, який спонукає до дії широкі сфери індивідуальних асоціацій» [11, с. 147].

Це простежується як на рівні змісту, як-от у творі М. Мовчана: **Аз же достоаию, како візможу похвалити тя, і скверни уста ім'я и нечист язык?** – епіграф до другої частини вірша «Старокиївський триптих» П. Мовчана (джерело – Києво-Печерський патерик): *Вологою насотувала сутінь, / лягала, ніби змочена в отруті / хустина на посинілі вуста, / текла смолою в горло гіркота, / і голос облягала німота* (П. Мовчан); так і на рівні настрою: **Наш паровоз, вперед лети** – епіграф до твору «День безкоштовних пива і морозив...» Н. Білоцерківець (джерело – пісня

«Наш паровоз вперед летит»), взятий із «комуністичного спадку», підказує читачеві, що виклад буде глибоко іронічним: *День безкоштовних пива і морозив, / і штучних квітів для прекрасних дам... / І думаєш: який кмітливий розум / явив нам День Вечірньої Газети? <...> ...Парашутисти впали із небес / і загубились на Дніпрових схилах, / і випадковий джазовий оркестр / заграє щось дуже екзотичне й миле, / щось як Париж в передчутті зими, / як індіанці в індіанським літі, / як негри в Каліфорнії – вони / дрімають в білих сходнях на повітрі / і стежать дивний, незбагненний лет – / наші парашут, що все летить вперед* (Н. Білоцерківець). В останньому рядку вірша спостерігаємо текстову алюзію (підкреслене) до змісту епіграфа, що з одного боку, ніби виступає останнім акордом у творі, його «сміисловою крапкою», а з іншого, – робить фінал відкритим, оскільки у кожного читача можуть виникнути свої асоціації, а отже, і закінчення твору у кожного буде своє.

Текстова аплікація, «вмонтована» в основне тіло поетичного тексту, робить його більш насиченим і породжує у читача додаткові смислові паралелі.

Як уже зазначалося, у внутрішньотекстовій позиції аплікація може виконувати смислотвірну функцію. Ще одним підтвердженням цього є ілюстрації з творів О. Тараненко (а) та О. Бобошка (б).

а) *І хліб насущний. І до хліба – сало. / Живу і їм – цим на людей і схожа. / хоч почуваясь, наче перехожа, / Адже чогось і досі не спізнала, / Собі злукавивши, намірявши чимало* (О. Тараненко) – слова з молитви Господньої, з одного боку, допомагають ліричній героїні уподібнити себе з усім земним, що її оточує, адже йдеться про земне: хліб – сало, а з іншого, – вказують на її помисли про неземне, оскільки молитва до Всевишнього, де слово *хліб* вказує не лише на матеріальне, зокрема їжу.

б) *Крок за кроком, щабель за щаблем... / Тільки от невідомо, чи в той бік. / знати б це, де котилася торба, / щоб не мати з харчами проблем* (О. Бобошко) – перше, на що наштовхує інтертекстовий елемент, текст лічилки: *Котилася торба / З високого горба, / А в тій торбі / Хліб-паляниця, / З ким хочеш, / З тим поділися* (Народна творчість), що ніби то повинен створити жартівливий тон, але автор говорить про глобальне і зовсім нежартівливе – забезпечення життєдіяльності. Отже, виникає смислове про-

тистоюння жартівливого і серйозного, що сприяє більш чіткому увиразненню порушеної проблеми.

Використання текстової аплікації як засобу творення стилістичних фігур спостерігаємо і в одному з творів Л. Талалая: *Як пророчив мені / побратим по перу – / народивсь я в сорочці, / без сорочки помру*. Тут інтертекстема-фразеологізм *народивсь в сорочці* виступає елементом антитетичної пари, яка уможливує більш яскраве вираження гіркої іронії ліричного героя.

Ще один зразок, де текстова аплікація виступає фрагментом опозиційної пари, виявляємо у творі М. Сом: *«Ще не вмерла Україна», – п'ють люди знані, / А московський піп із Лаври нам рече: «Амінь»*. Антитезу утворюють дві аплікації, що ситуативно наділені протилежним значенням: *«Ще не вмерла Україна»* – звучить як надія, сподівання, а *«Амінь»*, підкріплене прикметником *московський*, – закінчення, знешкодження (за народними уявленнями), тобто зникнення держави.

У рядках *Прийшов! Побачив! Переміг! / Пристав у прийми – і затиш. / Хоча б купив собі ходулі, / Щоб вищим бути від усіх* (М. Сом) спостерігаємо іронічну і не звичну інтерпретацію інтертекстекстового включення, яка ґрунтується завдяки перенесенню узвичаєного смислу. Тут текстова аплікація виступає елементом мовної гри, оскільки мовна гра будується «на основі зіштовхування смислів» [10, с. 75], яке й прослідковується в наведеному творі.

Висновки. Отже, аналіз дібраних віршових творів засвідчив, що текстова аплікація активно використовується в сучасній українській поезії фігура інтертексту, завдяки якій реалізується взаємодія між текстами. Розглянуті текстові аплікації, вживаючись у внутрішньотекстовій або позатекстовій позиції і маючи експліцитний чи імпліцитний характер виступають маркерами актуалізації прецедентних текстів релігійного змісту, різножанрових текстів української народної творчості, а також української і світової літератури. Текстові аплікації, виявлені в опрацьованих віршових творах, відіграють важливу роль у творенні поетичного тексту і виконують функцію налаштування, інформативно-сигнальну, смислотвірну, сюжетотвірну функції, а також виступають засобом створення образно-художніх і стилістичних фігур і засобом втілення мовної гри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андросенко В. П. Цитата как элемент сообщения и как фактор эстетического воздействия: автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Москва, 1988. 20 с.
2. Бакина А. Д. Специфика семантики цитаты (на материале русского и английского языков): дисс. ... канд. филол. наук. Орел, 2007. 181 с.
3. Богатырев А. В. Функциональные возможности апликации в текстах юридического дискурса // Электронный научно-образовательный журнал ВГСПУ «Грани познания», 2015. № 5(39) [on-line]. www.grani.vspu.ru.
4. Віват Г. Фольклорні алюзії в поетичній творчості В. Стуса // Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка: Філологічні науки, 2005. № 1(81), С. 165–172.
5. Исаев С. Г. Аллюзия как принцип организации текста // Филологические науки, 2004. № 4, С. 13–19.
6. Каунова Е. В. Текстовая апликация как фигура интертекста (на материале поэтических произведений И. Иргеньева) // Известия ВГПУ, 2013 [on-line]. <https://cyberleninka.ru/article/n/tekstovaya-applikatsiya-kak-figura-interteksta-na-materiale-poeticheskikh-proizvedeniy-i-irgenieva>
7. Козицкая Е. А. Цитата в структуре поэтического текста: дисс. ... канд. филол. наук. Тверь, 1998. 237 с.
8. Колоіз Ж. Біблійна алюзія як засіб вираження авторської інтенції в романі В. Шкляра «Залишенець. Чорний ворон» // Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 659: Романо-слов'янський дискурс. Чернівці: ЧНУ, 2013. С. 3–9.
9. Космеда Т. А., Халіман О. В. Мовна гра в парадигмі інтерпретативної лінгвістики. Граматика оцінки. Граматична іграка (теоретичне осмислення дискурсивної практики). Дрогобич: Коло, 2013. 228 с.

10. Кузьмина Н. А. Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка. Москва: КомКнига, 2007. 272 с.
11. Маленко О. О. Лінгво-естетична інтерпретація буття в українській поетичній мовотворчості (від фольклору до постмодерну). Харків: ХІФТ, 2010. 488 с.
12. Москвин В. П. Интертекстуальность: Понятийный аппарат. Фигуры, жанры, стили. Москва: КД «ЛИБРОКОМ», 2001. 168 с.
13. Райбедюк Г. Б. Поезія неокласиків: текст та інтертекст // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2004. Вип. 16, С. 161–163.
14. Скаб М. Біблійні алюзії в щоденниках Олеса Гончара // Волинь філологічна: текст і контекст. Лінгвістика ХХІ ст.: стан і перспективи. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2013. Вип. 15, С. 302–312.
15. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4 т. Донецьк: ДонНУ, 2012. Т. 1. 402 с.
16. Сунько Н. О. Аллюзія як маркер інтертекстуальності і англійськомовному газетному заголовку: дис. ... канд. філол. наук. Чернівці, 2015. 227 с.
17. Сютя Г. М. Цитатний тезаурус української поетичної мови ХХ століття. Київ: ТОВ «КММ», 2017. 384 с.
18. Тележкіна О. О. Діалог поетичних творів Степана Сапеляка і текстів релігійного змісту: лінгвостилістичне потрактування // Науковий вісник Чернівецького університету. Чернівці: ЧНУ, 2016. Вип. 772: Романо-слов'янський курс. С. 106–109.

REFERENCES

1. Androsenko V. P. Quote as an element of the message and as a factor of aesthetic impact: avtoref. diss. ... kand. filol. nauk. Moskva, 1988. 20 s.
2. Bakina A. D. The specifics of the semantics of the quotation (based on the material of the Russian and English languages): diss. ... kand. filol. nauk. Orel, 2007. 181 s.
3. Bogatyrev A. V. Functionality of application in legal discourse texts // Elektronnyy nauchno-obrazovatelnyy zhurnal VGSPU «Grani poznaniya», 2015. № 5(39) [on-line]. www.grani.vspu.ru.
4. Vivat H. Фольклорні алюзії в поетичній творчості В. Стуса // Visnyk Luhanskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka: Filolohichni nauky, 2005. № 1(81), S. 165–172.
5. Isaev S. G. Allusion as a principle of text organization // Filologicheskie nauki, 2004. № 4, S. 13–19.
6. Kaunova E. V. Text applique as an intertext figure (based on the poetry of I. Irteniev) // Izvestiya VGPU, 2013 [on-line]. https://cyberleninka.ru/article/n/tekstovaya-applikatsiya-kak-figura-interteksta-na-materiale-poeticheskikh-proizvedeniy-i-irtenieva
7. Коцицкая Е. А. Quotation in the structure of a poetic text: diss. ... kand. filol. nauk. Tver, 1998. 237 s.
8. Koloiz Zh. Bibliyna alusiya yak zib twisted author's intentsii in V. Shklyar's novel "Zalishenets. Black crow" // Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Vyp. 659: Romano-slov'ianskyi dyskurs. Chernivtsi: ChNU, 2013. S. 3–9.
9. Kosmeda T. A., Khaliman O. V. Movna Gra in the Paradigm of Interpretive Linguistics. Assessment grammar. Grammatical igreka (theoretical comprehension of discursive practice). Drohobych: Kolo, 2013. 228 s.
10. Kuzmina N. A. Intertext and its role in the evolution of poetic language. Moskva: KomKniga, 2007. 272 s.
11. Malenko O. O. Linguo-aesthetic interpretation of life in Ukrainian poetic language creation (from folklore to postmodernism). Kharkiv: KhIFT, 2010. 488 s.
12. Moskvin V. P. Intertextuality: Conceptual apparatus. Figures, genres, styles. Moskva: KD «LIBROKOM», 2001. 168 s.
13. Raibediuk H. B. Neoclassical poetry: text and intertext // Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka, 2004. Vyp. 16, S. 161–163.
14. Skab M. Biblical allusions in Oles Honchar's diaries // Волинь філологічна: текст і контекст. Lnhvistyka ХХІ ст.: стан і перспективи. Lutsk: Skhidnoieuropeyskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky, 2013. Vyp. 15, S. 302–312.
15. Zahnitko A. Dictionary of modern linguistics: concepts and terms: u 4 t. Donetsk: DonNU, 2012. T. 1. 402 s.
16. Sunko N. O. Allusion as a marker of intertextuality and English-language newspaper headline: dys. ... kand. filol. nauk. Chernivtsi, 2015. 227 s.
17. Siuta H. M. Quotation thesaurus of the Ukrainian poetic language of the twentieth century. Kyiv: TOV «KMM», 2017. 384 s.
18. Tieliezhkina O. O. Dialogue of Stepan Sapelyak's Poetic Works and Religious Texts: Linguistic and Stylistic Interpretation // Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Chernivtsi: ChNU, 2016. Vyp. 772: Romano-slov'ianskyi dyskurs. S. 106–109.

Text application as a marker of intertext links in modern Ukrainian poetry

A. Berestova

Abstract. In the article proposed, the researcher tries to characterize the main manifestations of text applications on the basis of Ukrainian poetry of the late XX - early XXI centuries. The author of the research concludes that the text application is actively used in modern Ukrainian poetry as a marker of intertextual interaction and an actualizer of precedent texts of religious content, various genres of Ukrainian folk art, as well as Ukrainian and world literature. The text applications found in the processed poetic works play an important role in the creation of poetic text and perform the function of setting, informative-signaling, meaning-making, plot-forming functions, as well as the means of creating figurative and stylistic figures and the means of language play.

Keywords: poetic text, intertextual interaction, text application.

Католицьке відродження в англійській літературі

О. С. Бойніцька

Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: boinitska@gmail.com

Paper received 09.09.21; Accepted for publication 19.09.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-03>

Анотація. Статтю присвячено вивченню католицького відродження як помітного явища в історії англійської літератури кінця XIX – 1-ї пол. XX ст. Визначаються етапи становлення та розвитку цього руху у Великій Британії, розглядаються твори його основних представників, які обговорювали проблеми римо-католицизму у творах різних форм – від релігійно-філософських трактатів до популярних жанрів, на зразок детективних оповідань Г. К. Честертон. Особливу увагу приділено аналізу католицької проблематики у романістиці Грема Гріна та Івліна Во. Ці письменники-католики звертаються до широкої аудиторії та інтерпретують проблему віри в її складній амбівалентності, актуальності, психологічній глибині. У той час як І. Во шукає в Старій вірі надійного ґрунту та способу протистояння сучасній анархії й хаосу, Г. Грін наголошує на конфліктних суперечностях віри.

Ключові слова: католицьке літературне відродження, англійські письменники-католики, проблема віри, Гілберт-Кіт Честертон, Грем Грін, Івлін Во.

Після усунення низки антикатолицьких законів у середині XIX ст. у Великій Британії розпочинається відродження римо-католицької церкви. Значущою частиною цього процесу стає англійська література, яка, у свою чергу, звільняється від деяких істотних обмежень і цензури. Упродовж століття – з 1860-х по 1960-ті роки – католицьке літературне відродження об'єднуватиме різноманітних авторів, на творчість яких значний вплив справила Стара віра.

У витоків руху стоїть Джон Генрі Ньюмен, один із провідних літераторів свого часу. Помітною постаттю католицького відродження в літературі 2-ї половини XIX ст. є священник-поет Джерард Менлі Гопкінс, твори якого набули відомості лише після смерті поета. На початку XX ст. теолог та письменник-фантаст Роберт Г'ю Бенсон, священник та автор детективних романів Рональд Нокс, франко-англійський письменник та поет Ілер Беллок, а також славнозвісний майстер парадоксу Гілберт-Кіт Честертон обговорюють проблеми римо-католицизму як в серйозних релігійно-філософських трактатах, присвячених апології християнства, так і в легких популярних жанрах на зразок честертонівих детективних оповідань про отця Брауна. Утім навіть ці детективні історії, по суті, також є апологією римо-католицької церкви на противагу англіканській.

Персонаж Честертонівих романів – католицький священник, який розплутує загадкові злочини, відрізняється від свого більш відомого колеги-детектива “протестанта” Шерлока Холмса методом розслідування. Якщо Холмс спирається на дедукцію, наукові теорії та експеримент, отець Браун рухається до розгадки інтуїтивно, ставлячи себе на місце злочинця, вивчаючи його психологію, водночас не нехтуючи й науковим підходом. Обмежений холодним раціоналізмом та сухою логікою, детектив-протестант поступається детективу-католику, в образі якого поєднуються християнська смиренність, праведність, внутрішня чистота та обізнаність з найтемнішими сторонами людської душі. Для отця Брауна важливіше надати злочинцю можливість сповіді та духовного порятунку, ніж передати його до рук закону. В оповіданні “Дивні кроки” священник пояснює, яким чином виявив злочинця: “Я упіймав його невидимим гачком на невидимій волосіні, такій довгій, що він може піти на край світу і все ж повернеться, як

тільки я потягну” [4, с. 73]. У подібний спосіб Бог повертає грішників до себе.

Не всі автори-католики були причетними до католицького літературного відродження. Деякі, наприклад Джозеф Конрад, відходять від віри ще до того, як починають писати. Поети Зігфрід Сассун та Едіт Сітвел відходять від творчості до того, як навертаються до католицизму. У творах письменників-католиків на кшталт Форда Медокса Форда та Д.Р.Р. Толкіна релігійна проблематика не відіграє помітної ролі. З найбільшою ж виразністю та силою католицький роман в англійській літературі заявляє про себе у творчості, насамперед, Івліна Во та Грема Гріна, які осмислюють проблему віри в її складній неоднозначності, глибоко, актуально, психологічно тонко, апелюючи до широкої аудиторії.

Г. Грін та І. Во навертаються до католицизму наприкінці 1920-х рр. – у міжвоєнний період, який поставив багатьох інтелектуалів перед необхідністю пошуку раціональних чи ірраціональних систем, що дозволили б певним чином контролювати навколишній хаос.

Упродовж 1930-х років – десятиріччя, за висловом Малколма Бредбері, “примітного своїми страхітливими скупченнями угруповань, армій, натовпів, парадів, причин та ідеологій” [1, с. 204] – британські письменники “періодично поновлювали спроби “прикнутити” до чогось. [...] “Як англієць, я не перебуваю в неприємному становищі вибору з двох зол, – відповів Івлін Во, коли “Left Review” опитував письменників щодо їхньої лояльності під час Громадянської війни в Іспанії. – Я не є фашистом і ніколи не стану ним, хіба що це буде єдина альтернатива марксизму. Дуже несерйозно думати, що такий вибір є неминучим”. Проте це було надто самовпевнено і незвично; для більшості письменників вибір був неминучим і вже був зроблений за них історією, наперед. Більшість із них дивилися вліво, йдучи “вперед від лібералізму” через антифашизм до комунізму і партії чи до чогось “ідейного” десь неподалік. [...] Інші дивилися направо, як Т. С. Еліот із його англо-католицькими / класицистичними / роялістськими симпатіями чи Віндем Льюїс. Ще інші (як Во і Грін) дивилися вгору, до Бога, особливо якщо були католиками, шукаючи добро і зло поза лівими й правими чи правими й неправими” [1, с. 207, 208].

Отже, уникаючи пастки вибору між лівими й правими ідеологіями, Івлін Во та Грем Грін звертаються до Бога. Сучасне життя ці письменники бачать як боротьбу між цивілізацією та анархією, і переконані, що протистояти безладу цивілізація може лише у своїй найвищій – духовній формі.

Г. Грін приймає католицизм перед тим як одружитися з католичкою, І. Во навпаки – звертається до католицизму після болісного розлучення.

“I have noticed again and again since I have been in the Church that lay interest in the ecclesiastical matters is often a prelude to insanity” (“Відколи я належу до Церкви, я знов і знов помічаю, що цікавість мирянина до питань релігійної віри часто є прямим шляхом до божевілья”) [11, с. 72]. Ці слова, промовлені вікарієм, одним з персонажів першого роману Івліна Во “Занепад та руйнація”, можна використати як виразний приклад складного, де в чому парадоксального ставлення Во до релігії. Письменицька іронія – неодмінна ознака стилю більшості його творів – тут поєднується з особливим поглядом на християнську віру як на окремий світ, відмежований від звичайного й досяжний далеко не для кожного.

Навернення Івліна Во до католицизму було кроком цілком свідомим і однією з найважливіших подій у його житті. Во небагато говорив про власні релігійні переконання та про причини, через які він звернувся до віри, відмінної від віри його батьків. “Але те що він говорив,” – пише біограф письменника Крістофер Сайкс, – “вказує на раціональний підхід до віри, напрочуд позбавлений будь-яких емоцій” [9, с. 153].

За темпераментом Івлін Во був анархістом, якому подобалося повсякчас порушувати встановлені правила. Якоюсь один журналіст спитав у Во, чи насправді навернення до католицизму змінило щось у його житті, зважаючи на те, що він і досі є жорстким, драгівливим, жовчним та неприємним. Письменник відповів: “Це так, але уявіть, яким би я був без Бога” [5].

Автор українського перекладу роману Івліна Во “Чоловіки у війську” Богдан Стасюк зауважує: “Католицький письменник Ілер Беллок, якого новонавернений Во, принаймні якийсь час, вважав своїм взірцем, чесно заявив, що Івлін одержимий дияволом. З роками ця репутація тільки погіршувалась. Дивовижне, якщо не сказати парадоксальне, поєднання глибокої релігійності, відданості католицькій церкві та злостивості й нелюбові до ближнього – одна з тих речей, яка заганяє в глухий кут не одного дослідника творчості Івліна Во” [3, с. 16].

У ранніх романах письменника його релігійні переконання відзначились тільки побічно, на задньому плані, однак, уже ближче до середини творчого шляху вони стають невід’ємною частиною його книжок та життя. Католицизм складає підвалини світогляду Івліна Во, і є основою його особистої філософії.

Якщо Во йде від анархії до пошуку надійного ґрунту, то Грін, намагаючись знайти певну тверду основу, приходив до сумнівів та нерозв’язних протиріч. У фокусі його творів – зворотний бік віри, теми людського гріха та божественного милосердя. Цей письменник-католик ставить питання: що є гріх? Чи не суперечать власне поняття “гріх” та “пекло” ідеї Божого

прощення? Чи може бути шлях до Бога прямим і безболісним?

Подібну неоднозначність віри ілюструють слова поета Шарля Пері, представника французького католицького відродження, обрані Гріном як епіграф до роману “Суть справи” (The Heart of the Matter, 1948): “Le pécheur est au coeur même de chrétienté. ... Nul n'est aussi compétent que le pécheur en matière de chrétienté. Nul, si ce n'est le saint” (“Грішник проникає у саме серце християнства. Ніхто так не розуміється у сутності християнства, як грішник. Ніхто, хіба що святий”) [6, с. 1].

Герой “Суті справи” поліцейський на прізвисько Скобі – глибоко віруючий католик, людина чесна й справедлива. Почуваючись нещасливим у шлюбі й страждаючи через свою неспроможність зарадити цьому, у момент кризи Скобі зустрічає жінку, пристрасному коханню до якої не в змозі протистояти. За подружньою зрадою, ланцюгом чіпляючись один до одного, слідує інші злочини. Відтак щира у своїй вірі людина дедалі більше заплутується в павутинні гріхів. Любовний трикутник перетворюється для Скобі на замкнене порочне коло, з якого він не в змозі звільнитися, не зруйнувавши життя однієї з жінок. Не усвідомлюючи своє кохання як гріх, Скобі сповідується без щирого покаяння. Зрештою герой не витримує тягара провини і скоює найбільший гріх, що його знає католицизм – самогубство. Святість та гріховність не є поняттями антиномічними, вони формуються й виявляють себе в єдиній площині, взаємодіють і змішуються. У цьому, за Гріном, й полягає “суть справи”.

Віднайти справжню віру можливо лише пройшовши крізь біль, втрату й страждання. “У серці людини є місце, які ще не існують, і страждання входить у них, щоб вони могли існувати” [2, с. 4] – ці слова французького поета Леона Блуа передують “Кінцю роману” (The End of the Affair, 1951), наступному католицькому твору Грема Гріна. Його героїня заради віри віддає найдорожче – своє кохання. Дія розгортається у Лондоні під час війни. У будинок, в якому на таємному побаченні зустрілися Сара Майлз – заміжня жінка – та її коханець письменник Моріс Бендрікс, влучає бомба. Побачивши Бендрікса під уламками стіни, невіруюча в Бога Сара починає молитися за те, щоб її коханий був живий. Вона дає обітницю повірити в Бога, а також розлучитись зі своїм коханим назавжди. Відтак Бендрікс підводиться з-під уламків, живий і неушкоджений, утім, біль і страждання ще чекають на нього попереду. Кінець роману стає для Сари початком складного шляху до Бога. Як і в попередньому творі, Грін наголошує на складності віднаходження Бога, підкреслює суголосність понять “праведність” та “гріховність”.

У романах Грема Гріна нерідко зустрічаються образи “негативних католиків” (наприклад, Аїда Арнольд у “Брайтонському льодянику” (Brighton Rock, 1938), Луїза Скобі в романі “Суть справи”). Ці персонажі є ревними католиками, для яких віра – це низка непорушних догм. Парадоксально, що найчастіше їхня праведність виглядає небезпечно гріховною.

Можна сказати, що Грем Грін приходив до католицизму з чорного ходу. У своїх інтерв’ю він повсякчас наголошує: “Я не католицький письменник, я – католик, який пише”, “a writer who happens to be a Catholic” [8, с. 11].

Така позиція є неприйнятною для Івліна Во, котрий завжди тримався більш консервативних поглядів, ніж Грін. “As a novelist, dealing in human experience, the very essence of my work is coloured by my beliefs and it would be foolish to claim I was not a Catholic writer” (“Сама сутність моєї роботи – роботи романіста, що має справу з людським досвідом, – несе відбиток моїх вірувань, і безглуздом було б стверджувати, що я не католицький письменник”), – декларує Івлін Во [цит. за: 7, с.149].

У “Занепаді та руйнації” Івлін Во з глузливою іронією висміює релігійний скептицизм. Священника, одного з персонажів цього роману, раптово охоплюють “Сумніви”: “They were all talking away quite happily about the preparations that were being made on the pier for the summer season, when suddenly, for no reason at all, my Doubts began. [...] I couldn't understand why God had made the world at all. There was my mother and the Bundles and Mrs Crump talking away quite unconcernedly while I sat there wrestling with this sudden assault of doubt. You see how fundamental that is”. (“Текла собі спокійна бесіда про приготування пристані до літнього сезону, коли, без жодної на те причини, почалися мої Сумніви. [...] Я не міг зрозуміти, *навіщо було Богові взагалі створювати світ*. Поруч безтурботно гомоніли моя мати, Бандли та місіс Крамп, а я сидів, змагаючись із цим раптовим нападом Сумнівів. Тепер ви бачите, наскільки це серйозно”) [11, с. 33]. Сумніви цього персонажа надалі вирішуються радикально просто – йому відпиляє голову пилкою божевільний у в'язниці.

Як і Грін, Во співвідносить проблему віри з темою адюльтера. Однак, якщо у Гріна ця тема – серйозна, глибока, підкреслено неоднозначна – є центром конфлікту і відправною точкою шляху до віри, для Во подорожна зрада є неприйнятною та огидною, пусковим механізмом процесу “занепаду й руйнації” суспільства, ознакою втрати моральних орієнтирів та ціннісних систем. У романах Во тема адюльтера позбавлена психологічного підтексту, другорядна й допоміжна, не варта уваги в інших аспектах.

У першому виразно католицькому романі “Повернення до Брайдсхеда” (Brideshead Revisited, 1945) Івлін Во, покликаючись на вислів честертонового отця Брауна, оповідає, як Бог “невидимим гачком на невидимій волосіні” повертає до себе тих, хто “пішов на край світу”. Сам Во в авторській передмові до роману досить чітко визначає його основну тему: “Its theme – the operation of divine grace on a group of diverse but closely connected characters” (“прояв божої волі у житті групи відмінних один від одного, однак тісно пов'язаних між собою персонажів”) [10, с. 7]. Сутність релігійної проблематики роману обертається навколо питань, пов'язаних із втратою, пошуком і ствердженням віри. Це – роман про постійне відродження віри за найменш сприятливих для цього обставин.

У творі пізнього періоду – історичному романі “Гелена” (Helena, 1950) – письменник відтворює історичний аспект християнства, наголошуючи на тому, що Христос прожив реальне людське життя. Роман є життєписом святої Гелени, матері римського імператора

Костянтина Великого, яка у віці понад сімдесят років вирушає у паломництво до Святої Землі, проводить розкопки і знаходить Хрест, що на ньому було розпнуто Ісуса Христа. Автор “Гелени” не обмежується тим, що просто показує християнство з конкретно-історичного боку, в такий спосіб стверджуючи перевагу цієї релігії, порівняно до релігій, які, словами К. Сайкса, “беруть свій початок із дивних космічних битв, що відбувалися невідомо де у просторі та часі” [9, с. 429-430]. Письменник порушує проблеми більш глибокі, пов'язані з внутрішньою сутністю й складністю віри в Бога. Провідною у романі Во є тема пошуку Хреста – пошуку сенсу буття, пошуку свого шляху і своєї віри.

Овіяним сумом прощанням зі “зниклою добою” та, у широкому розумінні, своєрідним некрологом епосі звучить останній твір Івліна Во – трилогія “Клинок честі” (Sword of Honour, 1965). Тут автор відтворює повоєнний змінений світ, час, коли “всі джентльмени вже є дуже старими” [13, с. 340].

Для багатьох персонажів Івліна Во, віра стає єдиним змістом життя й тим, що допомагає вижити у зруйнованому світі. Водночас, письменник із гирким розчаруванням спостерігає за невинним процесом “осучаснення” суспільства, який збігається з процесом зникнення справжньої віри, як її розуміє Во.

У вступному слові до “Клинка честі” автор зазначає: “I had written an obituary of the Roman Catholic Church in England as it had existed for many centuries. All the rites and most of the opinions here described are already obsolete. [...] It never occurred to me, writing *Sword of Honour*, that the Church was susceptible to change. I was wrong and I have seen a superficial revolution in what then seemed permanent. [...] Recent developments have made it, in fact, a document of Catholic usage of my youth” (“Я написав некролог римо-католицькій церкві в Англії – такій, якою вона існувала впродовж багатьох століть. Усі змальовані тут ритуали та більшість висловлених поглядів наразі вже безнадійно застарілі. [...] Коли я працював над створенням “Клинка честі”, мені й на думку не спадало, що Церква може піддатися змінам. Я помилявся, і я побачив поверхневу революцію в тому, що тоді здавалося незмінним. Нещодавні події зробили книгу, фактично, свідченням про католицтво, яким воно було за часів мого юнацтва”) [13, preface].

“Нещодавні події”, про які зауважує письменник, це – реформування католицької церкви, розпочате в 1960-х роках і зумовлене, в основному, наслідками Другої світової війни та кризою всередині церкви. Намагаючись подолати кризу, католицька церква стає на шлях модернізації догматики, організації та політики, що згодом спричинить розкол.

Реформування й модернізація католицтва після Другої світової війни, поряд зі зникненням джентльменського кодексу честі, сприймаються англійськими письменниками як ознаки остаточного занепаду сучасного світу. Кінець 1960-х років збігається й з кінцем католицького відродження в англійській літературі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бредбері М. Британський роман нового часу / Малколм Бредбері [пер. з англ. В. Дмитрук]. Київ: Ксенія Сладкевич, 2011.
2. Грін І. Кінець роману / Грем Грін [пер. з англ. О.Б. Король]. Київ: Книжковий Клуб Сімейного Дозвілля, 2017.
3. Стасюк Б. Івлін Во: нелітературознавчий портрет / Богдан Стасюк // Во І. Чоловіки у війську [пер. з англ. Б. Стасюк]. Київ: Темпора, 2020. С. 9–33.
4. Честертон Г.К. Смирненість отця Брауна / Гілберт-Кіт Честертон [пер. з англ. А. Пехника та О. Шалати]. Київ: Знання, 2015.
5. BBC Four - Face to Face, Evelyn Waugh. Retrieved from: <https://www.bbc.co.uk/programmes/p04qj22k>.
6. Greene G. The Heart of the Matter / Graham Greene. London: The Reprint Society, 1950.
7. McDonnell J. Evelyn Waugh / Jacqueline McDonnell. Modern Novelists. London: Macmillan, 1988.
8. Selection: The Uneasy Catholicism of Graham Greene // The New York Times. April 3, 1983. Section 7. Page 11. Retrieved from: <https://www.nytimes.com/1983/04/03/books/selection-the-uneasy-catholicism-of-graham-greene.html>.
9. Sykes C. Evelyn Waugh: A Biography / Christopher Sykes. London: Penguin Books, 1977.
10. Waugh E. Brideshead Revisited / Evelyn Waugh. London: Penguin Books, 1962.
11. Waugh E. Decline and Fall / Evelyn Waugh. London: Penguin Books, 1937.
12. Waugh E. Helena / Evelyn Waugh. London: Penguin Books, 1963.
13. Waugh E. The Sword of Honour Trilogy / Evelyn Waugh. London: Penguin Books, 1984.

REFERENCES

1. Bradbury, M. The Modern British Novel. (V. Dmytruk, Trans.). Kyiv: Ksenia Sladkevych. 2011.
2. Greene, G. The End of the Affair. (O.B. Korol, Trans.). Kyiv: Knyzhkovyj Klub Simejnogo Dozvillya, 2017.
3. Stasiuk, B. Evelyn Waugh: Unphilological Portrait / Bohdan Stasiuk // Waugh E. Men at Arms (B. Stasiuk, Trans.). Kyiv: Tempora, 2020. P. 9–33.
4. Chesterton, G.K. The Innocence of Father Brown (A. Pekhnik, O. Shalata, Trans.). Kyiv: Znannya, 2015.

The Catholic Revival in English Literature

O. Boinitska

Abstract. The article deals with research of the Catholic revival as a remarkable literary movement that amalgamated a number of authors who discussed problems of the Roman Catholicism in the works of various forms – from serious theological apologies to the popular genres like G.K. Chesterton's detective stories. Such Catholic novelists like Evelyn Waugh and Graham Greene appeal to the wide readership and interpret the problem of faith in its complex ambivalence, actuality, psychological depth. Whilst Evelyn Waugh is in search for a solid ground in the Old Faith as an alternative to the modern anarchy and chaos, Graham Greene emphasizes on the faith's conflicting ambiguities and contradictions.

Keywords: Catholic literary revival, English Catholic writers, problem of faith, Gilbert Keith Chesterton, Graham Greene, Evelyn Waugh.

Магічний реалізм: мовна картина світу в романі «Cien años de soledad» Габрієля Гарсія Маркеса

Н. В. Чорна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м.Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: natamar@i.ua

Paper received 25.08.21; Accepted for publication 15.09.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-04>

Анотація. Статтю присвячено дослідженню мовної картини світу дискурсу магічного реалізму Габрієля Гарсія Маркеса у романі «Cien años de soledad». Дискурс магічного реалізму відображає реальність сучасного життя крізь призму міфічного мислення та додає у реальність загадкові, чарівні та містичні елементи. Основними концептуальними характеристиками дискурсу магічного реалізму можна вважати: фантастичні елементи, єдність реальності та магічності, можливі світи, міфічний хронотоп, авторська скритність, гіперболізація таємного, метадискурс.

Ключові слова: дискурс магічного реалізму, мовна картина світу, концептуальний аналіз, міфологічне мислення, міфічність.

Дискурс магічного реалізму на сьогоднішній день знаходиться у фокусі філософського, культурологічного та соціального інтересів і тому потребує досконального лінгвістичного дослідження. Вивчення саме мовної картини світу дискурсу магічного реалізму як складного комунікативного механізму, в якому одночасно реалізовані різноманітні аспекти мови і мислення, як особливого виду сприйняття дійсності та способу зберігання і передачі інформації, як форми існування культури сучасного історичного періоду зумовлює **актуальність наукової статті**. Мовна картина світу магічного реалізму стає основним об'єктом дослідження нових філологічних дисциплін: лінгвістики тексту, лінгвостилістики, когнітивістики, психолінгвістики, соціолінгвістики.

Метою наукової статті є дослідження мовних засобів реалізації дискурсу магічного реалізму в романі «Cien años de soledad» Габрієля Гарсія Маркеса.

Наукова новизна полягає у постановці проблеми, запропонованих методах дослідження та відібраному матеріалі.

Методи дослідження ґрунтуються на використанні комплексної методики дослідження, яка містить в собі традиційні прийоми лінгвостилістичного аналізу та методи когнітивної лінгвістики. Концептуальний аналіз пояснює семантичну структуру постмодерного художнього дискурсу та встановлює засоби його концептуальної організації. Когнітивний аналіз полягає в когнітивному моделюванні художнього дискурсу та інтерпретації тих ментальних одиниць, що беруть участь у його породженні, сприйнятті та інтерпретації [1].

Дискурс магічного реалізму, на нашу думку, це художній літературний стиль де елементи надприродного та магічного описуються засобами реальності та стають невід'ємною частиною повсякденного буття, нереальне чи дивне сприймається як щось звичайне та буденне. Головним стає вміння побачити та відчуте міфічність та духовність у звичайному, можливість побачити в реальності уявне та в уявному реальність. Магічний реалізм існує як відомий та досить розповсюджений термін який застосовується у художньому дискурсі, а саме у постмодерному художньому дискурсі, дискурсі фентезі, дискурсі наукової-фантастики, дискурсі фантастики.

Термін «магічний реалізм» був вперше використаний в 1925 році німецьким мистецтвознавцем Францем Ро щодо робіт молодих художників-авангардистів у його книжці *Nach-Expressionismus: Magischer Realismus* (1925), щоб описати стиль німецької романтичної фантазії. Мистецтво магічного реалізму виникає як стиль живопису який був популярним в Європі та США у 20-40 роках. Вже у 30-х роках термін «магічний реалізм» спливає в лексиконі європейської критики 30-х років, а потім несподівано зникає. І вже офіційною датою свого народження саме як літературного поняття термін може вважати 1948 рік, коли венесуельський критик А. Услар-П'єтрі застосував його для позначення художніх творів деяких латиноамериканських авторів. Відповідно магічний реалізм спочатку позначав виключно напрям в латиноамериканській літературі ХХ століття. Вважається, що родоначальниками напряму стали Алехо Карпентьєр з його повістю «Царство земне» і Мігель Анхель Астуриас з романом «Люди маїсу» (1949). Магічний реалізм найчастіше асоціюється з латиноамериканською літературою, з авторами які є засновниками цього жанру, а саме: Габрієля Гарсія Маркес, Алехо Карпентьєр, Хорхе Луїс Борхес, Адольфо Біой Касарес, Хуан Рулфо, Мігель Анхель Астуриас, Ісабель Альєнде, Ромуло Галлегос, Карлос Фуентес, Аугусто Роа Бастос, Хуліо Кортасар, Маріо Варгас Льюса. В іспанській літературі Едуардо Мендоса, Гонсало Торренте, Карлос Руїс Сафоно, Артуро Перес Реверте. В англійській літературі головними представниками є Салман Рушді, Аліса Хофман, Нік Хоакін, Нікола Баккер. У бенгальській літературі – Набарун Бхаттачарья, Ахтерузмаман Еліас, Шахїдул Захїр,Джибанананда Дас, Сайед Валиулла, Насрін Джахан, Хумаюн Ахмед. Японська література представлена таким відомим автором як Харукі Муракамі. У польській літературі магічний реалізм представлений Ольгою Токарчук, лауреатом Нобелівської премії. Українська література також широко представлена такими авторами як Марина та Сергій Дяченки, Оксана Забужко.

Одним з найяскравіших зразків дискурсу магічного реалізму є роман «Cien años de soledad» колумбійського письменника Габрієля Гарсія Маркеса. Основними концептуальними характеристиками дискурсу магічного реалізму в романі можна вважати

наступні: фантастичні елементи, єдність реальності та магичності, можливі світи, міфічний хронотоп, авторська скритність, гіперболізація таємного, метадискурс, які ми можемо проаналізувати на лінгвокогнітивному, комунікативному та концептуальному рівнях.

Фантастичні елементи. Дискурс магичного реалізму характеризується тим, що описує релістичними засобами та у межах реалістичного контексту події які вважаються містичними, чарівними, нереальними, загадковими. Іншими словами міфи, казки, фантазії, уявні події описуються таким чином ніби вони відбуваються насправді, в наратив вводяться фантастичні елементи, такі як: домашні духи, покійники, невидимі доктори, нереальні тварини, незвичні предмети побуту, персоніфікуються сили природи: дощ, вода, вітер. І навпаки, реальні події можуть описуватися за допомогою містичного контексту, тобто реальні події описуються як міф, чарівна казка.

Реальні люди воюють міфічними та фантазмагоричними рисами, такими як телепатія, телекінез, левітація, можуть переміщуватися у просторі, можуть зупиняти, скорочувати або розширювати час, переосмислюється концепти народження, життя та смерті. Реальні речі, люди, події стають фантазмагоричними. Наприклад, як говорить герой роману «Cien años de soledad» Мелькіадес: “*Las cosas tienen vida propia, ... todo es cuestión de despertarles el ánima*” [7, 33], “*La ciénaga grande se confundía al occidente con una extensión acuática sin horizontes, donde había catáceos de piel delicada con cabeza y torso de mujer, que perdían a los navegantes con el hechizo de sus tetas descomunales*” [7, 41], “*En cierta ocasión, meses después de la partida de Úrsula, empezaron a suceder cosas estrañas. Un frasco vacío que durante mucho tiempo estuvo olvidado en un armario se hizo tan pesado que fue imposible moverlo. Una cazuela de agua colocada en la mesa de trabajo hirvió sin fuego durante media hora hasta evaporarse por completo*” [7, 63], “*Un día la canastilla de Amaranta empezó a moverse con un impulso propio y dio una vuelta completa en el cuarto, ante la consternación de Aureliano, que se apresuró a detenerla. Pero su padre no se alteró. Puso la canastilla en su puesto y la amarró a la pata de una mesa, convencido de que el acontecimiento esperado era inminente*” [7, 63].

Обов'язковим є тісний зв'язок з реальним світом, але якщо немає чогось у реальності це можна домалювати уявою: “*...les habló de las maravillas del mundo no sólo hasta donde le alcanzaban sus conocimientos, sino forzando a extremos increíbles los límites de su imaginación*” [7, 163], “*José Arcadio Buendía y su hijo observaban aquellos fenómenos con asustado alborozo, sin lograr explicárselos, pero interpretándolos como anuncios de la materia*” [7, 93]. Намагання пояснити існування реальності, яка постійно зникає, когнітивною здатністю людського розуму фантазувати, розширює межі людського фізичного сприйняття: “*Así continuaron viviendo en una realidad escurridiza, momentáneamente capturada por las palabras, pero que había de fugarse sin remedio cuando olvidaron los valores de la letra*” [7, 74], “*...Pero el sistema exigía tanta vigilancia y tanta fortaleza moral, que muchos sucumbieron al hechizo de una realidad imaginaria, inventada por ellos mismos, que les resultaba menos práctica pero más re-*

confortante”, “*Deslumbrados por tantas y tan maravillosas invenciones, la gente de Macondo no sabía por dónde empezar a asombrarse*” [7, 228]. “*Dotados de recursos que en otra época estuvieron reservados a la Divina Providencia, modificaron el régimen de lluvias, apresuraron el ciclo de las cosechas, y quitaron el río de donde estuvo siempre y lo pusieron con sus piedras blancas y sus corrientes heladas en el otro extremo de la población, de tras de cementerio*” [7, 231].

У романі ми виділяємо такі фантастичні елементи, як:

- машина пам'яті: “*José Arcadio Buendía decidió entonces construir la máquina de la memoria que una vez había deseado para acordarse de los maravillosos inventos de los gitanos*” [7, 74].

- безсоння: “*huyendo de una peste de insomnio que flagelaba a su tribu desde hacía varios años*”, “*habían contraído, en efecto, la enfermedad del insomnio*”, “*Mientras Macondo celebraba la reconquista de los recuerdos, ...*” [7, 75].

- жовті квіти, жовті метелики: “*... vieron a través de la ventana que estaba cayendo una llovizna de minúsculas flores amarillas. Cayeron toda la noche sobre el pueblo en una tormenta silenciosa, y cubrieron los techos y atacaron las puertas, sofocaron a los animales que durmieron a la intemperie. Tantas flores cayeron el cielo, que la calles amanecieron tapizadas de una colcha compacta, y tuvieron que despejarlas con palas y rastrillos para que pudiera pasar en entierro*”, “*...vieron hechizados el tren adornado de flores que por primera vez llegaba con ocho meses de retraso*” [7, 227].

- кров, як самостійний персонаж: “*Un hilo de sangre salió debajo de la puerta, atravesó la sala, salió a la calle, siguió en un curso directo por los andenes disperejos, descendió escalinatas y subió pretilles, pasó de largo por la Calle de los Turcos, dobló una esquina a la derecha y otra a la izquierda, volteó en ángulo recto frente a la casa de los Buendía, pasó por debajo de la puerta cerrada, atravesó la sala de visitas pegado a las paredes para no marchar los tapices, siguió por la otra sala, eludió en una curva amplia la mesa del comedor, avanzó por el corredor de las begonias y pasó sin ser visto por debajo de la silla de Amaranta.*” [7, 148].

- свинячий хвостик: “*Es que nacen los hijos con la cola de puerco*” [7, 162], “*... para que ellos pudieran buscarse por los laberintos más intrincados de la sangre, hasta engendrar el animal mitológico que había de poner término a la estirpe*” [7, 392].

- війна: “*La guerra, relegada al desván de los malos recuerdos, fue momentáneamente evocada con los tapozos del champaña*” [7, 199], “*ilustró el proyecto de la guerra solar*” [7, 226].

- привіди, уявні люди: “*... y una emocionante correspondencia con los médicos invisibles*” [7, 269], “*y se dedicó a organizar su correspondencia con los médicos invisibles,...*” [7, 291], “*... fijar la fecha definitiva para la aplazada intervención telepática*” [7, 291], “*Era un intrincado frangollo de verdades y espejismos, que convulsionó de impaciencia al espectro de José Arcadio Buendía bajo el castaño y le obligó a caminar por toda la casa aun a pleno día*” [7, 229], “*Fernanda vagaba sola entre tres fantasmas vivos y el fantasma muerto de José Arcadio Buendía, que a veces iba a sentarse con una atención*

inquisitiva en la penumbra de la sala, mientras ella tocaba el clavicordio" [7, 257].

- покійники: "*Imagínate lo que va a pensar el coronel en su tumba*" [7, 271], "*los niños aprendieron a organizarle visitas imaginarias con seres que no sólo habían muerto desde hacía muchos tiempo, sino que habían existido en épocas distintas*" [7, 316], "*Úrsula conversaba con sus antepasados sobre acontecimientos anteriores a su propia existencia, gozaba con las noticias que le daban y lloraba con ellos*" [7, 316], "*En realidad; remedios, la bella, no era un ser de este mundo*" [7, 205], "*pensó que ninguno era mejor que llevarles cartas a los muertos*" [7, 275], "*Cuando por fin lo identificó, asombrado de que también envejecieran los muertos*" [7, 316].

- цигани: "*después de haber visto y probado las esteras voladoras de los gitanos*" [7, 230].

- інші фантастичні елементи: "*... las lámparas maravillosas y las esteras voladoras*" [7, 194], "*Lo que pasa es que el mundo se va acabando poco a poco y ya no vienen esas cosas*" [7, 194], "*gracias a la proliferación sobrenatural de sus animales*" [7, 199], "*le bastaba con llevar a Petra Cotes a sus criaderos, y pasarla a caballo por sus tierras, para que todo animal marcado con su hierro sucumbiera a la peste irremediable de la proliferación*" [7, 199], "*las alarmantes proporciones de la proliferación*" [7, 200], "*La atmósfera era tan húmeda que los peces hubieran podido entrar por las puertas y salir por las ventanas, navegando en el aire de los aposentos*" [7, 306], "*y que una noche vio pasar por el cielo una fila de luminosos discos anaranjados*" [7, 329], "*era un personaje inventado por el gobierno*" [7, 369], "*los negros quiméricos*" [7, 380], "*los caballos alados en la hierba azul*" [7, 380], "*de que ellos seguirían amaándose con sus naturales de aparecidos*" [7, 387].

Едність реальності та магічності, тобто саме принцип поєднання магічного та реального, взаємопроникнення та єдність цих понять розкриває концептуальну сутність мегаконцепту «магічного реалізму», як філософського, культурологічного, соціального та художнього явища. Існування міфів, казок, священних книжок в реальному світі, когнітивна здатність людини фантазувати, уявляти і домислювати реальність, яка її оточує, забезпечує основу для дискурсу магічного реалізму. Фантастичний світ не можливий без реальності, тобто сама реальність є основою, точкою відліку для фантастичного світу, так само як і сам реальний світ не можливий без магічного світу, як метафори креативного творчого початку людини. Це взаємопов'язані речі. Світ магічного реалізму – це метафора реального світу: "*Fascinando por una realidad inmediata que entonces le resultó más fantástica que el vasto universo de su imaginación, perdió todo interés por el laboratorio del alquimia*" [7, 127]. Когнітивні та духовні якості людини тісно пов'язані з уявним творчим простором, зі здатністю людини творити, уявляти, розширювати ментальне сприйняття реального світу. Письменник не створює новий світ, а розкриває для читача магічність сучасного світу, допомагає побачити в буденному магічне, в природньому надприродне, у відомому невідоме.

Одним з джерел існування магічного реалізму є латиноамериканський міфологізм, міфологічне мислення. Суть міфологічного мислення полягає у тому, щоб

сконструювати у людській свідомості цілісну ірраціонально-ілюзорну форму свідомості, яка найбільш повно усвідомлює та передає всю ідеальну тотожність суб'єкта та об'єкта у всьому різноманітті їхнього історичного існування особливим ритуально-магічним, фантастичним чином: "*Trató de seducirla con un hechizo de su fantasía. Con la promesa de un mundo prodigioso donde bastaba con echar unos líquidos mágicos en la tierra para que las plantas dieran frutos a voluntad del hombre, y donde se vendían a precio de baratillo toda clase de aparatos para el dolor*" [7, 44]. Міфологічне мислення не знає протиставлення між реальністю і домислом. Фантастичний світ є реальним, але ця реальність – реальність уяви [2, с. 198]. Наприклад, "*...el corazón se le hinchaba de temor y de júbilo al contacto del misterio*", "*Embriagado por la evidencia del prodigio...*" [7, 48], "*Melquíades, ya casi ciego, desmigajándose de decrepitud, recurrió a las artes de su antiquísima sabiduría para tratar de componerlo*" [7, 48].

Поєднання магічності та реальності реалізується на рівні:

- постійного балансування на межі вигаданого та реального: "*Era como si Dios hubiera resuelto poner a prueba toda capacidad de asombro, y mantuviera a los habitantes de Macondo en un permanente vaivén entre el alborozo y el desencanto, la duda y la revelación, hasta el extremo de que ya nadie podía saber a ciencia cierta donde estaban los límites de la realidad. Era un intrincado frangollo de verdades y espejismos*" [7, 229].

- розкриття магічних здібностей: "*No sólo era tan pesado como siempre, sino que en su prolongada estancia bajo el castaño había desarrollado la facultad de aumentar de peso voluntariamente*" [7, 154], "*después de muchos años de muerte, era tan inmensa la añoranza de los vivos, tan apremiante la necesidad de compañía, tan atarradora la proximidad de la otra muerte que existía dentro de la muerte, que Prudencio Aguilar había terminado por querer al peor de sus enemigos. Tenía mucho tiempo de estar buscándolo. Les preguntaba por él a los muertos de Riohacha, a los muertos que llegaban del Valle de Upar, a los que llagaban de la ciénega, y nadie le daba razón, porque Macondo fue un pueblo desconocido para los muertos hasta que llegó Melquíades y lo señaló con un puntito negro en los abigarrados mapas de la muerte*" [7, 101].

- персоніфікація смерті та пов'язаного з цим поняття безсмертя як невід'ємної частини життя: "*Morirse es mucho más difícil de lo que uno cree*" [7, 182], "*La seguridad de que su día estaba señalando lo invistió de una inmunidad misteriosa, una inmortalidad a término fijo que la hizo invulnerable a los riesgos de la guerra, y le permitió finalmente conquistar una derrota que era mucho más difícil, mucho más sangrienta y costosa que la victoria*" [7, 182], "*...porque la muerte le deparó el privilegio de anunciarse con varios años de anticipación. La vio un mediodía ardiente, cosiendo con ella en el corredor, poco después de que Meme se fue al colegio*" [7, 274], "*La reconoció en el acto, y no había nada pavoroso en la muerte, porque era una mujer vestida de azul con el cabello largo, de aspecto un poco anticuado...*" [7, 274], "*el correo de la muerte se divulgó en Macondo*" [7, 275], "*como la muerte le había dicho que debía estar en el ataúd*" [7, 277], "*la muerte lo seguía a todas partes,*

huseándole los pantalones, pero sin decidirse a darle el zarpazo final” [7, 194].

- передчуття: “*Eran inútiles sus esfuerzos por sistematizar los presagios. Se presentaban de pronto, en una ráfaga de lucidez sobrenatural, como una convicción absoluta y momentánea, pero inasible. En ocasiones eran tan naturales, que no las identificaba como presagios sino cuando se cumplían. Otras veces eran terminantes y no se cumplían. Con frecuencia no eran más que golpes vulgares de superstición*” [7, 143].

Можливі світи. В романі «Cien años de soledad» комунікативна стратегія створення «можливого світу» реалізується завдяки створенню тематичної лінії та великій кількості прикметників, метафор, метонімії та порівнянь. Наприклад, створення образу світу як нового: “*El mundo era tan reciente, que muchas cosas carecían de nombre, y para mencionarlas había que señalarlas con un dedo*” [7, 33], або як чогось вічного, що не має ані кінця ані краю: “*Al sur estaban los pantanos, cubiertos de una eterna nata vegetal, y el vasto universo de la ciénaga grande, que según testimonio de los gitanos carecía de límites*” [7, 43], чи можливість осягнути світ за допомогою різноманітних приборів: “*Cuando se hizo experto en el uso y manejo de sus instrumentos, tuvo una noción del espacio que le permitió navegar por mares incógnitos, visitar territorios deshabitados y trabar relación con seres espléndidos, sin necesidad de abandonar su gabinete*” [7, 36], або його можна знайти за допомогою співу птахів: “*... todo el mundo se sorprendió de que hubieran podido encontrar aquella aldea perdida en el sopor de la ciénaga, y los gitanos confesaron que se habían orientado por el canto de los pájaros*” [7, 143], або ти можеш вийти з реального світу, померти, а потім повернутись: “*había estado en la muerte, en efecto, pero había regresado porque no pudo soportar la soledad*”, і накінець можливий світ можна побачити: “*Estremecido por la visión de otro mundo...*” [7, 223].

Можливі світи реалізуються через використання людської уяви як фізичної здібності, подібної до здібності людини бачити, чути, ходити, тощо. Наприклад: “*José Arcadio Buendía, cuya desafortunada imaginación iba siempre más lejos que el ingenio de la naturaleza, aun más allá del milagro y la magia, pensó que era posible servirse de aquella invención inútil para desentrañar el oro de la tierra*” [7, 33]. Також стратегія створення можливого світу реалізується через такі концепти як «безсоння» “*Mediante ese recurso, los insomnes empezaron a vivir en un mundo construido por las alternativas inciertas de los napies*” [7, 74], “*había perdido todo el contacto con la realidad*”, “*acabó consolándose con sus propias mentiras*” [7, 125], концепту «нескінченність»: “*Cuando estaba solo, José Arcadio Buendía se consolaba con el sueño de los cuartos infinitos. Soñaba que se levantaba de la cama, abría la puerta y pasaba a otro cuarto igual, con la misma cama de cabecera de hierro forjado, el mismo sillón de mimbre y el mismo cuadrado de la Virgen de los Remedios en la pared del fondo. De ese cuarto pasaba a otro exactamente igual, cuya puerta abría para pasar a otro exactamente igual, hasta el infinito. Le gustaba irse de cuarto en cuarto, como en una galería de espejos paralelos*” [7, 155], “*Pero una noche, ... él se quedó allí para siempre,*

creyendo que era el cuarto real” [7, 143], і накінець концепту «самотність» як емоційно-чуттєве відчуття та сприйняття реального світу як поненційно можливо-го: “*que había necesitado muchos años de sufrimiento y miseria para conquistar los privilegios de la soledad, y no estaba dispuesta a renunciar a ellos a cambio de una vejez perturbada por los falsos encantos de la misericordia*” [7, 225], “*Fue entonces cuando se supo hasta qué punto inconcebible había llegado su desvinculación con el mundo, y se comprendió que sería imposible rescatarla de su empecinado encierro mientras le quedara un aliento de vida*” [7, 225].

Міфічний хронотоп. Для художнього дискурсу Габрієля Гарсія Маркеса характерною є міфологічна циклічна модель часу як кола, яке постійно обертається створюючи низку неминучих повторювань. “*el tiempo sufría tropiezos y accidentes, y podía por tanto astillarse y dejar en un cuarto una fracción eternizada*” [7, 334], “*En la larga historia de la familia, la tenaz repetición de los nombres le había permitido sacar conclusiones que le parecían terminantes*” [7, 192]. “*Es como si el tiempo diera vueltas en redondo y hubiéramos vuelto al principio*” [7, 203]. Час характеризується повторюваністю та циклічністю: “*Úrsula confirmó su impresión, de que el tiempo estaba dando vueltas en redondo*” [7, 226], “*la historia de la familia era un engranaje de repeticiones irreparables, una rueda giratoria que hubiera seguido dando vueltas hasta la eternidad, de no haber sido por el desgaste progresivo e irremediable del eje*” [7, 375] та сплетінням минулого та майбутнього “*Era lo último que iba quedando de un pasado cuyo aniquilamiento no se consumaba, porque seguía aniquilándose indefinidamente, consumiéndose dentro de sí mismo, acabándose a cada minuto pero sin acabar de acabarse jamás*” [7, 381], “*La incertidumbre del futuro les hizo volver el corazón hacia el pasado*” [7, 385], “*Ambos descubrieron al mismo tiempo que allí siempre era marzo y siempre era lunes*” [7, 334].

У дискурсі магічного реалізму лінгвістичні рівні оповіді минулого, теперішнього та майбутнього можуть вважатися відповідними ментальними просторами, можливими світами. часу як такого чи то само в межах певного часового простору. Подібну думку висловив У. Еко, який, пропонуючи аналіз простору та часу в художньому тексті в єдності, вбачає можливість набуття часом якості просторовості, а простором – часових характеристик [3, с.145]. Інакше кажучи, часовий рух не має власного графічного вираження і може бути поданий виключно у просторових термінах. Час, по-перше, створює свій власний простір: “*Jose Arcadio Buendía ignoraba por completo la geografía de la región*”, “*... atravesaron la sierra buscando una salida al mar, y al cabo de veintiséis meses de la empresa y fundaron a Macondo para no tener que emprender el camino de regreso. Era, pues, una ruta que no le interesaba, porque sólo podía conducirlo al pasado*” [7, 358], по-друге, існує як окремих персонаж твору, персоналізується, за власним бажанням може зупинятись чи рухатись: “*Algo ocurrió en su interior; algo misterioso y definitivo que lo desarraigó de su tiempo actual y lo llevó a la deriva por una región inexplorada de los recuerdos*”, “*que concebía confusamente como un progresivo desgaste del tiempo*” [7, 246], “*... la mala clase*

del tiempo le había obligado a dejar las cosas a medias” [7, 247], “*Los años de ahora ya no vienen como los de antes*”, *solía decir, sintiendo que la realidad cotidiana se le escapaba de las manos*” [7, 246], “*sintiendo transcurrir un tiempo entero, un tiempo sin desbravar, porque era inútil dividirlo en meses y años, y los días en horas, cuando no podía hacerse nada más que contemplar la lluvia*” [7, 311].

Авторська скритність – це цілеспрямоване умисне приховування інформації та пояснень щодо описаних у тексті подій, героїв, часу. Історія яка подається, реальна чи нереальна вона є, описується з точністю раціональної логіки, ніби все що відбувається є частиною реальності та нічого надприродного не відбувається, і навпаки, щось дійсно реальне, доказове, розмивається до того стану, описується так, що читач сприймає це як щось загадкове нереальне і не зможе провести межу між дійсно реальним і вигадкою. Автор занурює читача у своєрідний нарративний наркотик де надприродний світ це нормальне та звичайне явище, яке пояснюється як щось ординарне та буденне: “*Aquello le pareció a la vez tan sencillo y prodigioso, que de la noche a la mañana perdió todo interés en las investigaciones de alquimia; sufrió una nueva crisis de mal humor, no volvió a comer en forma regular y se pasaba el día dando vueltas por la casa. En el mundo están ocurriendo las cosas increíbles. Ahí mismo, al otro lado del río, hay toda clase de aparatos mágicos, mientras nosotros seguimos viviendo como los burros*”, “*...tuve impresión de que sólo en aquel instante había empezado a existir, concebidos por el conjuro de Úrsula*” [7, 44].

Гіперболізація таємного є найголовнішою характеристикою дискурсу магічного реалізму та провідною темою. Магічне подається у гіперболізованому вигляді та змушує читача відпускати традиційну логіку з її традиційними категоріями, такими як лінійний сюжет, хронотоп з лінійною часовопросторовою структурою, науковим підходом. Читач повинен хотіти та намагатись досягти стану підвищеної усвідомленості про скриті смисли життя, про зв'язок з іншими невідомими раніше реальностями. Завдяки гіперболізації таємного можливо виражати будь які думки, ідеї, погляди, які неможливо виразити іншими більш традиційними нарративними формами: “*No supo en qué momento empezó a frotar. Vio a sus amigos y las mujeres navegando en una reverberación radiante, sin peso ni volumen, diciendo palabras que no salían de sus labios y haciendo señales misteriosas que no correspondían a sus gestos*” [7, 91]. Для гіперболізації таємного письменник використовує такі мовні засоби як:

- метафори: “*al margen de los sobresaltos de una guerra sin futuro, resolvió en versos rimados sus experiencias a la orilla de la muerte*” [7, 155], “*rostro agrietado por la aridez de la soledad*” [7, 223], “*se alumbró el mundo con un sol bobo, bermejo y áspero como polvo de ladrillo, y casi tan fresco como el agua, y no volvió a llover en diez años*” [7, 318], “*Se vieron a sí mismos en el paraíso perdido del diluvio*” [7, 385], “*un tren que nunca acababa de viajar*” [7, 380].

- метонімії: “*Macondo despertó en una especie de estupor, angelizado por una cítara que no merecía ser de este mundo...*” [7, 128], “*Un hilo de sangre salió, Úrsula se lo disputó a la muerte*”, “*la muerte lo seguía a todas*

partes, husmeándole los pantalones, pero sin decidirse a darle el zarpazo final” [7, 151], “*Macondo naufragaba en una prosperidad de milagro*” [7, 202], “*el secreto de una buena vejez no es otra cosa que un pacto honrado con la soledad*” [7, 208], “*y el pánico dio entonces un coletazo de dragón, y los mandó en una oleada compacta contra la otra oleada compacta que se movía en sentido contrario, despedida por el otro coletazo de dragón*” [7, 297].

- порівняння: “*estuvo varios días como hechizado*”, “*una mirada que parecía conocer el otro lado de las cosas*”, “*avanzaron como sonámbulos*”, “*andaba como un loco*”, “*fue un viaje absurdo*”, “*quedarse para siempre en aquel silencio exasperado y aquella soledad espantosa*”, “*es como temblor de la tierra*”, “*era un inventario de fantasía*”, “*como un ser excepcional*”, “*como un ser legendario*”.

- прикметники: *fuerza descomunal, incontables viajes, aquel ser prodigioso, relatos fantásticos, imagen maravillosa, norte invisible, la región encantada, mapas inverosímiles y gráficos fabulosos, invenciones tan ingeniosas e insólitas, infinitos secretos de aquella pesadilla fabulosa, una resonancia sobrenatural, realidad imaginaria, facultad sobrenatural, invento maravilloso, presencia invisible, deambular sigiloso, matronas espléndidas, vistosas sombrillas, hombres preciosos, artes magníficos, maravillosos invenciones, seres imaginarios, en la antigua región encantada.*

Метадискурс характеризує та досліджує всі зв'язки між письменником, читачем та текстом, що впливає на спосіб подавання та розуміння ідей та контенту. Правильна оцінка інтелектуальних, емоційних та духовних ресурсів учасників дискурсу виявляється надважливим для ефективної реалізації комунікативного простору. Метатекст досліджує вплив уявного можливого простору на реальність, вплив реальності на художній простір та роль читача між ними. Для дискурсу магічного реалізму метадискурс має першочергове значення оскільки, по-перше, вигаданий читач може бути частиною художнього нарративу у процесі читання, по-друге, художній світ входить або стає частною реального світу читача. Визнання читача частиною тексту – є невід'ємною характеристикою як дискурсу магічного реалізму так і постмодерного художнього дискурсу. Дискурс магічного реалізму характеризується ще тим що як письменник так і читач можуть відмежовуватись від свого власного дискурсу, децентруватись. Тео ван Дейк називає цю зміну перспективи як дискурсивна стратегія «децентрування» [4].

Наведені характеристики дискурсу магічного реалізму варіюються і не є остаточними, тому що кожен текст може використовувати не всі наведені раніше риси, але це саме ті дискурсивні критерії та комунікативні стратегії які ми можемо очікувати від художніх творів дискурсу магічного реалізму.

Отже, мовна картина світу дискурсу магічного реалізму Габрієля Гарсія Маркеса в романі «Cien años de soledad» розгортає перед нами художню філософію письменника, яка характеризується фантастичністю, метафоричністю, постійним балансуванням на межі уявного та реального, авторською скритністю, метадискурсом які підпорядковуються глибинним авторським ідеям, що не одразу декодуються читачем. Пер-

сонажі виступають як носії колективного міфологічної свідомості, наділяються надлюдськими магічними якостями, що відображається у великій кількості метафор, метонімії, порівнянь та епітетів.

Магічний реалізм передбачає надання чаривним і

фантастичним проявів статусу реальних і буденних речей. Саме в цьому сплаві реального і фантастичного і проявляється концептуальна та мовна картини світу дискурсу магічного реалізму, своєрідний спосіб художнього відображення постмодерної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: [монограф. учебн. пособие] – К. : Фито-социоцентр, 2002. – 336 с.
2. Тодоров Ц. Введение в фантастическую литературу. – М. : Дом интеллектуальной книжки, 1999. – 144 с.
3. Эко У. Роль читателя: исследования по семиотики. – Львов : Літопис, 2004. – 382 с.
4. Teun A. Van Dijk La ciencia del texto. Un enfoque interdisciplinario. – Barcelona : Ediciones PAIDOS, 1996. – 310 p.
5. Garrido Gallardo Miguel Ángel Crítica semiológica de textos literarios hispánicos. – Madrid : Imp. Taravilla Mesón de Paños, 1986. – 201 p.
6. Aguirre Mariano Las razones de un lector. Veinte años de crítica literaria. – Santiago de Chile: Ril. editores, 2010. – 326 p.
7. Márquez G.G. Cien años de soledad. – Moscú : Editorial Progreso, 1980. – 407 p.

REFERENCES

1. Selivanova Ye.A. Fundamental of Linguistic Theory of the Text and Communication: Monographic textbook. – Kyiv, 2002. – 336 p.
2. Todorov Tzvetan. Introduction to the Fantastic Literature – Moscow : House of Intellectual Books, 1999. – 144 p.
3. Eco Umberto. The Role of the Reader: Explorations in the Semiotics of Texts. – Lviv, Litopis, 2004. – 382 p.

Magical Realism: Language World Picture in the novel «One Hundred Years of Solitude» of Gabriel Garcia Márquez **N. V. Chorna**

Abstract. The article focuses on the study of language world picture of the magical realism discourse in the novel «One Hundred Years of Solitude» of Gabriel Garcia Marquez. The magical realism discourse depicts a realistic view of the modern world through the prism of mythological way of thinking and supplements mysterious, farial and mystical elements. The main conceptual characteristics of magical realism discourse are considered to be: fantastical elements, unity of reality and magic, possible words, mythical chronotope, author's reticence, hyperbolization of the secret and metadiscourse.

Keywords: *magical realism discourse, language world picture, conceptual analysis, mythological thinking, mythicity.*

Метафора: лінгводидактичний аспект

Е. В. Довганюк, Я. М. Литовченко, Є. М. Брославська

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна
Corresponding author. E-mail: ella.dovganiuk@karazin.ua, <http://orcid.org/0000-0002-7646-3015>

Paper received 30.08.21; Accepted for publication 16.08.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-05>

Анотація. Дана стаття присвячена вивченню питання викладання метафори студентам вузів. У роботі проаналізовані основні наукові дослідження, присвячені проблемі змісту метафори, визначено сутність і зміст терміну «метафора» у сучасній лінгвістиці; складено методичні рекомендації для викладача щодо застосування метафори на заняттях з англійської мови та визначено особливості викладання метафори студентам мовних спеціальностей відповідно до сучасних цілей навчання іноземним мовам.

Ключові слова: викладання іноземної мови, контекст, метафора, переклад.

Проблема навчання лексикології іноземної мови розглядається в новому ключі в зв'язку з необхідністю концентрації уваги на розширенні семантичного змісту досліджуваного слова і виявлення тонких відмінностей між значеннями одного і того ж слова в різних контекстах, що становить **актуальність** нашої роботи. **Метою** роботи є узагальнення вже наявних поглядів на метафору та оптимізація способів її застосування у дидактичних цілях у курсах з лексикології та спецкурсах з когнітивної лінгвістики на **матеріалі** метафоричної концептуалізації концепту КРАСА в англійській мові. **Об'єктом** дослідження є метафора КРАСИ, а **предметом** – аспект викладання метафори в теоретичних курсах. Для досягнення поставленої мети в роботі розв'язувалися наступні **завдання**:

- 1) проаналізувати сутність і зміст терміну «метафора» у сучасній лінгвістиці;
- 2) скласти методичні рекомендації для викладача щодо застосування метафори на заняттях з англійської мови;
- 3) визначити особливості викладання метафори мов студентам мовних спеціальностей.

Теоретична значущість даної роботи полягає в тому, що нами була зроблена спроба систематизувати матеріал, що стосується викладання іноземної мови за допомогою метафори. Практична значущість полягає в створенні рекомендацій з використання метафор на заняттях з англійської мови.

Одним із засобів розвитку і збагачення семантики та функцій слів без утворення нових є метафоризація мови, вживання слів у непрямому значенні, в ролі метафор. Метафора є одним з представників класу слів з розширеним трактуванням значення, і розуміється нами як лінгвокогнітивне явище, що відноситься до універсальних гносеологічних механізмів і до області подання знань і досвіду на концептуальному і мовному рівнях. Принципи подібності, аналогії і порівняння є базовими для утворення метафори, а її домінуючою функцією є здатність характеризувати предмет або явище [6, с. 211].

Процес метафоризації мови з поширенням семантики і стилістичної функції слів – це дуже давній, історичний процес, якому присвячено чимало праць лінгвістів, літературознавців, філософів, психологів, однак проблема метафоризації залишається надзвичайно складною, адже йдеться про процеси мислення, в яких породжується знання про світ. Метафоризація

– це не лише вживання одного слова замість іншого, вона утворює новий зміст, який з'являється внаслідок дії складних когнітивних механізмів [9]. Внаслідок цього, багато слів сучасної мови набули різноманітного значення. Слід зазначити, що вчені й досі не дійшли згоди щодо єдиної теорії метафор.

Наприклад, О.О. Потєбня підкреслював важливість метафори в мові, стверджуючи, що метафора – це «необхідний прийом, який зведе складне на просте і чинить таке складне *maniable*, тобто таким, що їм можна оперувати» [2, с. 206]. Сучасна дослідниця О. О. Селіванова відзначає, що «метафора найпродуктивніший креативний засіб збагачення мови, вияв мовної економії, семіотична закономірність, що виявляється у використанні знаків однієї концептуальної сфери на позначення іншої, схожою з нею в якомусь відношенні» [4, с. 97].

Зазначимо, що використання метафор та доречний їхній переклад викликають певні труднощі у студентів, оскільки в цьому випадку потрібно надати слову інше, образне значення. Оскільки в метафорах інколи є прихований підтекст, який важко виявити та зрозуміти, особливо на початковому етапі вивчення іноземної мови, роль викладача в цьому процесі дуже стає дуже важливою: він має пояснити значення цієї метафори і привчити студента вживати її у відповідному контексті.

Говорячи про завдання, що постають перед викладачем під час роботи з метафорами, слід зазначити наступне:

1. надати студентам основи теорії метафори та доцільність використання метафор в повсякденному житті;
2. навчити студентів знаходити метафори в тексті. Слід зазначити, що якщо студенти вміють виявляти метафори в рідній мові, то їм легше буде знаходити їх в іноземній;
3. привчити студентів вживати метафори в мові, адже саме метафори збагачують її та допомагають студентам підвищити рівень мови, яка вивчається. Тож доцільним для викладача постає поповнення словників студентів метафорами і залучування метафор на своїх заняттях.

Для створення ефективної стратегії навчання слід вибрати певний підхід до трактування метафори. Найпродуктивнішою з цієї точки зору нами вбачається поняття метафори, введене ще Аристотелем, коли

вона розглядається як «скорочене образне порівняння», що діє стосовно до класу об'єктів, а не до окремих представників цього класу. Причому підставою для вживання слова в переносному значенні є деяка постійна (інваріантна), але досить широка, «об'ємна» властивість об'єкта [7, с. 297]. Якщо при описі загального значення слова робиться вказівка на сукупність, перелік, ряд ознак, то в інваріантному значенні визначається його значення лише щодо інших варіантів, що по суті є більш важливим: «... при визначенні інваріанта досить окреслити коло » і не вказувати, що всередині нього ... Немає такої метафори, якою б смисловою вона не була, яка не була б зрозуміла, якщо тільки не порушується зв'язок з інваріантом значення» [5, с. 158]. Отже, перший обов'язковий елемент стратегії при вивченні метафори – виділення інваріантної властивості об'єкта, або інваріанта значення.

Другим важливим аспектом в трактуванні метафори є запропонована Н.Д. Арутюновою точка зору на метафору, що з'явилася в результаті обговорення семантичних типів відхилень від норми. При цьому підходить метафора розглядається як «аномалія, що інтерпретується», свого роду семантична неправильність, що виникає «в результаті навмисного порушення закономірностей смислового з'єднання слів» [1, с. 346]. Вочевидь, розвиток даного положення виводить нас в екстралінгвістичну царину, де для розуміння природи метафори стає необхідним враховувати відображення специфіки національно-культурних реалій – «життєвого досвіду» народу – в мові. Вслід за іншим відомим лінгвістом Золтаном Кьовечешем, який стверджує, що «ми говоримо те, що відчуваємо, і ми відчуваємо те, що ми говоримо» [8, с. 191], другим обов'язковий елемент стратегії при вивченні метафори складає той факт, що «мова не просто відтворює певний досвід, вона створює його» [3, с.30].

На розповсюджене питання студентів, для чого все ж таки потрібна метафора, зазначаємо, що використовуючи метафору, людина не стільки прагне до краси своїй промові, скільки вирішує миттєве чисто прагматичне завдання – максимально ефективно донести до співрозмовника сенс свого висловлювання. Саме метафора дозволяє структурувати абстрактні поняття залучаючи конкретний фізичний досвід людини [9].

Метафори можуть зробити прозу більш насиченою, а образи більш яскравими:

The sun in the west was a drop of burning gold that slid near and nearer the sill of the world. – Lord of the Flies, William Golding

Саме тому автори дуже часто за допомогою метафор створюють незабутні образи та описують людину у надзвичайний спосіб:

Her mouth was a fountain of delight. – The Storm, Kate Chopin

Метафори допомагають "візуалізувати" ситуацію або створити відповідний певній події контекст:

He could hear Beatty's voice. 'Sit down, Montag. Watch. Delicately, like the petals of a flower. Light the first page, light the second page. Each becomes a black butterfly. Beautiful, eh?' – Fahrenheit 451, Ray Bradbury

Однак бувають випадки, коли метафора не тільки не сприяє розумінню, а навпаки, ускладнює його. То-

му тут важливо дотримуватися почуття міри, бо мовна творчість, що проявляється на рівні асоціацій, ризикує опинитися або надто суб'єктивною, напр.: *She was the apple of his eye*, або надмірно «яскравою»:

*I knew a woman, lovely in her bones,
When small birds sighed, she would sigh back at them;
Ah, when she moved, she moved more ways than one:
The shapes a bright container can contain!* I Knew a Woman, Theodore Rhoethke

Отже, дотримання норм і стереотипів, властивих мовній культурі певного народу, є неодмінною умовою успішності як процесу метафоризації значення, так і самого процесу комунікації. З цих позицій при освоєнні метафор важливу роль відіграє опора на рідну мову учнів, вірніше, на їх мовний досвід.

Що стосується російської, української та англійської мов, то метафори багато в чому схожі як за семантикою, так і за способами вживання:

Вначале он показался мне настоящим страшлищем, но потом я поняла, что у него красивая душа (И. Краева);

Your spirit is beautiful, blissful and kind (GBC);
Та пречня Марія, которой я еще недавно так любовался, Марія – друг, Марія-собеседник, Марія-спутник – “киль-хардаш”, веселый, живой ее ум, прекрасный характер, светлая любовь к жизни, милость ко всему живущему... (А. И. Куприн);

She had thought him handsome when they first met but it was his intellect and passion and caring she had fallen in love with (G. Bockoven).

Тож в процесі навчання не доводиться витратити багато зусиль, щоб домогтися перелому в свідомості учнів й вмотивувати їх використовувати метафори у мові. Більш складне завдання – навчити правильному їх вживанню в різноманітних ситуаціях спілкування.

Проаналізуємо з позиції уподібнення можливість семантичної сполучуваності елементів метафори. Якщо розглядати якесь метафоричне вираження, то між його елементами завжди існує так зване категоріальна неузгодженість: ці елементи, володіючи певними семантичними ознаками, властивими об'єктам даного класу, не можуть утворювати словосполучення, що мають сенс, при одночасному збереженні своїх вихідних значень. Так, розглянемо наступні приклади:

Every woman of beautiful form and features should cultivate a beautiful mind and heart (Benjamin Grant Jefferis, James Lawrence Nichols – 1921)

I was feasting my eyes with the charming prospect, and pondering upon my nothingness and my fate, when my reverie was interrupted by a philosophic-looking elderly man on my right.

Як ми бачимо, в метафоричних висловлюваннях *beautiful mind* та *charming prospect* можливий наступний варіант аналізу семантичної сполучуваності складових: прикметники *beautiful* та *charming* вживаються в переносному значенні, як «чистий, порядний, благочесний».

Ми вважаємо, що саме метафоризація всього словосполучення є найбільш раціональним способом засвоєння метафори. Таким чином, для трактування сутності, тобто для з'ясування змісту метафори, треба не встановлювати її точний логічний зміст, а визначити інваріант її значення – місце метафоричного зна-

чення в ряду інших варіантів значення даного слова. Це особливо важливо в тих випадках, коли перифе-

рійне (метафоричне) значення істотно відрізняється від початкового значення слова.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. 2-е изд., испр. Москва: Языки русской культуры, 1999. I-XV, 896 с.
2. Потебня А. А. Теоретическая поэтика. Москва: Высшая школа, 1990. 344 с.
3. Сахнюк О. С. Теорії метафори. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. Острог: НаУОА, 2019. Вип. 6(74). С. 30–33.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 711 с.
5. Степанов Ю. С. Основы языкознания. Москва: Просвещение, 1966. 271 с.
6. Хахалова С. А. Концептосфера личностной пристрастности: метафора. *Антропологическая лингвистика. Концепты. Категории*: кол. монографія. Москва: Иркутск, 2003. С. 195–229.
7. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н.Ярцева. 2-е изд. Москва: Большая Российская энциклопедия, 1998. 685 с.
8. Kovecses Z. Metaphor and Emotion: Language, Culture and Body in Human Feeling. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 242 p.
9. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. London: The University Chicago Press, 2003. 256 p.

REFERENCES

1. Arutyunova N. D. The language and the world of a man. 2-e izd., ispr. Moskva: Yazyki russkoj kulturyi, 1999. I-XV, 896 p.
2. Potebnya A. A. Theoretical poetics. Moskva: Vysshaya shkola, 1990. 344 s.
3. Sakhniuk O. S. Theories of metaphor. *Scientific Proceedings of Ostroh Academy National University: Philology Series*. Ostroh: Vyd-vo NaUOA, 2019. № 6(74). P. 30–33.
4. Selivanova O. O. Modern linguistics: a terminological encyclopedia. Poltava: Dovkillia-K, 2006. – 711 p.
5. Stepanov Yu. S. Fundamentals of linguistics. Moskva: Prosvetschenie, 1966. 271 p.
6. Hahalova S. A. The concept of personal bias: a metaphor. *Anthropological linguistics. Concepts. Categories*: kol. monografiya. Moskva: Irkutsk, 2003. S. 195–229.
7. Linguistics. Big encyclopedic dictionary / Gl. red. V.N.Yartseva. 2-e izd. Moskva: Bolshaya Rossiyskaya entsiklopediya, 1998. 685 s.
8. Kovecses Z. Metaphor and Emotion: Language, Culture and Body in Human Feeling. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 242 p.
9. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. London: The University Chicago Press, 2003.

Metaphor: linguodidactic aspect

E. V. Dovahaniuk, Ya. M. Litovchenko, Ye. M. Broslavskaia

Abstract. This article is devoted to the study of teaching metaphor to university students. The paper analyzes the main scientific research on the problem of the content of metaphor, defines the essence and meaning of the term "metaphor" in modern linguistics. We also produced a set of methodical recommendations for the teacher on the use of metaphor in English classes and determined the peculiarities of teaching metaphor to language students in accordance with the modern goals of teaching foreign languages.

Keywords: context, foreign language teaching, metaphor, translation.

Засоби вираження і відтворення в українських перекладах асертивної ілокуції текстів міжнародного права

І. П. Ігнатенко, Ж. Л. Лемешко

Національна Академія образотворчого мистецтва і архітектури
Corresponding author. E-mail: zhanna-78@bigmir.net

Paper received 08.09.21; Accepted for publication 19.09.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-06>

Анотація. Стаття присвячена аналізу мовленнєвих актів асертивів у міжнародно-правовому дискурсі. Виокремлені основні типи асертивів за критерієм наявності або відсутності маркерів асертивної ілокутивної сили. Ідентифіковані прямі асертиви, що включають у свою перформативну частину маркери асертивної ілокуції; прямі асертиви, що не містять перформативного дієслова і у яких асертивна ілокутивна сила маркується у пропозиційній частині; асертиви з ілокутивною силою непрямих директивів. Виявлені особливості перекладацьких трансформацій, що використовуються під час перекладу асертивів в англомовному тексті українською мовою.

Ключові слова: мовленнєвий акт, асертив, міжнародно-правовий дискурс, переклад.

Вступ. Міжнародно-правовий дискурс як специфічна форма інституційної комунікації структурується сукупністю мовленнєвих актів, які за своєю ілокутивною силою корелюють з облігативною, комісивною, декларативною, експресивною і асертивною модальністю.

Незважаючи на те, що нормативні положення конвенційно формулюються у стилістиці комісивів (самозобов'язань сторін документу) і директивів (що приписують правила міжнародної поведінки), за частотністю в міжнародно-правових текстах переважають асертиви або констативи – акти, що констатують або описують стан справ. Серед асертивів, у свою чергу, як найбільш частотні ідентифіковані мовленнєві акти із ілокутивними силами твердження, заяви і визначення.

Превалювання асертивів, під структурною формою яких часто «маскуються» непрямі директиви, пояснюється інституційною специфікою природи міжнародного тексту, що є засобом колективного волевиявлення держав-сторін документу, які, до того ж, є суверенними суб'єктами. Відповідно, директивна ілокуція із граматичним маркером імперативного стану не є типовою характеристикою міжнародних нормативних актів, поступаючись місцем імпліцитному вираженню зобов'язань у формі асертивів-тверджень.

Типи асертивів і засоби їхнього перекладу українською мовою є предметом дослідження цієї наукової праці.

Стислий огляд публікацій по темі дослідження. Теоретичним підґрунтям роботи є ілокутивний вимір мовленнєвого акту як тип функції, визначеної в системі соціальних конвенцій [7; 8; 9; 10]. За визначенням Дж. Серля [8], асертиви є мовленнєвими актами, метою яких є опис «стану справ», констатація фактів. Стверджуючи, мовець / адресант бере на себе зобов'язання бути достовірним. Психологічний стан мовця – це стан впевненості. Іntenція – пристосувати «слова до світу» за допомогою тверджень, характеристик, визначень, описів, ідентифікацій тощо. Асертивна мета – «сказати, яким є стан справ».

Для реалізації завдань цього дослідження також має значення розмежування прямих і непрямих актів. Прямі акти є актами зв'язку між функцією і формою мовленнєвого акту, із наявністю в його структурі спеціальних маркерів ілокутивної сили (illocutionary force indicating devices). Насамперед, це перформативні дієслова і спосіб дієслів. Непрямі мовленнєві акти – це акти, які містять показників, передбачені для маркування інших мовленнєвих актів [10, с. 59-82].

Прагматичні властивості правового дискурсу дослі-

джувалися багатьма авторами, в тому числі в форматі теорії мовленнєвих актів [4; 5; 6; 12; 13].

На переконання багатьох науковців, правовий текст характеризується особливими ілокутивними силами «створення, зміни або припинення прав та обов'язків окремих осіб чи установ» [12]. Для таких текстів визначальним є певна опозиція між імперативним і індикативним способами дієслова, між тим, «що є, і тим, що має бути» [13], які, відповідно, є маркерами директивної і асертивної ілокутивних сил. Водночас, у міжнародно-правових документах така опозиція нерідко нейтралізується за рахунок імплікації директивної ілокуції структурними показниками асертивів, що перетворюються у такий спосіб на поліінтенційні акти, які суміщають дві інтенції: екпліковану асертивну і імпліковану директивну.

Мета дослідження: виявити засоби вираження і відтворення в українських перекладах асертивної ілокуції текстів міжнародного права. Мета розкривається у комплексі взаємопов'язаних завдань:

- 1) виокремити основні типи асертивних мовленнєвих актів, що функціонують у міжнародно-правовому дискурсі;
- 2) ідентифікувати перекладацькі трансформації, що використовують для перекладу різних типів асертивів українською мовою;
- 3) обґрунтувати вплив перекладацьких трансформацій на послаблення деонтичної модальності і юридичної сили документів.

Матеріал і методи дослідження. Для аналізу мовленнєвих актів у даному дослідженні було залучено такі різножанрові тексти міжнародного права, як: Пекінська декларація (Beijing Declaration) 1995 року [1], Декларація принципів толерантності (Declaration of Principles of Tolerance) 1995 року [2] і Рамкова конвенція про захист національних меншин (The Framework Convention for the Protection of National Minorities) 1995 року [12], Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples) 2007 року [14].

Використовувалась комплексна методика із інтеграцію методу актомовленнєвого аналізу, перекладацького аналізу із частковим залученням контекстуально-інтерпретаційного аналізу і елементів методу критичного дискурс-аналізу, що стосуються обґрунтування функцій номіналізації, маркованої теми та інших прийомів як засобу дистанціювання суб'єктів інституційних дискурсів від власних дій і, відповідно, мітгації їхньої відповідальності як агентів дій.

Результати та їх обговорення. Розглянемо основні типи асертивів в міжнародно-правовому дискурсі і особливості їхнього перекладу українською мовою.

Матеріал дослідження дозволив виокремити три основних типи асертивних мовленнєвих актів з огляду на ступень експліцитності асертивної ілокуції:

- 1) прямі асертиви, що включають у свою перформативну частину маркери асертивної ілокутивної сили;
- 2) прямі асертиви, що не містять перформативної частини і у яких асертивна ілокутивна сила маркується у пропозиційній частині, а також розповідним типом речення;
- 3) асертиви з ілокутивною силою непрямих директивів.

Перша виокремлена у дослідженні категорія асертивних мовленнєвих актів найчастіше впроваджуються таким перформативним дієсловом, як *to be convinced (that) (бути переконаними в тому, що)*, що позначає впевненість адресанта повідомлення у достовірності того, що викладено у пропозиційно-інформативній частині асертивного акту. Саме значення «впевненості» адресанта у повідомленому є базисною умовою успішності асертивних мовленнєвих актів:

We are convinced that: 13. Women's empowerment and their full participation on the basis of equality in all spheres of society, including participation in the decision-making process and access to power, are fundamental for the achievement of equality, development and peace. – Ми переконані в тому, що: 13. Розширення можливостей жінок та їхня всебічна участь на основі рівності в усіх сферах життя суспільства, включаючи участь у процесі прийняття рішень і доступ до влади, мають основне значення для досягнення цілей рівності, розвитку і миру [1].

В українському перекладі прямого асертивного акту задіяні такі трансформації, як додавання (the achievement of equality – для досягнення цілей рівності), в тому числі із синонімічною лексико-семантичною заміною (are fundamental – мають основне значення). За рахунок збільшення слів, насамперед, іменників в українському перекладі частково збільшується «оповідальність» акту, яка пов'язана із г[і]б[і]т[і]з[і]в[і] асертивно] ілокуції].

Іншим типом ідентифікованих прямих асертивів є акти, що не містять перформативної частини і у яких асертивна ілокутивна сила маркується у пропозиційному компоненті. У цьому типі актів ідентифіковані такі маркери асертивної ілокуції, як «іменниковість» (наявність значної кількості іменників, в тому числі неузгоджених означень) і маркована тема, які виконують особливу смислорозрізнавальну функцію у тому сенсі, що сприяють послабленню директивної модальності документу у цілому за допомогою тактики відволікання від самої дії і посилення її безагентивності.

Зокрема, в наведених нижче фрагментах одночасно представлені обидва прийоми: маркована тема виявляється у тому, що фразовим суб'єктом стає адвербіальна структура (*Consistent with respect for human rights*), що сприяє генералізації всього висловлення і деконкретизації дій, очікуваних від держав як адресатів документу. З тією ж метою вживається номіналізація (герундій: *weakening of one's convictions*) і значна кількість іменників, а також такий прийом, як приписування дії «неістоті» – фразовому суб'єкту, який не може бути їхнім референтним виконавцем:

Consistent with respect for human rights, the practice of tolerance does not mean toleration of social injustice or the abandonment or weakening of one's convictions. (...) It means accepting the fact that human beings, naturally di-

verse in their appearance, situation, speech, behaviour and values, have the right to live in peace and to be as they are. It also means that one's views are not to be imposed on others (article 1(4) DPT) [2] – Прояв толерантності, що співзвучно повазі прав людини, не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або поступки чужим переконанням (...). Це означає визнання того, що люди за своєю природою відрізняються зовнішнім виглядом, становищем, мовою, поведінкою і цінностями і володіють правом жити в мирі та зберігати свою індивідуальність. Це також означає, що погляди однієї людини не можуть бути нав'язані іншим (стаття 1(4) ДПТ).

Порівняння текстів оригіналу і перекладу дозволило виявити низку ознак перекладного тексту, що таким чином впливає на варіювання його асертивної модальності:

1) прийом використання маркованої теми не завжди відтворюється у тексті перекладу. Так, в українському перекладі завдяки використанню синтаксичної трансформації транспозиції фразовий суб'єкт співпадає з темою: *Consistent with respect for human rights, the practice of tolerance does not mean.* – *Прояв толерантності, що співзвучно повазі прав людини, не означає (...);*

2) номіналізація у вигляді герундію також може не відтворюватися, оскільки внаслідок використання перекладацької трансформації модуляції (розвиток смислу на основі встановлення каузального зв'язку між *weakening і поступка*, що, водночас, є умовно-антонімічною лексичною трансформацією (послаблення власних переконань – поступка чужим переконанням), відбувається зміна герундію іменником із втратою значення процесуальності: *weakening of one's convictions – поступки чужим переконанням;*

3) ступінь іменниковості, навпаки, збільшується в українському перекладі за допомогою синтаксичної трансформації транспозиції, заміни іменниками прикметникового звороту із додаванням лексичної одиниці *за своєю* і морфологічною трансформацією частиномовної перекатегоризації прислівника *naturally* у іменник *природою*: *human beings, naturally diverse in their appearance, situation, speech, behaviour and values, have the right – люди за своєю природою відрізняються зовнішнім виглядом, становищем, мовою, поведінкою і цінностями і володіють правом.*

Аналогічним чином, в українських перекладах замість герундію можуть вживатися дієслова, і за рахунок втрати номіналізації і зниження ступеню генералізації збільшується конкретність пропозиційного ілокутивного змісту – отже, збільшується ступень ілокутивної сили асертивної ілокуції.

Nothing in this Declaration may be interpreted as diminishing or eliminating the rights of indigenous peoples contained in treaties, agreements and other constructive arrangements (37 (2), UNDRIP)

Ніщо в цій Декларації не може бути витлумачено як таке, що приміщує або виключає права корінних народів, які містяться в договорах, угодах та інших конструктивних домовленостях (стаття 37(2), ДПКН) [14].

І, навпаки, в українських перекладах ідентифіковані випадки залучення альтернативних модальних ресурсів у вигляді маркованої теми: замість фразового суб'єкту в українській версії документа застосовується прислівниковий зворот, що, на нашу думку, послаблює відповідальність агентів дії за власні дії, тобто у випадку міжна-

родного документу послаблює деонтичну модальність і юридичну силу:

States shall undertake effective consultations with the indigenous peoples concerned, through appropriate procedures and in particular through their representative institutions, prior to using their lands or territories for military activities (article 30 (2) UNDRIP). – Перед використанням земель або територій корінних народів для військової діяльності держави проводять ефективні консультації із зацікавленими корінними народами шляхом належних процедур і, зокрема, через їхні представницькі інституції (стаття 30 (2) ДООНПІКН) [14].

Третім типом ілюстрованих у дослідженні асертивних актів є асертиви з ілюкутивною силою непрямих директивів.

Важливим є те, що асертивної ілюкуції такі акти набувають саме в перекладах, завдяки трансформації опущення модального дієслова зобов'язання *shall*.

The Parties *shall ensure* respect for the right of every person belonging to a national minority to freedom of peaceful assembly, freedom of association, freedom of expression, and freedom of thought, conscience and religion (article 7, Framework Convention for the Protection of National Minorities) – Сторони забезпечують поважання прав кожної особи, яка належить до національної меншини, на свободу мирних зборів, свободу асоціації, свободу виявлення поглядів і свободу думки, совісті та релігії [11].

Порівняння фрагментів вихідного тексту і тексту перекладу показує, що завдяки трансформації опущення модального дієслова зобов'язання *shall* в українському перекладі втрачається маркер ілюкутивної сили прямого директиву. Відповідно, за відсутністю такого маркеру мовленнєвий акт у цільовому тексті набуває асертивної ілюкуції твердження замість директивної ілюкуції зобов'язання. Отже, у аналогічних випадках застосування трансформації опущення основного показника ілюкутивної ілюкуції в українському перекладі має місце певне зниження облігативної модальності за рахунок епістемічної, що спирається на поліінтенціональний акт асерти-

ву із двома інтенціями: твердження і імпліцитної рекомендації.

Висновки. Матеріал статті дозволив дійти висновків про те, що одними з найпоширеніших, поряд з асертивами і комісивами, є в міжнародно-правовому дискурсі мовленнєві акти асертивів, які виконують різні конститутивно-ілюкутивні функції: твердження, заяви, визначення, виявлення непрямой директивної ілюкуції рекомендації і зобов'язання.

Ідентифіковані такі базисні типи асертивів, як: прямі асертиви, що включають у свою перформативну частину маркери асертивної ілюкутивної сили; прямі асертиви, що не містять перформативної частини і у яких асертивна ілюкутивна сила маркується у пропозиційній частині; асертиви з ілюкутивною силою непрямих директивів. Перший тип асертивних актів відзначений наявністю такого маркеру асертивної ілюкутивної сили, як перформативне дієслово *to be convinced (that)* із значенням «впевненості» адресанта у повідомленому. Другий тип асертивів характеризується відсутністю перформативного маркеру. Показником асертивної ілюкуції є наявність значної кількості іменників, в тому числі неузгоджених означень і маркованої теми, що сприяють послабленню директивної модальності документу. Третім типом ілюстрованих у дослідженні асертивних актів є асертиви з ілюкутивною силою непрямих директивів.

Серед перекладацьких трансформацій, що використовуються під час перекладу асертивів в англійському тексті українською мовою, найпоширенішими є трансформації додавання, опущення, модуляції, морфологічної частини мовленнєвої перекатегоризації, транспозиції, лексико-семантичної синонімічної заміни. Опущення в українському перекладі модального дієслова зобов'язання *shall*, що виконує у вихідному тексті функцію показника директивної ілюкутивної сили, послаблює облігативну модальність фрагменту міжнародно-правового тексту за рахунок заміни прямого директиву непрямим – із формальними показниками асертивної ілюкуції.

REFERENCES

1. Beijing Declaration, Fourth World Conference on Women. URL: Beijing Declaration (un.org)
2. Declaration of Principles of Tolerance, 1995. URL: Declaration of Principles on Tolerance: UNESCO
3. Baicchi, Annalisa. Speech Act Theory. In: Siobhahn Chapman and Christopher Routledge (eds.) Key ideas in linguistics and the philosophy of language. Edinburgh: University Press, 2009. P. 212-219.
4. Bernal, Carlos L. A speech act analysis of judicial decisions. In: European Journal of Legal Studies, 2007. Vol.1, 2, P. 1-20.
5. Fiorito, Lorenzo. On performatives in legal discourse. In: Metalogicon, XIX, 2, 2006. P. 101-112.
6. Kone, N. Speech Acts in UN Treaties: A Pragmatic Perspective. Open Journal of Modern Linguistics. Vol. 10 (6), 2020. P. 813-828.
7. Kravchenko N. Illocution of direct speech acts via conventional implicature and semantic presupposition / *Lege artis*. Language yesterday, today, tomorrow. The Journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava. Warsaw: De Gruyter Open, 2017. Vol. II (1), June 2017. P. 128-168.
8. Kravchenko N.K. Indirect speech acts' via conversational implicatures and pragmatic presuppositions. Cognition, communication, discourse. Vol. 14, 2017a. P. 54-66.
9. Searle, J. R. Speech Act: An Essay in the Philosophy of Language. London: Cambridge University Press, 1969. 203 p.
10. Searle, J. Indirect Speech Acts. In P. Cole, & J. Morgan (Eds.), Syntax and Semantics 3: Speech Acts, 1975. P. 59-82.
11. The Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1995. URL: Text of the Framework Convention for the Protection of National Minorities (coe.int) CETS 157 - Framework Convention for the Protection of National Minorities (coe.int).
12. Tiersma, P. Legal Language. Chicago, IL: University of Chicago Press, 2010. 328 p.
13. Trosborg, A. Acts in Contracts: Some Guidelines for Translation. Amsterdam: Benjamins? 1994/ 435 p.
14. United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, 2007. URL:

Means of expression and rendering in Ukrainian translations of assertive illocution of international legal texts

I. P. Ihnatenko, Zh. L. Lemeshko

Abstract. The article focuses on the analysis of assertive speech acts in international legal discourse. The main types of assertives are distinguished based on the criterion of presence or absence of markers of assertive illocutionary force. The paper has identified the following types of acts: direct assertive, marked performative devices of assertive illocution; direct assertives that do not contain a performative verb and assertives with illocutionary force of indirect directives. The peculiarities of translation transformations used during the translation of assertives from English into Ukrainian are revealed.

Keywords: *speech act, assertive, international legal discourse, translation.*

Концепт земля у художній публіцистиці В. Яворівського

Л. В. Хавалджи

Середня загальноосвітня школа №26 м. Києва, Україна
Corresponding author. E-mail: havaldzhy.lidia@gmail.com

Paper received 15.09.21; Accepted for publication 22.10.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-07>

Анотація. Художню публіцистику В. Яворівського за реальним хронотопом умовно можна поділити на два періоди, до першого з яких відносимо твори, вихід яких припадає на 70 – 90 роки ХХ ст., до другого – збірки публіцистики новітнього часу, написані в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Концепт *земля* в нарисах В. Яворівського належить до основних, що зумовлено передусім тематикою творів. Найчастіше концепт *земля* створений за допомогою цієї лексеми та означень *ця, затишна, прекрасна, чудесна* тощо. Земля для публіцисти має колір і смак, запах, несе тепло. Українська земля постає як історія роду, як музей. У нарисах другого періоду творчості концепт *земля* передусім постає як територія, на якій проживає український народ. В. Яворівський наділяє її такими концептуальними ознаками, як *Божа, українська, наша, патріотична, рідна, своя, запорозька, отча*. Земля для письменника – це передусім територія, яка є однією з ознак держави.

Ключові слова: лінгвокультурологія, концепт земля, концептуальна ознака, публіцистичний дискурс.

Вступ. Художню публіцистику В. Яворівського за реальним хронотопом умовно можна поділити на два періоди. Маємо на увазі передусім твори першого періоду творчості, вихід яких припадає на 70 – 90 роки минулого століття. Це були нариси, есе, що, як відомо, присвячені людям праці, їхнім повсякденним турботам, успіхам у роботі. До другого періоду творчості відносимо збірки публіцистики новітнього часу, написані в кінці ХХ – на початку ХХІ століття, у яких осмислюється шлях, пройдений українським народом за всю історію становлення цього етносу та виборюється статус незалежності й рівноправності. У творах цих хронологічних рамок в центрі уваги письменника опиняється Україна, край, у якому живуть працьовиті й талановиті люди. Тому концепт *земля* вважаємо центральним у публіцистичному дискурсі письменника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін *концепт* наразі вважають міждисциплінарним поняттям, яке активно використовують у когнітології, лінгвістиці тексту, комунікативній лінгвістиці, лінгвософії, психолінгвістиці. Ураховуючи той факт, що це ментальне утворення, у лінгвокультурології концепт розглядають як комплекс культурно зумовлених уявлень про предмет, що співвідноситься з поняттям, тобто зазвичай це ментальний прообраз, ідея поняття [4, с. 98 – 99].

Наразі в лінгвокультурології проаналізовано низку важливих для українського народу концептів, зокрема детально розглянуто й особливості концепту *земля*, який «досліджували такі українські мовознавці: І. Богданова, К. Голобородько, І. Літвінова, Н. Лисенко, Н. Лобур, Т. Скорбач, О. Таран, О. Тищенко, С. Форманова» та ін.» [17, с.108] Так, О. В.Слюніна реалізувала лінгво-когнітивне осмислення концепту *земля* в українській мовній картині світу; А. Огар дослідила особливості вербалізації концепту *земля* у фразеологічній та паремійній картині світу, описала образні аспекти концепту *земля* в українській поезії. Вона доводить, що «фразеологізми та паремії вербалізують типові національні уявлення про землю, визначаючи своєрідність розуміння і трактування мовною спільнотою цього феномену» [6, с. 203], образні ж ознаки концепту в українській поезії «передають найдавніше розуміння феномена землі та включають ознаки не-

живої (стихії, продукту харчування, предмета) і живої (фітоморфні, анімалістичні, антро- поморфні) природи» [7, с.51]. Л. А. Біловецька зауважує, концепт *земля* відіграє в українському фольклорі й творчості письменників велику роль, він представлений у багатьох творах різних жанрів і стилів. У мовній картині світу українців має складну структуру, адже сама «лексема вживається у прямому та переносному значенні, з позитивним та негативним забарвленням» [1, с.5]. Визначено особливості концепту *земля* в художньому дискурсі Павла Загребельного [3], Михайла Стельмаха [8], Ліни Костенко [5].

Мета нашого дослідження – здійснити зіставний аналіз образних ознак концепту *земля* публіцистики першого і другого періодів творчості В. Яворівського в аспекті динаміки. Джерелом дослідження є твори: *Крила, вигострені небом* (1975), *Тут, на землі* (1976), *І в морі пам'яті джерело* (1980), *Право власного імені* (1985), *Що ж ми за народ такий?* (2001, 2002, 2007).

Методи дослідження. Для реалізації мети дослідження використовуємо фактологічний метод з прийомом збирання, накопичення та зіставлення фактів мови, описовий та зіставно-аналітичний методи вивчення лінгвістичних свідчень фактів.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що лексема *земля* належить до полісемантичних, тому загально-мовні словники фіксують шість основних лексико-семантичних варіантів номена *земля*: це, по-перше, 'третя від Сонця велика планета, яка обертається навколо своєї осі і навколо Сонця', а також його підзначення 'місце життя і діяльності людей'; по-друге, 'верхній шар земної кори'; по-третє, 'речовина темно-бурого кольору, що входить до складу земної кори'; по-чверте, 'суходіл (на відміну від водяного простору)'; по-п'яте, 'грунт, який обробляють і використовують для вирощування рослин'; по-шосте, 'країна, край, держава' [2, с. 557—558].

Частота вживання кожного із значень лексеми *земля* в аналізованих збірках публіцистичних творів В. Яворівського залежить від її тематичного спрямування, особливостей опису, індивідуальних уподобань автора. Однак, найчастіше публіцист послуговується лексемою *земля* із значенням 'країна, край, держава' та 'грунт, який обробляється і використовується для вирощування рослин'. Зокрема у збірці «І в морі

пам'яті джерело» цей номен використано 30 разів з першим названим значенням і 36 – з другим (пор.: значення 'місце життя і діяльності людей' реалізоване в 10 випадках; 'верхній шар земної кори' - 10; 'речовина темно-бурого кольору, що входить до складу земної кори' - у 2; 'суша (на відміну від водяного простору)' -5).

У збірці «Право власного імені» значення 'місце життя і діяльності людей' репрезентоване в 27 випадках; 'верхній шар земної кори' - 8; 'речовина темно-бурого кольору, що входить до складу земної кори' - у 2; 'суша (на відміну від водяного простору)' -1; 'грунт, який обробляється і використовується для вирощування рослин'- 26; 'країна, край, держава'- 18.

Збірка «Крила, вигострені небом» демонструє такі особливості використання значень лексеми земля: 'місце життя і діяльності людей' маніфестоване в 38 випадках; 'верхній шар земної кори' - 7; 'речовина темно-бурого кольору, що входить до складу земної кори' - у 15; 'суша (на відміну від водяного простору)' -10; 'грунт, який обробляється і використовується для вирощування рослин'- 22; 'країна, край, держава'- 25.

У публіцистичних нарисах «Що ж ми за народ такий?» (16) лексема земля загалом найчастіше вживана із значенням 'країна, край, держава'- 41 раз, тобто як синонім до слова Україна. Меншою частотою вживання позначені інші значення: 'місце життя і діяльності людей' зафіксоване в 12 випадках; 'верхній шар земної кори' - у 4; 'речовина темно-бурого кольору, що входить до складу земної кори' - у 10; 'суша (на відміну від водяного простору)' - у 2; 'грунт, який обробляється і використовується для вирощування рослин'- у 8.

Феномен землі у публіцистиці першого періоду творчості ('місце життя і діяльності людей') В. Яворівський вбачає в передусім у тому, що це загадкова планета, яка дарує людині радість існування (За кілька кроків до порога двадцять першого віку ми вже не дивуємося, чому невтомно світить на небі сонце ... не дивуємося, чому обертається у всесвіті Земля, чому не виливаються із своїх гігантських чаш моря та океани, не дивуємося, чому птахи долають тисячі кілометрів вирію і як пересаджують людині серце, як два шматки урану дають енергію, котра здатна спалити багатомільйонні міста і котра водночас може, дати життя насиченим економічним районам [12, с. 6]). Разом з тим це планета, яка своїми стихіями тривожить жителів, іноді лякає, турбує (Важке місиво хмар сунуло з півночі, роз'юшене небо виливало на землю важкі, монотонні дощі, які, либонь, напосілися розмочити планету до каміння, бо не було їм упину ні вдень ні вночі, навіть голодні птахи понуро куняли по своїх мокрих гніздах [10, с.164]).

Проте частіше земля постає як місце народження українців, героїв його нарисів, місце, пов'язане зі спогадами про дитинство й юність (Але хіба їй мало того, що це — місце його народження, земля його перших кроків, перших слів, першого сміху і перших сліз? [13, с. 18]). Тому нерідко автор вживає лексему з означеннями наша, ця, затишна, прекрасна, якій властива пречудесність (І є світлий чоловік Микита Якович Діброва, який усе життя хотів уділити Си-

монові своєї доброти і віри, є славетний Діброва, який живе на цій прекрасній землі, бо серце його потужно випромінює чисте людське світло [12, с. 71]), криничанська (Скажу вам, що коли б не з'явився він — наша криничанська земля народила б когось іншого [13, с. 64]). В описах публіциста земля - казкове диво сплетіння (поряд із зелом, сонцем, туманом, небом, світлом, радістю) [12, с. 131].

Використовуючи лексему земля з другим значенням ('верхній шар земної кори') В. Яворівський передусім розглядає її як матір-годувальницю, що радує своїми високими врожайми (Ця віра в чомусь таки розбещувала вас, і ми безоглядно хазяйнували, знаючи, що земля нас прогoduє, якщо в неї посіяти зерно, зігріє, якщо зрубати дерево в лісі, дасть прихисток, якщо з неї зробити житло [12, с. 4]), яка, однак, через безгосподарність може втратити свою чародійну властивість – родючість (Ще недавно ми казали добрій людині: будь здоровий, як земля, а сьогодні навіть її здоров'я підступно підточують хворощі [12, с. 6]; Важко повірити, що це відбувалося в середині двадцятого століття на легендарно родючій землі України [12, с. 9]). Це також місце, де людина відчуває себе господарем, що здатний і на важку працю, і на розваги (Та сьогодні село гуляє на своєму черговому весіллі, відчайдушно піддалося цій приголомшливій радості, співає й танцює, аж земля ходить ходором у нього під ногами, — село мовби вслухається саме в себе, в зливу радості, що впала на нього після важких жнив, після довгого трудового літа [10, с. 30]).

Землю письменник опозиціонує із небом, обшири якого ваблять, але змушують повертатися до місця свого народження й життя (День був такий чистий і прозорий, що здавалося: з вершини Карпат можна побачити берег Чорного моря. Реактивний літак викупався в небі, наче форель у гірському потоці, його срібний шлейф оперізував небесну баню з заходу на схід, а трохи нижче розцяцькованим двійником вигиналась над землею веселка [10, с. 52]).

Для В. Яворівського земля – це місце, де людина заспокоюється, знаходить прихисток, старіє (Він ще більше постарів, роки пригнули його голову до землі, старечою рукою спирався на гудзуватий, обшмуляний посох [11, с. 84]).

У нарисах про пілотів і шахтарів постає опис підземних, земних та надземних багатств: Очевидно, перший жарт міг народитись під землею, а другий — над нею, на третьому поверсі нового будинку, де розчинила вікна у серпень Адамова майстерня [11, с. 4]; На обличчі в нього такий вираз, наче він навіть отут, у лісі, крізь товщу землі наслухає підземний гул шахти [11, с. 6]. Земля для публіциста має колір і смак, запах, несе тепло (На цій солодкій землі йду своєю бахматівською дорогою під липами [10, с.96]; Ми не можемо уявити себе без вогнистого темпераменту і срібної чистоти почувань Павла Тичини, що гордо заявив: «Я — єсть народ!»; без гречної і прозорої, як осінні небеса, мудрості Максима Рильського, який із міфічного материка «білих островів» зійшов на солодко-солону землю людей, щоб відчути себе Аптеєм і причетним до всього землянином, який до останнього дня сповідуватиме двокрилість людсько-го щастя: «Троянди й виноград, красиве і корисне»

[12, с. 134]; *Відчайдушно спалахують уже осінні кольори землі і накликають на себе тягучу й монотонну мжичку, що торочиться з низького, провисло над самою головою неба* [11, с. 91].

Та крізь відтулене вікно вже вривається у кабінку запах землі [11, с. 103]), антропонімізується: вона приймає нові дерева [11, 8], зростається з небом [11, с. 19], посилює своє тяжіння [10, с. 175]; чекає [10, с. 116]; дичавіє, родить [13, с. 164].

Коли В. Яворівський говорить про 'грунт, який обробляють і використовують для вирощування рослин', то образу землі письменник надає ознак вологості, що притягує сонце: *Така вже тиша, що, здається, можна почути, як плаває риба в Бuzі, як верби розправляють у вологій землі коріння й потягуються під сонцем, як б'ється серце в перехожого* [11, с. 3]. Вона постає зеленою (*Вирує спекотний полудень і в синьому небі, і на зеленій землі* [11, с. 27]), що чекає зерна (*Вже прохололо небо від переможних салютів, уже птахи знову почали вити гнізда на своїх, ще довоєнних місцях, а земля чекала зерна* [11, с. 27])

При використанні лексеми земля із значенням 'країна, край, держава' В. Яворівський передусім відчуває її як свою, рідну, **нашу** (*Мимоволі ловиши себе на думці: а що зайве на нашій землі, що є на ній баластом* [11, с. 10]?), де все близьке і знайоме (*що літак, прощаючись із землею, на якій він ночує після мандрів, нагадує мені самого пілота в момент, коли той прощався із землею, де навчився ходити, де на-впомацки знав кожну стежку, пташине гніздо і студені джерела* [11, с. 17]). Щоб передати значення землі для людини, письменник уводить у текст лексеми солодка (*До когось вони повинні повертатись, спішити, підганяючи мотори, хтось таки мусить залишатись, щоб земля була їм ще солодишою* [11, с. 17]). Це щедрий чорнозем, який важко з чимось порівняти: *Я вже ладен був повірити, що цю рису споконвіку вигойдював у південних подольків оцей прадавній сонячний степ і вітер, оця далекість обр'ю і широчінь, оцей міцнюючий чорнозем, що не знає міри своїм щедротам, та шум Дністра й Південного Бугу на порогах* [10, с. 4]. Врешті-решт українська земля, подана через призму людини, які на ній проживають, постає як історія роду, як музей: *Слов'янські хвилі не раз відкочувались до сходу сонця, аби потім знову повернутись до могил предків, до своїх криниць, до рідної землі, щоб іще глибше пустити в ній своє коріння* [10, с. 62]; *Поруч — знаменитий Яготин із слідами Шевченка та майже неписьменної жінки, що*

сотворила свій мистецький світ,— Катерини Білокур. Поруч — сивоголовий Переяслав, вписаний у всі, навіть найкоротші підручники з історії, Переяслав Григорія Сковороди, Богдана Хмельницького, Тараса Шевченка — не земля, а музей [10, с. 113].

У нарисах «Що ж ми за народ такий?» образ землі подано через призму жителя України, який називає її *Божою* [16, с. 3], *українською* [16, с. 5, 32, 123], *нашою* [16, с. 21], *патріотичною* [16, с. 63], *рідною*, *своєю* [16, с. 156], *запорозькою* [16, с. 248], *отчою* [16, с. 249], *землею України*.

Образ землі в нарисах другого періоду творчості переданий як запорука державності, одна з ознак держави (*Це моя земля і моя держава!* [16, с. 182]), що має тривалу історію постання (*Отож історія, писана самими українцями, очевидцями подій, доповнить історичний погляд, історичну свідомість кожного українця, котрий прагне самоусвідомити себе на отчій землі* [16, с. 248]). Тому під поняттям українська земля письменник має на увазі українська держава: *Щоб уникнути можливих непорозумінь чи неточностей, одразу ж хочу застерегти моїх можливих (а вони обов'язково будуть) опонентів: слово "українці" я жививаю у розумінні політичному, а не лише етнічному, тобто маю на увазі всіх, хто живе на українській землі і має її за Батьківщину у святому розумінні цього слова* [16, с. 32].

Висновки. Концепт земля в нарисах В. Яворівського належить до основних і в творах першому, і в творах другому періоду творчості, що зумовлено передусім тематикою нарисів, об'єктом опису яких є людина праці. Найчастіше концепт земля створений за допомогою цієї лексеми та означень *ця, затишна, прекрасна, чудесна казкове живостплетіння* тощо. Земля для публіцисти має колір і смак, запах, несе тепло. Земля опозиціонує з небом і підземними багатствами. Землю як живий організм письменник ідентифікує через приписування їй фітоморфних, аніمالістичних, антропоморфних ознак. Українська земля, подана через призму людини, яка на ній проживає, постає як історія роду, як музей.

У нарисах другого періоду творчості концепт земля передусім постає як територія, на якій проживає український народ. В. Яворівський наділяє її такими означеннями, як *Божя, українська, наша, патріотична, рідна, своя, запорозька, отча*. Земля для письменника — це передусім територія, яка є однією з ознак держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біловецька Л. А. Концептуалізація землі в мовній картині світу українців. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*. Серія : Філологічні науки, №13, 2020. — с. 5 — 8.
2. Білодід І. К СУМ — Словник української мови: в 11 тт. / за ред. І. К. Білодіда. — К. : Наук. думка, 1970 — 1980.
3. Голікова Н. Концепт «земля» в художньому дискурсі Павла Загребельного. *Українська мова*. 2017. №2, С. 123 — 135.
4. Загнітко, А. (2012). *Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни*. У 4-ох т. Донецьк, 2012.
5. Крупко О. І. Вербалізація концепту земля у поетичній мові Ліни Костенко // *Science and Education a New Dimension. Philology*, III(11), Issue: 56, 2015
6. Огар А. Вербалізація концепту земля у фразеологічній та паремійній картинах світу. *Рідне слово в культурологічному вимірі*. 2012. С. 203 — 208.
7. Огар А. Образні аспекти концепту земля (на матеріалі української поезії). *Рідне слово в культурологічному вимірі*. 2014. С. 42 — 51.
8. Павлушенко О. А. Об'єктивація концепту земля в художній картині світу Михайла Стельмаха / О. А. Павлушенко // *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство) : збірник наукових праць / [гол. ред. І.Я. Завальнюк]. — Вінниця : ТОВ «фірма Планер», 2017. — Випуск 24. — С. 113-121.

9. Слюніна О. В. Концепт земля в українській мовній картині світу : лінгво- когнітивне осмислення / О. В. Слюніна // Лінгвістика : збірник наукових праць. – Луганськ : Видавництво ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2009. – № 1(16). – С. 159 – 169.
10. Яворівський В.О. І в морі пам'ятати джерело: Нариси. — К.: Молодь, 1980. — 240 с.
11. Яворівський В.О. Крила, вигострені небом: Нариси.- К.: «Молодь», 1975—111 с.
12. Яворівський В.О. Право власного імені: Нариси, статті, есе.— К.: Молодь, 1985.— 200 с.
13. Яворівський В.О. Тут, на землі: Нариси- К.: «Молодь»,1976.-167 с.
14. Яворівський В.О. Що ж ми за народ такий?..: Публіцистика. — К.: Укр. письменник, 2001. — 295с.
15. Яворівський В.О. Що ж ми за народ такий?..: Публіцистика. — К.:Укр. письменник, 2002. — 348с.
16. Яворівський В.О. Що ж ми за народ такий?..: Книги третя. Майдан,- К.: Укр. письменник. 2007 - 341 с.
17. Янченко Ю. А. Особливості мовного вираження концепту земля в поезії Аркадія Казки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія2 (1152). 2015. С. 107 – 111.*

REFERENCES

1. Belovetskaya L.A. Conceptualization of land in the linguistic picture of the world of Ukrainians. Scientific Bulletin of the Franko State Pedagogical University. Series: Philological Sciences, №13, 2020. - p. 5 - 8.
2. Golikova N. The concept of "land" in the artistic discourse of Pavel Zagrebely. Ukrainian language. 2017. №2, pp. 123 - 135.
3. Zagnitko, A. (2012). Dictionary of modern linguistics: concepts and terms. In 4 volumes Donetsk, 2012.
4. Krupko O.I. Verbalization of the concept of land in the poetic language of Lina Kostenko // Science and Education a New Dimension. Philology, III (11), Issue: 56, 2015
5. Ogar A. Verbalization of the concept of land in phraseological and paremic pictures of the world. Native word in the cultural dimension. 2012. p. 203 - 208.
6. Ogar A. Figurative aspects of the concept of land (based on Ukrainian poetry). Native word in the cultural dimension. 2014. p. 42 - 51.
7. Pavlushenko O.A. Objectification of the concept of the earth in the artistic picture of the world of Mykhailo Stelmakh / O.A. Pavlushenko // Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after M. Kotsyubynskii. Series: Philology (linguistics): a collection of scientific works / [ch. ed. I.Ya. Zavalnyuk]. - Vinnytsia: LLC "firm Planer", 2017. - Issue 24. - P. 113-121.
8. Slyunina O.V. The concept of the earth in the Ukrainian language picture of the world: linguo-cognitive comprehension / O.V. Slyunina // Linguistics: collection of scientific works. - Luhansk: LNU Publishing House. T. Shevchenko, 2009. - № 1 (16). - p. 159 - 169.
9. Yanchenko Yu.A. Peculiarities of linguistic expression of the concept of land in the poetry of Arkady Kazka. Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series "Philology2 (1152). 2015. p. 107 - 111.
10. Yavorivsky V.O. And in the sea to remember the source: Essays. - K.: Youth, 1980. – p. 240.
11. Yavorivsky V.O. Wings sharpened by the sky: Essays.- K.: "Youth", 1975-p. 111.
12. Yavorivsky V.O. The right of one's own name: Essays, articles, essays.— K.: Youth, 1985.— p. 200.
13. Yavorivsky V.O. Here on earth: Essays - K.: "Youth", 1976.- p. 167.
14. Yavorivsky V.O. What kind of people are we? ...: Journalism. - K.: Ukr. writer, 2001. – p. 295.
15. Yavorivsky V.O. What kind of people are we? ...: Journalism. - K.: Ukr. writer, 2002. – p. 348.
16. Yavorivsky V.O. What kind of people are we? ...: The third book. Mайдan, - K.: Ukr. writer. 2007 – p. 341.

The concept of land in V. Yavorivsky's artistic journalism

L. V. Khavaldzhy

Annotation. V. Yavorivsky's artistic journalism can be divided into two periods according to the real chronotope, the first of which includes works published in the 70-90s of the XX century, the second collection of modern journalism, written in the late XX - early XXI century. . The concept of land in V. Yavorivsky's essays is one of the main ones, which is primarily due to the subject matter of the works. Most often, the concept of the earth is created with the help of this token and this definition, cozy, beautiful, wonderful, and so on. The earth for the publicist has colour and taste, a smell, carries heat. Ukrainian land appears as a family history, as a museum. In the essays of the second period of creativity, the concept of land first of all appears as a territory inhabited by the Ukrainian people. V. Yavorivsky endows it with such conceptual features as God's, Ukrainian, our, patriotic, native, own, Zaporozhian, father. For the writer, land is first of all a territory, which is one of the features of the state.

Keywords: *linguoculturology, earth concept, conceptual sign, journalistic discourse.*

Perception and Cognition. All Colors of the World: Metaphorization of Color

L. V. Knyshevyytska

Chair of Foreign Languages, Faculty of Law and International Relations
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: l.knyshevyytska@kubg.edu.ua

Paper received 29.07.21; Accepted for publication 19.08.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-08>

Abstract. The present study investigates relationship of conventional Russian color metaphors with a group of directly embodied basic colors and a group of colors of secondary embodiment for twelve color domains categories within the boundaries of one cognitive system. The tallying of the metaphor data allowed to sort all color metaphors into six groups based on the presence in the mapping as a source or target domain of a particular component (concrete objects, fabrics, materials, abstract, philosophical ideas, moral qualities, names of the animals, emotions, and embodied components). The results of the study suggest that color metaphors of the primary embodied color group were more numerous and more diverse in meanings and emotional implications than that of the secondary embodied color group. Many metaphors in all six color domains in the first group were embodied, while metaphors in only one group of colors were embodied for the second group. Finally, metaphors in the group of primary embodiment were equally diverse in mappings with that of the color metaphors in the group of secondary embodiment.

Keywords: *Cognitive science, conception, perception, color categories, basic colors, secondary colors, color metaphors, primary embodiment, secondary embodiment, cultural universals, cross-cultural variation.*

Introduction. Recent metaphor research has placed great emphasis on examining relationship between perception and conception, investigating the ways common for all human beings' perceptual biases: visual, olfactory, motor, physical, bodily, auditory, sensory. The main interest is to determine how embodied metaphorical concepts interact with specific linguistic and cultural models. From the position of cognitive science, color categories are not entirely in the realm of our metaphysical existence, in other words, colors are not out there in the world. Instead, perception of colors is a result of interaction of physical characteristics of our eye to perceive electromagnetic radiation of particular length, lighting conditions and neural processing that is taking place in our brain. Outside of this mechanism, colors, as we perceive them, do not exist. Discussing graded levels of embodiment in complex color perception mechanism, Berlin and Kay [1] differentiated between three pairs of primary pure basic colors (black and white, red and green, yellow and blue) and five secondary basic color categories (brown, purple, pink, orange and gray) obtained through secondary interaction of aforementioned six pure primary basic colors.

Review of Literature. Metaphor research examines relationship between common human sensory-motor and perceptual experiences (visual, olfactory, motor, physical, bodily, auditory, sensory) and embodied metaphors that have unique and often distinct salience for any particular cultural system and might vary from language to language Yu [20], [21]; Quinn [18]; Ibarrexe-Atuzano [5]; Cienki [8]; Deignan [6].

As Lakoff [16] noted, many universal concepts that people are reasoning about have metaphorical basis where one concept is being understood in terms of the other. "A large proportion of our most commonplace thoughts makes use of an extensive but unconscious, system of metaphorical concepts, that is, concepts from a typically concrete realm of thought that are used to comprehend another, completely different domain" (p.301).

In addition, Lakoff and Johnson [14] and Lakoff [15] stated that embodied conceptual metaphors build up not only on physical and perceptual domains (our sensory-motor system) but include cultural knowledge biases as

well. That is why every cognitive system in every language will be concurrent with particular cultural values, models, perceptual images and folk beliefs: "the most fundamental values in a culture will be concurrent with the metaphorical structure of the most fundamental concepts in the culture" (Lakoff and Johnson [14], p. 22).

Among various embodied concepts that "we live by" is the domain of color. Colors represent complex physical experiences by which all human beings perceive light waves of various frequencies. Cognitive research focused on various ways color perceptions are mapped onto linguistic categories (Berlin & Kay [1], Lakoff [16]; Lakoff and Johnson [14]). Discussing a relationship between perception and conception, Lakoff and Johnson [16] observed that our conceptual system is perceptually embedded. From the position of cognitive science, colors are not entirely in the realm of our metaphysical existence, in other words, colors are not out there in the world. Instead, perception of colors is a result of interaction of physical characteristics of our eye (three types of color cones in our retinas) to perceive electromagnetic radiation of a particular length (short, medium and long), lighting conditions and neural processing that is taking place in our brain. Outside of this mechanism, colors, as we perceive them, do not exist (Lakoff, [15], p.56).

In addition, Lakoff & Johnson [14] have observed that physical stimuli, in general, and color stimuli, in particular, are commonly metaphorically mapped onto abstract domains. Despite the existence of a large number of metaphorical universals in color domains that arise from common perceptual biases, and similar cultural models, cross-culturally, there is a great deal of variation involved in the way the mappings are formed and the emphases are made.

Several studies have investigated a relationship between chromatic color qualities and color metaphors within either English language cognitive system (Jacobs and Jacobs [9]) or across cultures taking either synchronic or diachronic approaches to the problem of color metaphors and culture (Italian: Cacciari, Massironi & Corradini [4], English: Jacobs, & Jacobs [9]; Russian: Bakhilina [3]; Grigoruk [7]; Kulinskaya [13]; Mulyar [17]).

In addition, many studies have investigated various aspects of color categorization across cultures and languages (Byrne & Hilbert [2]; Jameson [10]; Jameson [11], Roberson [19]) among which Berlin and Kay's [1] classic comprehensive investigation of color phenomenon takes a central place. The researchers studied color perception, evolution of color terms, color naming and mechanisms of color categorization across many languages and cultures (ninety-eight total) and laid out a theoretical and empirical foundation for various studies to come. Among many interesting ideas is their stance about the existence of two levels in the way human perceptual mechanisms process and interpret chromatic color qualities. They differentiated between three pairs of primary pure basic colors (black and white, red and green, yellow and blue) directly perceived and processed by a human eye and five secondary basic color categories (brown, purple, pink, orange and gray) obtained as hues through secondary interaction of afore mentioned six pure basic colors. These two levels will be further referred as two levels of embodiment and will serve as theoretical grounding for a present study of color categories and color metaphors. "It appears now that, although different languages encode in their vocabularies different numbers of basic color categories, a total universal inventory of exactly eleven basic color terms of any given language are always drawn. The eleven basic color categories are *white, black, red, green, yellow, blue, brown, purple, pink, orange and grey*" (p. 2). A basic color was defined as having four characteristics: 1) 'it is monolexemic, its meaning is not predictable from the meaning of its parts', 2) 'its signification is not included in that of any other color term', 3) 'its application must not be restricted to a narrow class of objects', 4) 'it must be physiologically salient for informants' (p.6).

Though many cross-cultural studies have investigated separately color categories and metaphors with the color component, very few looked at the relationship between levels of embodiment of a color category and color metaphors in a corresponding color domain within one cognitive system.

Research Question. The present study takes up this question investigating relationship of conventional Russian color metaphors with a group of directly embodied basic colors and a group of colors of secondary embodiment for twelve color domains (Berlin and Kay's, 1969 classification of basic color categories). The group of primary embodiment included six colors: '*bely*' white, '*cherny*' black, '*krasny*' red, '*siniy*' blue, '*zhelty*' yellow and '*zeleny*' green. A group of secondary, mixed basic colors consisted of five colors mentioned by Berlin and Kay in their general classification: '*oranzhevy*' orange, '*fioletovy*' purple, '*sery*' gray, '*korichnevy*' brown, '*rozovy*' pink with one additional color added to this group, '*goluboy*' light blue (Russian separate secondary basic color category. To deliberately control for equal number of colors: six in each group of primary and secondary embodiment, two more colors in the data, '*zlotoy*' golden and '*serebryany*' silver, important for Russian metaphorical system were left out of this study and are discussed in detail elsewhere.

The working hypothesis for this study is that primary and secondary levels of embodiment of the basic color categories have direct effect on human metaphorical cog-

nizance of human gestalt experiences. This would be supported by the fact that color metaphors of the primary embodied color group (black, white, green, red, blue, yellow) would be 1) more numerous and frequent, 2) more diverse in meanings and emotional implications, 3) more diverse in mappings than that of the secondary embodied color group (light blue, pink, brown, orange, purple, gray).

Method. The participants for this study were fifty-six native Russian speakers of who 22 spoke Russian as their native language, 23 were bilingual in Russian and Ukrainian and 11 claimed Ukrainian as their native language. The participants either had higher education or were obtaining higher education at the moment of data collection. Six participants had advanced degrees. The age range of the surveyed group was maintained deliberately quite wide (from 17 to 65 years old) in order to have a large scope sample of conventional color metaphors and possibly register the changes in interpretations and uses of conventional color metaphors concurrent with socio-political, historical and cultural changes in a society in various generations. There are four age groups in the study: 1) 17 –19 (19 subjects), 2) 20-29 (27 subjects), 3) 30-39 (5 subjects), 4) 4-64 (5 subjects). Six subjects were males and 50 were females. They spoke a variety of languages other than native language (s) including English, German, Polish, Greek, Italian and French and visited or lived for some time in the following countries: Israel, Belorussia, Russia, Poland, Lithuania, Check Rep, France, Germany, England, Belgium, Hungary, Bulgaria Austria. This particular information might be important in accounting for the cases of transfer of certain metaphorical expressions from one language to the other. Conventional metaphors of color elicited from 56 participants and uses of color metaphors in a natural linguistic environment found in newspapers and magazines constituted the corpora of data for this study.

The present paper is a qualitative synchronic study that investigated the degrees in which primary and secondary levels of embodiment interacted with color metaphors for twelve color domains in Russian. The colors were divided into two groups based on primary and secondary embodiment principle (Berlin and Kay, [1]).

The preliminary tallying of the metaphor data allowed to sort all color metaphors into six groups based on the presence in the mapping as a source or target domain of a particular component (concrete objects, fabrics, materials, abstract, philosophical ideas, moral qualities, names of the animals, emotions, and embodied components) as in the following six groups:

1. Metaphorical color mapping onto emotional domains

Durak krasnomu rad Red makes a fool happy. Insignificant things make a fool happy.

2. Metaphorical color mappings onto animals

belaya vorona 'white crow' equivalent of a 'black sheep'

3. Metaphorical color mappings onto human body parts

derzhat v chernom tele to mentally and physically abuse someone

siniy nos 'blue nose' Drankard

4. Metaphorical color mapping onto abstract and philosophical domains

oranzhevaya revoliutsiya orange revolution. Bloodless revolution (elections in Ukraine when democrats won).

5. Metaphorical color mappings onto objects, liquids, parts of clothing and fabric

Krasnorubashechnik Red shirt man. Russian nationalist

6. Metaphorical mapping onto human moral qualities

belaya sovest 'white conscience'. Clean, pure, innocent conscience.

Results and Discussion. The present study investigated relationship of conventional Russian color metaphors with a group of directly embodied basic colors and a group of colors of secondary embodiment for twelve color domains (Berlin and Kay's, [1] classification of basic color categories). The group of primary embodiment included six colors: 'bely' white, 'cherny' black, 'krasny' red, 'siniy' blue, 'zhelty' yellow and 'zeleny' green. A group of secondary, mixed basic colors consisted of five colors mentioned by Berlin and Kay [1] in their general classification: 'oranzhevy' orange, 'fioletovy' purple, 'sery' gray, 'korichnevy' brown, 'rozovy' pink with one additional color added to this group, 'goluboy' light blue (Russian separate secondary basic color category).

In the course of metaphor analysis it was found that color metaphors of the primary color group: black, white, green, red, blue, yellow were almost three times as frequent and more diverse in meanings and emotional implications than that of the secondary color group: light blue, pink, brown, orange, purple, gray. In addition, there was a significant difference in embodied metaphors for both groups: all six color domains in the group of primary group had embodied metaphors in contrast to only one color domain in the group of secondary embodiment. Thus, Berlin and Kay's [1] take on different effect that primary and secondary levels of embodiment have on color naming and color term evolution (primary basic colors appeared in languages earlier than that of the secondary basic color terms) could be extrapolated to the generalizations about metaphorical system within at least one language, Russian. Color terms of primary embodiment in Russian appeared much earlier than that of the colors of secondary embodiment, they have about three

times as more conventional metaphors with these six color components that are very diverse in meanings, due to changing folk beliefs, cultural, political, historical images and myths associated with these colors.

However, there appears to be no empirically supported grounds to claim that primary and secondary embodiment has any effect whatsoever on diversity and nature of the mappings of the metaphors within both groups. Which source or target domain is more salient, gets mapped and why is culture specific. Thus, the groups of primary and secondary embodiment displayed absolutely the same quite wide diversity in mappings for both primary and secondary basic colors. The same six types of mappings were found in each group of colors despite the fact that the first group of metaphors is about three times as large as the second one.

1. Metaphorical color mapping onto emotional domains
2. Metaphorical color mappings onto animals
3. Metaphorical color mappings onto human body parts
4. Metaphorical color mapping onto abstract and philosophical domains
5. Metaphorical color mappings onto objects, liquids, parts of clothing and fabric
6. Metaphorical mapping onto human moral qualities

Conclusion. The present study allowed to make a generalization that the way the Russian cognitive system dissects the experiential phenomena of color is undoubtedly culture specific and unique like for any other language system due to unique historical, socio-cultural, perceptual and dialectical aspects, models, images and values. It is unlikely that other languages will have absolutely identical perceptual sensitivity towards chromatic and perceptual qualities of color or adhere the same negative and / or positive connotations in relation to these chromatic qualities in exactly the same color domains and in the same way. Finally, if this for any unlikely reason were possible, the peculiarities of mappings in color domains would still be culturally embedded and accessed by the majority of the native speakers on a subconscious level.

REFERENCES

1. Berlin, B. & Kay, P. (1969). *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley: University of California Press.
2. Byrne, A. & Hibbert, D.R. (2003). Color realism and color science. *Behavioral and Brain Sciences*, 26, 3-64.
3. Bakhalina, H.B. (1975). *Istoriya Tsetooboznacheniy v Russkom Yazyke*. [History of Color Terms in Russian Language]. Akademiya Nauk SSSR, Institut Russkogo Yazika, Moscv: Nauka.
4. Cacciari, C., Massironi, Massironi, M. & Corradini, P. (2004). When color names are used metaphorically: the role of linguistics and chromatic information. *Metaphor and Symbol*, 19(3), 169-190.
5. Cienki, A. (1999). Metaphors and culture models as profiles and bases. In R. W. Gibbs, Jr. & G. J. Steen (Eds.), *Metaphors in cognitive linguistics* (189-203). Amsterdam: John Benjamins.
6. Deignan, A. (2003). Metaphorical expressions and culture. *Metaphor and Symbol*, 18, 255-271.
7. Grigoruk, S.I. (1998). Kolorystychna leksika v poezii G.P. Derzhavina (u konteksti poetchnogo mobilnaya epokhi). [Color lexis in Derzhavin's poetry in the poetic context of the epoch]. Doctoral dissertation, National Academy of Science of Ukraine, Potebnya Linguistics Institute, Kiev, Ukraine, 1998. *Dissertation Abstracts*, Donetsk National University library, ab 35970.
8. Ibarrexe-Atuzano, I.(1993). Metaphorical mappings in the sense of smell. In R. W. Gibbs, Jr. & G. J. Steen (Eds.), *Metaphors in cognitive linguistics* (29-45). Amsterdam: John Benjamins.
9. Jacobs, V. and Jacobs, W. (1958). The color blue: Its use as metaphor and symbol. *American Speech*, 33(1), 29-46.
10. Jameson, K.A. (2005, February). On the role of culture in color naming: Remarks on the articles of Paramei, Kay, Roberson, and Hardin on the topic of cognition, culture, and color experience. *Cross Cultural Research*, (39)1, 88-106.
11. Jameson, K.A. (2005, February). Introductory remarks on cognition, culture and color experience. *Cross Cultural Research*, (39)1, 5-9.
12. Kovecses, Z. (2002). *Metaphor: A practical introduction*, (pp. 163-197). Oxford: Oxford University Press.
13. Kulinskaya, S.V. (2002). Tsetooboznacheniya: natsionalno-kulturnye oobennosti funktsionirovaniya (na materiale frazeologii I hudozhestvennykh tekstov Russkogo I An-

- gliyskogo yazykov). [Color-terms: national and cultural peculiarities of functioning, on the material of phraseology and fiction texts in Russian and English languages]. Doctoral dissertation, Kubansky State University, Krasnodar, Ukraine, 2002, *Dissertation Abstracts*, Donetsk National University library, ab. 42339.
14. Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things*. Chicago and London: The university of Chicago press.
15. Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and thought* (202-251), Cambridge: Cambridge University Press.
16. Lakoff, G. & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the flesh. The embodied mind and its challenge to Western thought*. New York: Basic Books.
17. Mulyar, S. P. (2003). Kolorystichna semantyka v strukturi Rossiyskogo xydozhnyogo tekstu (mova poezii 70-80 pokiv of XX stolittya). [Color semantics in the structure of Russian fiction text (the language of poetry of 70-80 of the XX century)]. Doctoral dissertation, Kiev National University, Ukraine 2003. *Dissertation Abstracts*, Donetsk National University library, ab 43715.
18. Quinn, N. (1987). Convergent evidence for a cultural model of American marriage. In D. Holland & N. Quinn (Eds.), *Cultural models in language and thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
19. Roberson, D. (2005, February). Color categories are culturally diverse in cognition as well as in language. *Cross Cultural Research*, (39)1, 56-71.
20. Yu, N. (1995). Metaphorical expressions of anger and happiness in English and Chinese. *Metaphor and Symbolic Activity*, 10, 59-82.
21. Yu, N. (2003). Metaphor, body, and culture: The Chinese understanding of *gall bladder and courage*. *Metaphor and Symbol*, 18, 13-31.

Постколоніальний вимір роману Венери Курі-Гата «Полонянки мису Тенес»

О. І. Кобчінська

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: elena.kobchinskaya@gmail.com

Paper received 10.09.21; Accepted for publication 22.09.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-09>

Анотація. У розвідці зроблено спробу проаналізувати роман франко-ліванської письменниці Венери Курі-Гата «Полонянки мису Тенес» (1995) у світлі постколоніального дискурсу. Твір розглянуто крізь призму письменницького іронічного модусу, карнавалістично-травестійної естетики та постмодерністську стратегію перепрочитання Великої Історії. Продемонстровано, що авторська іронія в тексті слугує одним із засобів розвінчання імперського дискурсу, тоді як художня стратегія карнавалізації й травестійного перевдягання постає альтернативним інструментом для героїнь роману взяти реванш над патріархальним світом колоніальної реальності, а також шляхом до містифікації Історії, написаної чоловіками.

Ключові слова: імперський дискурс, карнавал, постколоніальні студії, франкофонне письмо.

Вступ. Франко-ліванська письменниця Венера Кури-Гата добре знайома із широким спектром емоційних переживань людини в ситуації екзилу. Розгубленість, самотність, приреченість маленької людини на тлі великої історії – особисто пережиті цією багатогранною мисткинею, батьківщиною якої є Південний Ліван. Вдамося до невеликого історичного екскурсу, який допоможе нюансувати колоніальний та постколоніальний аспекти художньо-мистецького дискурсу авторки. Протягом XVI – XIX ст. етнічні землі Лівану поперемінно перебували під владою Османської імперії та арабських урядів, а в 20-х роках XX ст. контроль над країною встановила Франція. Період французького панування тут був відносно недовгим, а незалежність, на відміну від північноафриканського Алжиру, далася шляхом переважно мирних маніфестацій. Однак триумф незалежності був недовгим: гіркоту війни письменниці довелося спізнати й описати пізніше, зокрема, у 1975 – 1990-х роках, коли у Лівані тривала громадянська війна, спричинена жорстким протистоянням за зони сирійського та ізраїльського політично-релігійного впливів. Ціна цієї війни, як і подій в Алжирі, була трагічно високою. Вражений війною в Лівані, тоді молодий франкомовний поет-магрибець Тагар Бен Джеллун, нині колега В. Курі-Гата та її побратим по перу, створив цикл поетичних замальовок і нарисів під назвою «Країна зникла безвісти» (*Un pays à l'insu du souvenir*) [5, с. 287–327] про зруйнований до фундаменту Бейрут, який він уважав своїм містом-побратимом і поруйнування в якому гостро і болісно переживав. Народжена в у франко-ліванській родині східних католиків-маронітів, Венера Курі-Гата переїздить до Франції, де живе і працює з 1972 року. Її особистий травматичний досвід та екзил до Європи переросли у творчу лабораторію для осмислення історії та ролі жінки на її тлі. Численні нагороди, серед яких – Гран-Прі поетичного конкурсу Французької Академії 2009 року, а потому – Гонкурівська премія в галузі поезії 2011 року – засвідчують вагомий внесок авторки в літопис своєї сучасності. Він, зокрема, представлений у галузі прози, поезії, художнього перекладу, а також журналістики.

Короткий огляд публікацій за темою. Попри гучний резонанс у Європі, твори письменниці допоки не ставали об'єктом окремих досліджень в Україні, зокрема в призмі постколоніальної методології. Натомість, поетичний доробок авторки було висвітлено кі-

лькама рецензіями в українських часописах. Так, поезія франко-ліванки засвідчує глибокий інтерес до етнокультурних витоків землі свого народження, а також її виразної багатокультурної складової. На цьому, зокрема, наголошено в рецензії Елли Євтушенко, яка здійснила переклад низки поезій франко-ліванської письменниці для української аудиторії: «Венера Курі-Гата має яскравий жіночий голос <...> такий, що зберігає первісні міфи, бачить світ одухотвореним і разом із тим – ворожим, такий, що прагне сягнути першого прирученого людиною слова. До практично рідної французької мови письменниця влітає візерунки рідної арабської – майже непомітно, на глибинному рівні, де мислення зливається з мовленням, щоб народити поезію з неповторною атмосферою» [2].

Мета. Метою нашої розвідки є спроба здійснити аналіз роману «Полонянки мису Тенес» (1995) як тексту, що стає своєрідним художнім дзеркалом окремого спектру колоніальних та постколоніальних концептів, актуальних у зрізі сучасних літературознавчих студій. Зокрема, нас цікавитимуть такі аспекти оприявлення постколоніальної ситуації, як авторське іронізування над імперським дискурсом, карнавалістично-травестійна естетика як опір колоніальному примусові, а також постмодерністське переосмислення франко-магрибської колоніальної історії як питомої складової Великої Історії й мотив бунту проти ситуації поневолення жінки-європейки, яка опинилася напризволяще у світі патріархального арабо-мусульманського Сходу колоніальної доби.

Матеріали і методи. Заявлена у розвідці мета реалізується через застосування насамперед культурно-історичного методу, що дозволяє прояснити як контекст творчості авторки, яка походить із постколоніальних близькосхідних територій, так і окремих концептів постколоніальної критики, що оприявлені в її окремому романі «Полонянки мису Тенес». У розвідці застосовано також окремі складові концепції карнавалізації Михайла Бахтіна та Абделатіфа Лаабі, а також інтертекстуальний метод, покликаний прослідкувати творчий діалог франко-ліванської письменниці з її попередниками та сучасниками, як-от Альбер Камю, Абделатіф Лаабі, Тагар Бен Джеллун.

Результати і їх обговорення. Можемо спостерегти, що прозовий доробок авторки, а це понад двадцять романів – позначений сталим сплавом репортажного, міфопоетичного та жіночого модусів письма. Виданий

1995 року і перекладений українською мовою Євгенією Кононенко для видавництва «Факт» (2002), роман «Полонянки мису Тенес» – зразок саме такого полістильового синтезу. Перед читачем – увага до деталі, глибокі психологічні портрети, презентація подій очима персонажів-очевидців, тут і тепер, проте водночас широка емоційна палітра притаманна жіночому письму та прониклива іронія. Зазначимо, що, окрім спектру постколоніальних проблем, авторку цікавить також постімперський і посттоталітарний дискурс. Це красномовно засвідчує один з пізніх романів авторки – «Останні дні Мандельштама», виданий 2016 року. Знайомство авторки із жертвою радянських репресій відбулося, коли літературний часопис «Європа», до редакції якого вона входить, присвятив один із номерів Осипу Мандельштаму. В одному з інтерв'ю письменниця коментує: *«Так мені відкрився довгий шлях страждань однієї людини на тлі жахливих репресій цілого народу. Ви запитуєте мене, чим можна відповісти варварству. Що здолати варварство, варто писати про нього»* [8]. Отож, зробимо спробу окреслити актуального спектр постколоніальної проблематики й естетики в романі, унаочивши її через окремі ключові концепти.

Іронічне нюансування імперського дискурсу. У романі «Полонянки мису Тенес» імперський дискурс представлено з ракурсу іронічної дистанції. Зокрема, в епізоді зустрічі Наполеона й намісника Алжиру Талейрана читаємо: *«Імператор ходить і одночасно жестикулює. Його промова звернена до кришталевої люстри, яка звисає зі стелі, до міцних штор, які не дають денному світлу потрапити до кімнати, до меблів, обтягнутих коштовним шовком, а також до чоловіка, який слухає його, розвалившись у кріслі. Він говориться, коли в Бонапарта всохла слина»* [4, с. 141–142]. Тож поки на другому плані роману Наполеон «пускає слину» і вдовольняє свої імперські та колоніальні амбіції, на першому – біля берегів Алжиру, внаслідок кораблетроші та жорстокої різанини між моряками та місцевим населенням напризволяще полишено п'ятеро європейок. Ці жінки – розгублені й безпомічні – опиняються в авторитарному патріархальному світі мусульманського Сходу XIX ст. У жіночій постколоніальній прозі Венери Курі-Ґата, політичні амбіції чоловіків-патріархів, їхні ігри у війну та обранців Долі гротескно контрастують зі виснажливими повсякденними викликами, які доводиться долати героїням письменниці.

Карнавальсько-травестійна естетика як опір колоніалізму. Жінка-європейка, яка опинилася в ситуації суворого колоніального примусу, у версії письменниці здатна чинити опір, відстоювати свої кордони та – більше того – фундувати основи власного простору, вдаючись до карнавальної стратегії перелицювання. Згідно з Михайлом Бахтіним, карнавал – це умовний “світ наворіт”, де низ стає верхом, блазень – правителем, чоловіче – жіночим і навпаки, тоді як неприйнятне в межах офіційної доктрини уможлиблюється за рахунок руйнування усталених ієрархій, пародій і травестій, профанацій на блазнівських розвінчань [1, с.16]. Карнавал із його травестійним перевдяганням постає як спосіб кинути виклик, насамперед в ігровій формі, кон-

венціям і правилам, усталеним в тому чи іншому суспільстві. Ширше – у корпусі постколоніальної прози карнавал може бути осмислений як спосіб, у формі іноказання, кинути виклик Іншому, колонізаторові, а в постколоніальну добу – тоталітарним урядам низки країн, що обмежували свободу слова тих митців, які прагнули озвучувати травми і проблеми свого суспільства. На думку Беналіла Мунії, дослідника постколоніальної франкофонної літератури, Північна Африка і Близький Схід, Магриб і Машрік – постають саме як ті культурні ареали, де, в силу політичного примусу та колоніальних спекуляцій з історією, *«карнавальний вибух набув дивовижних форм і переріс у художню феєрію»* [7, с. 2], оскільки уможливив свободу інакомислення та іноказання на колишніх колоніальних територіях [7, с. 2–5]. Карнавалізація як художня стратегія стала плідним ґрунтом і для виразу антиколоніальної ідеологічної складової цих ареалів, і для жанрових експериментів автохтонних митців [7, с. 6].

Зупинимося на конкретному прикладі реалізації цієї художньої стратегії у тексті обраного для аналізу роману. У творі Венери Курі-Ґата прослідковуємо яскравий приклад карнавальної концепції, зокрема із травестійним перевдяганням. До такого перевдягання вдається Лауза, одна з протагоністок твору. Молода прая з Тулона стає авантюристкою – у спробі відірватися від авторитарної матері та злиднів, вона вирішує рушити на пошуки кращої долі. Лауза переодягається хлопчиком Бенжаменом і втрапляє на борт французького корабля Ля Баннель. По-перше, таке трикстерство дає їй можливість від початку задати свої правила гри із непохитним колоніальним світом, у який вона потрапила, а потому отримати нечувану владу над чоловіками – жорстоку й авторитарну – тобто, фактично помінятися з ними місцями. Суттєво, що у романі ліванки саме чоловіки вважають себе господарями жінок: *«Якщо Тенес зробив із неї повію, то вона з нього зробить бордель. Лауза напевне знала, яким чином вона має помститися»* [4, с. 127], – таке майбутнє пророкує собі Лауза і безжально йде до своєї мети, беручи у свою фатальну владу намісників, деїв та султанів. По суті, її поведінка – це неперервна провокація, хаос і диверсія, що ламає суворий ієрархічний порядок. Завдяки легенді-містифікації, яку дівчина сама про себе створила, її сприймають як почасти демонічну постать, напівчоловіка-напівжінку, своєрідний Андрогін – і у цьому вона схожа на одну з героїнь дилогії франко-магрибця Тагара Бен Джеллуна. Мова йде про роман «Священна ніч», нагороджений Гонкурівською премією 1987 року і написаний на основі реальних подій. Загра, сьома дівчинка в родині мусульманина, яку батько роками таємно видавав за довгожданого сина-спадкоємця, змушена чинити опір патріархальним заборонам та суворим обмеженням, що регламентують життєпис людини через механізм підкорення його колективним шаблоном. Можна провести порівняння, що так само, як і Загра Бен Джеллуна, Лауза Венері Курі-Ґата – це декласовані, гібридні та межові постаті – напівцарівни, напівповії – представниці маргінального світу, бунт проти якого вони чинять. У постколоніальному письмі саме вигнанці такого маргінального світу – є речниками Історії, що озвучують заборонене і

оприлюднюють сховане. Серед спектру таких персонажів – блазні, божевільні та циркачі, вигнанці, безхатьки, курці опіуму, повії, зрештою, просто безправні жінки, як у романі Курі-Гата – всі ті, чий виклик, бунт, провокація відтворюють карнавальний світ навиворіт. Їхні наративні голоси у текстах – це малі голоси із глибинною силою. Так, вони нарастають і звучать потужно, адже, злившись у єдиний голос, саме такі голоси здатні спровокувати землетрус – у культурному та геополітичному значеннях цього слова.

Невипадково, що саме на метафору сейсмічного вибуху свого часу звернув увагу магрибський письменник, філософ та видавець Абделатіф Лаабі, який після отримання Тунісом, Марокко та Алжиром незалежності започаткував літературний часопис «*Souffles*», який виходив друком у Рабаті в період між 1966 та 1972 роками та мав на меті запропонувати новітню програму художнього спротиву колоніальним та імперським впливам у мистецтві. Завдання часопису полягало в осмисленні нових мистецьких викликів і завдань магрибських письменників, які обрали мовою свого письма французьку. Власне, вже у самій назві часопису – «*Souffles*» – маємо численні підтексти, адже з французької слово перекладається як *подих, проте водночас удар та вибух*. Свою особисту художню стратегію Лаабі сформулював як «*сейсмічне письмо*» [6, с.11]. Воно було спрямованим на руйнування стереотипів щодо колоніальної літератури як вторинної у стосунку до метрополії, а також на постколоніальну ревізію західноєвропейського мистецького канону загалом, зокрема через знайомство європейської публіки із корпусом означених малих літературних голосів.

Імплікація мотивів бунту й спротиву в межовій ситуації полону. У постколоніальному романі ліванки мотиви спротиву, бунту, а потому – смирення – є сюжетотворчими й проявлені також на рівні інтертекстуальних украплень. Кожна із жінок має відвагу творити власний сенс в ситуації абсурду й відчуженості, віднаходить своє покликання, місію в чужій і на перший погляд байдужій до європейок землі, якій судилося стати їхньою спільною батьківщиною. У цьому сенсі роман ліванки глибоко екзистенційний. Коли Франція нарешті надсилає корабель до берегів Тенесу, аби забрати полонянок додому, на кораблі починається чума. Мати Жанна відмовляється піднятися на борт рятувального судна й виголошує свою позицію керівництву Франції: «*На ненависть повстанців ми відповімо любов'ю. Чекаючи новин від вас, я і надалі полегшуватиму душевні й тілесні страждання тих, хто приходить до мене. Служниця Господа й Ваша, віддана матір Жанна*» [4, с. 150–151]. У зв'язку з цим увиразнено проступає ремінісценція на твір Альбера Камю «Чума» (1947) [3]. Так, порівнюємо слова матері Жанни із позицією лікаря Ріс: «*Ось що дає певність: повсякденна праця. Головне – це добре робити свою справу <...> Я не знаю, ні що мене чекає, ні що буде по всьому цьому. Зараз є хворі і треба їх лікувати. Я борюю їх як умію, та й усе*» [3]. Альбер Камю народився та зростав у колоніальному Алжирі і це відіграло неабияку роль у формуванні письменницької естетики та світогляду тоді як ця земля стала любов'ю всього життя митця. Бачимо, що відданість справі стає головною мотивацією героїні Венери Курі-Гата та дозволяє їй чинити опір і долати складні

обставини долі, тоді як оприявлення письменницею межових ситуацій, увиразнює екзистенційний вимір жіночих долі і їхнього складного вибору у зрізі колоніальної історії.

Розмивання меж Великої Історії та автофікціональний модус письма. У своєму романі франко-ліванка тяжіє до розмивання меж історії, на тлі якої рельєфно виступають насамперед жінки-героїні, які і є творцями цієї історії. Маленька людина у зрізі великої історії – ось що у першу чергу цікавить письменницю. Базуючи свій роман на одній із легенд про колонізацію Алжиру, в епілогові роману читаємо таке: «*Легенда розповідає, що за тридцять років до того, як Франція колонізувала Алжир, Елен де Куртавре була першою учителькою, а Жан Субіран – першим колоном. Йемма Б'Нет, матір Жанна, стала чимось на зразок святої. Мешканці Бані Хайя, вишановуючи її, спорудили мавзолей на скелі, де вона любила стояти, споглядаючи Середземне море, яке відділяло її від батьківщини. А Лауза ще довго збуджувала увагу та давала поживу чуткам. Еме Дюбук де ля Рів'єр – це одне з її останніх імен. Неймовірна жінка! Їй вдалося містифікувати Історію*» [4, с. 238]. У такий спосіб в романі франко-ліванської письменниці дотримано постмодерністського сумніву в об'єктивних історичних істинах. Ілюстрацію цієї стратегії спостерігаємо також в образі куртизанки Лаузи, життєпис якої стає приводом для містифікації і власне Лаузи-людини, і Лаузи-персонажа колоніальної / постколоніальної історії (яка сама себе перетворила на такого персонажа з безліччю облич і масок, створивши міф про свою персону засобами автофікціональної гри), і самої Історії (в тексті роману невипадково вжита велика літера, що вказує саме на Велику Історію як сюжетну канву художнього роману). Вона – через низку спекуляцій, фікціоналізацію та містифікацію – перетворена на суб'єктивний вибірковий наратив. У даному разі посил письменниці полягає в тому, що Історію творять очевидці, люди з плоті та крові, однак усе, що лишається в часі – це легенда, історія, яку кожен вільний перепоповісти на власний лад.

Висновки. У романі франко-ліванської письменниці Венери Курі-Гата оприявлено спектр художніх концептів, пов'язаних із колоніальною та постколоніальною історією Північної Африки. Використавши сюжет про колонізацію французами Алжиру, письменниця, яка сама походить із колишніх колонізованих територій Близького Сходу, пропонує читачеві роман про реальність жорсткого патріархального світу колоніальної доби очима вразливої і маленької жінки. Постколоніальна проблематика роману оприявлена через сюжет твору, рушіями якого є долі п'яти французенок різного віку (від молодої дівчини-нареченої до черниці похилого віку), полишених напризволяще після кораблетрощі на скелястих берегах далекого Алжиру. Розгортаючи оповідь про витоки колоніального минулого Франції, письменниця вплітає жіночі голоси у канву постколоніального художнього дискурсу. У розвідці зроблено спробу виокремити і продемонструвати мистецькі засоби, з опертям на які авторка роману застосовує розвінчання раннього колоніального світу. Це, зокрема, проілюстровано на прикладах застосування іронічного модусу щодо патріархальних патернів колоніальної влади, художніх стратегій карнавалізації та

трагедійного перевдягання, яке дарує героїням-поло-
нянкам умовну владу над межевою ситуацією та мож-
ливість конструювання власного карнавального “світу
навпаки” з надією на порятунок, мистецьких імпліка-
цій мотивів особистісного вибору й спротиву в умовах

межевої ситуації, а також через зразки постмодерніст-
ського тяжіння франко-ліванської мисткині до розвін-
чання й містифікації Великої Історії на тлі її художніх
експериментів з концептом автофікціонального пи-
сьма та мистецького діалогу із попередниками та су-
часниками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная куль-
тура средневековья и Ренессанса. – М.: Художественная
литература, 1990. – 545 с.
2. Євтушенко Е. Вірші Венери Курі-Гата в перекладах укра-
їнською [Електронний ресурс] / Елла Євтушенко. – Um-
brella: онлайн-часопис перекладної поезії, 2017. – Режим
доступу: <https://litcentr.in.ua/load/300-1-0-2996>
3. Камю А. Чума [Електронний ресурс]: роман / Альбер
Камю; пер. з фр. А. Перепадя. – Режим доступу:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=108>
4. Курі-Гата В. Полонянки мису Тенес [Текст]: роман / Ве-
нера Курі-Гата; пер. з фр. Є. Кононенко. – К.: Факт, 2002.
– 238 с.
5. Ben Jelloun T. Poésies complètes [Texte] / Tahar Ben Jelloun.
– Paris: Gallimard, 1995. – 365 p.
6. Gontard M. Auteur maghrébin: La définition introuvable
[Texte] / Marc Gontard. – Expressions maghrébines // Qu'est-
ce qu'un auteur maghrébin? – Vol. I, N° 1, été 2002. – P. 9–
16.
7. Mounia B. La carnavalisation dans le roman maghrébin de
langue française [Ressource électronique] / Benalil Mounia. –
Mode d'accès: https://montraykreyol.org/sites/default/files/la_carnavalisation_dans_le_roman_maghrebin_de_langue_francaise.pdf – 27 p.
8. Vénus Khoury-Ghata: «Contre la barbarie, il faut l'écriture» /
[Ressource électronique] – Maghreb. Orient. Express, 2016. –
Mode d'accès: <https://www.dailymotion.com/video/x4uox30>

REFERENCES

1. Bakhtin M. Rabelais and His World (Tvorchestvo Fransua Rable i narodnaja kul'tura srednevekov'ja i Rennessansa). – М.: Hudozhestvennaja literatura, 1990. – 545 p.
2. Jevtushenko E. Venus Khoury-Gata's Poetry Translated into Ukrainian [Electronic resource] / Ella Jevtushenko. – Umbrella: Online-journal of translated poetry, 2017. – Mode of access: <https://litcentr.in.ua/load/300-1-0-2996>.
3. Camus A. The Plague [Electronic resource]; novel / Albert Camus; transl. into Ukrainian by A. Perepadia. – Mode of access: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=108>.
4. Khoury-Gata V. Captives of Cape Tenes [Text]: novel / Venus Khoury-Gata: transl. into Ukrainian by E. Kononenko. – K.: Fact, 2002. – 238 p.
5. Ben Jelloun T. Complete Poetry Edition [Text] / Tahar Ben Jelloun. – Paris: Gallimard, 1995. – 365 p.
6. Gontard M. Maghrebian Author: an Undefinable Definition [Text] / Marc Gontard. – Maghrebian expressions // What is a Maghrebian Author? – Vol. I, N° 1, summer 2002. – P. 9–16.
7. Mounia B. Carnivalization in The Maghrebian Novel of French Origin [Electronic resource] / Benalil Mounia. – Mode of access: https://montraykreyol.org/sites/default/files/la_carnavalisation_dans_le_roman_maghrebin_de_langue_francaise.pdf – 27 p.
8. Venus Khoury-Ghata: «Writing Against Barbarism» [Electronic resource]. – Maghreb. Orient. Express, 2016. – Mode of access: <https://www.dailymotion.com/video/x4uox30>

Postcolonial Dimension of Venus Khoury-Gata's Novel *Les Fiancées du Cap Ténès*

O. I. Kobchinska

Abstract. The article aims to analyze a novel by the Franco-Lebanese writer Venus Khoury-Gata *Les Fiancées du Cap Ténès* (1995) in the light of the postcolonial discourse. The text is viewed through the lens of the writer's irony, carnival and travesty as essential components of the writing, as well as of rereading History within postmodernism. The paper illustrates how the writer's ironic representation serves to question imperialistic patterns, whereas the strategies of carnivalization and travesty appear as powerful tools for the novel's heroines to take revenge against the colonial patriarchal reality and, ultimately, mystify History written by men.

Keywords: imperial discourse, carnival, postcolonial studies, Francophone literature.

The Motif of Getting an Enchanted Wife in Japanese and Ukrainian Fairy Tales

N. Naumovska

PhD student of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: mipholle777@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5281-0345

Paper received 10.09.21; Accepted for publication 22.09.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-10>

Abstract. The article is devoted to the analysis of the character of the Dragon/Serpent in Japanese and Ukrainian fairy tales. Its main functions, the role in plots and motifs, teratomorphic and anthropomorphic features are compared. The mythological basis of the character as a participant in the creation of the world and antagonist of the protagonist is outlined. Through comparative analysis is justified, that in Japanese fairy tales, the character of a Dragon/Serpent has the same features as the Ukrainian and Western European tradition, as well as purely national specifics.

Keywords: *fairy tales, dragon, serpent, character, motif, antagonist, plot.*

Introduction. One of the central motifs of fairy tales – both Ukrainian and Japanese – is the motif of getting an enchanted wife, closely related to the motif of breaking the taboo (400-425 according to the fairy tales of Aarne-Thompson and Berezovsky). A comparative study of the textual realization of this motif in the folklore of both nations will help to clarify the world universals and the national specifics of Ukrainian and Japanese cultural traditions.

Materials and methods. The material for the study is the texts of Ukrainian and Japanese fairy tales. The complex nature of the study involves the integration of a number of scientific methods. The article uses the method of system analysis, which allows to systematize the research material accumulated by various branches of humanitarian knowledge of traditional culture. For a deep and comprehensive understanding of the motif of getting an enchanted wife in Japanese and Ukrainian fairy tales the comparative folkloristic analysis of characters is used. A structural-typological method is also used to find out the general and specifically national nature of the origin of folklore characters.

Results or discussion. Japanese tradition. The wood-cutter Nihachi in the fairy tale “Snake Eyes” saves a woman tied to a tree with her own hair. She agrees to become his wife, but forbids Nihachi to ever ask her about anything. Subsequently, the ban is renewed – during childbirth, she orders him to build a fence around the house and “do not look until I myself come out to you with a child in my arms” [4; P. 21]. Breaking the taboo causes the couple to separate: Nihachi sees a huge snake in the place of his wife, is frightened, and she leaves him: “The mountain god was angry with me, cursed me and turned me into a terrible snake. But still I was allowed to take human form for a while. If a faithful friend met me, loved me and did not betray his word, I would remain a person forever. But you didn't keep your word!” [4; P. 22].

Of particular importance are the “magic gifts” that the snake leaves to her husband: she gives him her eyes one by one so that he can feed his little son. The end of the tale is somewhat parable, extremely moralistic: ten-year-old Botaro, seeking to see his mother, goes to the lake, but the sight of a huge blind snake scares him and he runs away. However, thinking about the kindness and love of his mother, he returns. “Botaro, Botaro, you were not afraid to go deep into the mountains and hug me. You were not afraid of my terrible appearance. Now the curse of the mountain god has lost power over me and I again

took on human form” [4; P. 25].

A similar motif is found in a number of other fairy tales. For example, in the fairy tale “Mother's Eye” the wife of a merchant is a snake saved by him; after he saw her true likeness, she was forced to leave him and their young child – but gave a “enchanted pearl” (which she had instead of one eye) so that he could feed his son – because he was born a human [8; Pp. 151-153].

The finale of Japanese fairy tales about a enchanted wife / husband mostly has an unhappy ending, which brings them closer to the legends and allows us to distinguish them in the group of “magic tales of the legendary type” /O. Asadchyh's term/.

Ukrainian tradition. In the Ukrainian fairy tale “Snake Wife”, the protagonist undergoes an initial test: getting lost in the woods, he meets a giant snake that threatens to eat him, but the boy is not afraid, and the snake (totem deity) promises to help him, but he must follow her advice. Thus, the poor mercenary receives considerable wealth and a beautiful wife, who jumped out of a half-pile of wheat bread set on fire on the advice of a snake. However, he is angry with his wife for the unfinished work, breaks the taboo – the ban on ever calling her a snake – and sees her true resemblance. Snake, considering the sincere repentance of her husband, orders to kiss her three times: after the first kiss, the man began to see everything that happens in the world; after the second – to understand the language of every creature on earth; and the third kiss let him know what was going on underground. “Now you go to the house, get married and if you want to live well, do not tell the woman the truth. My bane, you begged me from God, and now I will become a snake again...” [7; P. 318].

In the given fairy tale the taboo has a different character – the main character cannot call the woman a snake, because it shows her true nature. Thus, attention is focused on the power of any word spoken in a fairy tale: in this case, it plays the role of a kind of reverse spell. In addition, this is the second, “moral” test that the man failed to pass: “... the husband had a good wife who chose him herself and did him a lot of good deeds, but he did not appreciate it... »[7; P. 313]. In this case, the abilities acquired by a man from a snake can be considered as a kind of punishment: now a man, possessing magical knowledge, must hide it in secret – he finds himself in a situation similar to that in which his wife was before.

Japanese tradition. In the Japanese fairy tale “Fish Bride”, a salmon fish saved by one poor man turns into a

woman. This character is unique, it is associated primarily with the peculiarities of the natural conditions of Japan, and, accordingly, the widespread Japanese beliefs in fish as totem deities, in the influence of the inhabitants of the sea and ocean (often – demonological: Kappa, Dragon Lord) on the life of the Japanese.

The heroine of the fairy tale herself offers to become a wife to a man – a characteristic feature of such Japanese fairy tales, which “profess” the law of “ongaeshi”, the obligatory gratitude for the good done – and tries to please him in every possible way. The secret is revealed when a man amazed by the delicious dishes of a woman tries to find out the secret of their preparation: peeping, he saw his wife turn into a salmon and swim in a bowl of soup. The man could no longer continue to live with her – and the girl became a fish again and returned back to the river.

In addition to the characters of snakes, fish, Japanese fairy tales associated with obtaining enchanted wives, are also characterized by the characters of birds, in particular nightingales and cranes.

A striking example is the fairy tale “Nightingale’s House”. One day a girl of extraordinary beauty approached the lumberjack’s hut: “Her face is white, she is covered by a large umbrella from the sun. The lumberjack stared at her. “There are such beauties in the world! I wish she would become my wife!” [4; P. 35]. The lumberjack’s wish came true – the girl offered to marry her and live with her in her house. Later, a taboo appears in the plot of the fairy tale: “Here are twelve keys to twelve barns. You can open eleven, but beware of entering the twelfth” [4; P. 36].

The miracles seen by the lumberjack in the rooms are truly of a Japanese national character: “The first one was filled to the brim with selected rice. In the second there were barrels of miso (fermented soybean paste). The third was filled with sugar, the fourth was covered with mountains of white wool, and the fifth contained salt. In the sixth waves were beating against the threshold, and many sea fish were swimming in the water...” [4; P. 36]. When he violated his wife’s instructions and peered out the window in the twelfth barn, he saw a strange plum orchard, where, despite the late autumn outside, spring abounded and nightingales chirped – suddenly all had gone, frightened by the lumberjack, the garden enveloped in autumn. At the same time, his wife’s secret was revealed: “Know, I am not a human, but a nightingale. I sang in the spring on a tree branch near your hut and fell in love with you. If you had not opened this door, you would have lived with me forever, knowing neither hard work, nor old age, nor diseases... But you did not keep your word! Now we must part forever. The god of these mountains often comes to that twelfth barn to listen to the nightingales sing. You angered him, farewell!” [4; P. 37].

“And then the woman turned into a nightingale, put the child on her tail and disappeared into the distance with a plaintive cry. Then the lumberjack seemed to wake up from sleep. He is sitting in his barn, and in his hands, he has an ax and a saw” [4; P. 37].

It is worth noting one of the most important features of Japanese fairy tales, clearly expressed in the given text – a woman in Japanese fairy tales is an active person, the reasons for her actions are primarily her own thoughts and

beliefs. Well-known Japanese folklorist Kawai Hayao notes: “In European fairy tales, the hero tames the monster and saves the girl that it has captured – this is their main content. This does not happen in Japanese fairy tales. In Europe, the assertion of a man’s own identity takes place outside the connection with other personalities. However, from the very beginning, the Japanese have an attraction to “female consciousness” [1; P. 6]. Indeed, the heroine of Japanese tale becomes the wife of a lumberjack because of her love for him. For Ukrainian fairy tales, love is mostly not a cause, but a consequence, the result of actions – “and they lived happily ever after”; it is thought of as a necessary component that is available, but attention is not focused on it. Ukrainian fairy tales are built according to the appropriate formulaic model, in which the feelings of the heroes are predetermined and predictable. However, for Japanese fairy tales, the girl’s desires and thoughts are extremely important. In this regard, Kawai Hayao wittily remarks: did anyone ask the heroines of European (and Ukrainian in particular) fairy tales about their desire to become the protagonist’s wife? And in the Japanese tradition, there is, for example, the fairy tale “Canvas, bleached in the moonlight”, which tells about a girl against her will married to a man – and now she is trying to get rid of an unwanted marriage. What is the difference? In our opinion, it is necessary, again, to take into account the unconventional for domestic fairy tales’ proximity of Japanese fairy tales to legends – hence such in-depth attention to the feelings of the heroes; in addition, the specifics of the mentality of the Japanese, the cultural and historical features.

But back to the character of the woman-nightingale. In the fairy tales of Japan, this character is extremely common, most often it is combined with the motif of closed doors and wonders hidden behind them. The heroine in such magical tales acts as their guardian. Take, for example, the fairy tale “The Japanese Nightingale Settlement”.

The nightingale turned out to be a woman whose house was accidentally found by a lumberjack. She asks him for a favor: “The weather is good, so I decided to visit the city. Won’t you guard the house until I return?” – of course, followed by a taboo on opening any door, which the protagonist later violates. The miracles he saw in the rooms are different from the characters in the previous tale: he sees three beautiful girls; a kettle that “rustles like the wind in the pines”, gilded folding screens; rich military attire – armor and bow with arrows; a enchanted raven horse; a silver bucket with a gold ladle, over which is hung another gold bucket, where the drops of amazing sake (rice liquor) flow; finally, a flower garden, a bird’s nest and three eggs in it [8; P. 185]. Three small birds flew out of the eggs dropped by the lumberjack and disappeared – they were the daughters of the hostess. “Suddenly the hostess returns. She looked at the lumberjack with bitter reproach and burst into tears:

– Who in the world is more treacherous than a human? You broke your promise and lost my three daughters. My dear daughters, hohohokekyo!” [8; P. 186].

In another fairy tale, “Crane-Wife”, a crane becomes the wife of a poor young man: she took the form of a human likeness to thank the young man for his salvation. The young wife weaves an incredibly beautiful fabric, which she calls “brocade” – but when the husband looked

at how she does it, it turned out that "... his beautiful wife was not in the room, instead there was a white crane behind the loom and plucking the soft down with its beak from the wings, feather after feather, weaved" [5; P. 27].

Ukrainian tradition. Fairy Tales about a bird-woman are also widespread in the Ukrainian tradition. So, for example, in the fairy tale "Bird-Girl" the young man Ivanko, having shot from the parental rifle, wounded a beautiful little bird. She asked three times: "Ivan, twist my neck and I will be your faithful wife. And we will live well". The guy with tears in his eyes twist the little bird's neck. And such a beautiful girl appeared that it is impossible to think and remember, except to tell in a fairy tale" [6; P. 63].

Ivanko's charming wife is also endowed with extraordinary abilities. She, like Yuzuru from the Japanese fairy tale, weaves amazing canvases. However, she does it with the help of enchanted looms, and not turning into a bird again – obviously, her second form for her is already lost: "She made herself such looms that they weaved themselves. Just tell them: – Weave this and that!... Once the girl ordered the looms: – Weave me such a shawl, so that there was no such shawl in the world..." [6; P. 63].

The plot of the Ukrainian fairy tale is schematically much more complicated: the king (tsar), who fell in love with Ivan's wife, tries to send him to the grave, but his wife helps him fulfill the king's difficult task – to get animal and bird milk, to bring precious things from the mountain. However, the most characteristic difference is the lack of prohibition and broken taboos in the tale – because Ivanko knows from the beginning about the magical nature of his wife. In addition, there are different "reasons" for the protagonists to get an enchanted bride. If in a Japanese fairy tale the young man's wife becomes a bird saved by him as a reward for his salvation (such a motif of "gratitude", as we noted, is the main for this type of Japanese fairy tales), then in the plot of a Ukrainian bird wife can be considered more as a "gift", derived from "other world" (the key in this tale is the symbol of a gun, which the father, dying, ordered to "sharpen - and it will faithfully serve you" – he gets a wife thanks to it, through the help / mediation of his father).

Characters of a woman-snake and a woman-bird are combined in the heroine of the Ukrainian fairy tale "Wise Ilyana". The poor man's son Les' saw and caught a beautiful bird, and later it turned into a beautiful girl: "I will be your wife," she says. "But you can't ask what I'm doing." If you ask, I will become a bird again and fly back to my lands" [6; P. 251]. Such a prohibition is explained by the impossibility for an ordinary person to join the omniscience that is available to magical beings, the inhabitants of two worlds - the human's and otherworldly. In fact, Ilyana has the gift of foresight: she did not shed a single tear at her son's funeral, but she cries over the death of Les's mother, because "such a good woman is hard to be found in the world. And she did not miss her son, because he would have become a great criminal, many widows and orphans would have remained because of him" [6; P. 252]. Les' breaks his promise by asking her about her strange behavior, and she flies away from him like a bird. To get his wife back, Les' has to pass more than one test: to get extraordinary strength (having lived with a miller for 3 years, he can lift 12 meters (about 1200 kg) of can-

dles and play with this bundle), fly to the edge of the world with a crow and look for Ilyana. Interestingly, Ukrainian fairy tales are characterized by the character of a crow as a mediator between the worlds, quite often it is likened to the character of a snake that kidnaps princesses. For the second time, Ilyana appears as a snake – to acquire a human form, she must be thrown into a cauldron with steamed milk. In Ukrainian fairy tales, such a motif is quite common: bathing in boiling milk gives extraordinary strength, beauty, and restores youth. It is interpreted as a rite of purification – like the fire from which a witch comes with a pure soul.

Japanese tradition. The central character of many Japanese fairy tales about an enchanted wife is Yuki-Onna – "snow woman" – one of the most famous Japanese yokai. Yokai – the main characters of Japanese demonology, quite numerous, differ in location, type and function. However, as noted by O. Sadokova, "...for all their dissimilarity, they are quite naturally grouped by the main feature – place of existence, which determines their appearance and characteristics of behavior" [9; Pp. 61-134].

The eminent Japanese folklorist and ethnographer Kunio Yanagita classified the Japanese yokai by dividing them into five major groups: those living in the mountains; living in reservoirs (sea, river, lake); living on the outskirts of the road; living in houses; yokai, which, appearing in specific circumstances and in clearly defined situations, are not too attached to the landscape. It is important that almost all yokai are characters from folk tales.

Yuki-onna belongs to the fifth category of yokai classified by K. Yanagita.

Beliefs in Yuki-Onna are most characteristic of the northern regions of Japan – the island of Hokkaido and the northern part of the island of Honshu, where there are many tales and legends about her. In the minds of the Japanese, Yuki-Onna appears as a beautiful but completely white, almost transparent woman, as if created from ice and snow. Her movements are slow and graceful. She appears at night or late in the evening during a snowfall or snowstorm. Often, she is one-eyed or has only one leg, which brings her closer to the semi-chthonic characters of Ukrainian fairy tales – especially Baba Yaga. The blindness of fairy-tale characters (or half-blindness, poor eyesight) testify to their belonging to the afterlife, the world of the dead; at the same time, this feature often gives the character a hidden "true" vision of the essence of things. Researcher of demonological beliefs of the Japanese O. Sadokova notes: "... Most often, according to the Japanese, Yuki-Onna can be found in the first days of the New Year. In the prefectures of Iwate and Aomori, it was even customary to perform special rites during the Little New Year (koshyogatsu), on the 15th of the first month, in order to please Yuki-Onna" [9; P. 72].

Very often it was the meeting with Yuki-onna that explained the misfortunes that happened to a person during a snowstorm. After all, she could appear anywhere (on the road, in the field, by the river), come close to the traveler and follow him: with each step it became harder for a person to go, because Yuki-Onna put him to sleep until he lost consciousness and died of cold. It was also dangerous to trust Yuki-Onna's assurances of her kindness and innocence. Because of this, quite a few men fell into the trap, who were said to have died a violent death because they

married a “snow woman”.

However, along with the character of an insidious seductress in Japanese folklore, another character type of Yuki-Onna has developed. She was spoken of as a “short-lived beauty”, gentle and sweet, but who lives only until the first days of spring. In such cases, marrying a “snow woman” did not have tragic consequences for the hero, but meant only the sudden disappearance of his wife, after which there were only wet clothes, a comb and hairpins [9; P. 74].

Both images of Yuki-Onna are presented in Japanese fairy tales. In the fairy tale “The Snow Woman”, apprentice Minokichi witnessed how a “charming woman in a dazzling dress” froze Master Mosaku with her “icy wind-like breath”. Considering Minokichi’s beauty and youth, she spared him, but ordered him to be silent about what he saw and heard, otherwise he would die. The next winter (!) the young man met a charming girl, Yuki, got married, and subsequently became the father of 10 children. However, once his wife’s lantern-lit face reminded him of the face of the woman who had killed his master. Yuki-Onna really turned out to be his wife – and if it weren’t for their children, she would have taken his life because he broke his oath [5; Pp. 43-46].

Yuki-Onna appears differently in the fairy tales “The Cold Lady” and “The Snow Wife”. The plot of these fairy tales resembles the Russian fairy tale “Snow Maiden Sne-gurochka”. Thus, in the first case, one fisherman, seeing an icicle, wanted to have the same wife – “thin, slender and beautiful” [8; P. 487]. However, his wife disappeared when he persuaded her to bathe in hot water. In the fairy tale “The Snow Wife”, the young man found Yuki-Onna in the snow; but with the advent of spring, the young wife began to “lose weight and wither before the eyes” [8; P. 488]; in the end, all that is left of Yuki-Onna is clothes in a puddle of water.

Ukrainian tradition. In the Ukrainian tradition, there is also an authentic, not typical of the folklore of other peo-

ples, the image of an enchanting wife – the heroine of the fairy tale “White Lyoshka (Piglet)”, collected by M. Stelmakh. Her birth is unusual: without children for a long time, the couple turned to a fortune teller for help – and after a while they had a baby. It is probable that this resemblance was caused by the influence (help?) on the birth of otherworldly forces – a kind of innate curse. The girl was able to throw it off, completely get rid of the pig skin only after marriage and the appropriate ritual beating with twigs (also a characteristic motif for many Ukrainian fairy tales, for example, apples, which after beating with a twig became palaces – that is, acquired a true resemblance): “Her husband ran into the stable behind her with those twigs and closed the door behind him in the stable, and hit those twigs three times, then she took off that skin and became such a nice, so pretty beauty that everyone stared at her”. [3; P. 245].

Conclusions. So, one of the most common types of both Ukrainian and Japanese fairy tales are tales about an enchanted wife. The main motif of most of them is a broken taboo.

Female characters in Japanese fairy tale prose are more active than in Ukrainian. Most often, the motif for the hero to get an enchanted wife in Japanese fairy tales is explained by their “confession” of the law “ongashi” – the obligatory gratitude for the good deeds which were done. Japanese fairy tales of this type, in contrast to Ukrainian, are characterized by an unfortunate finale. In our opinion, it is appropriate to define this type of tales as “fairy tales of the legendary type”, which emphasizes O.V. Asadchykh (in the preface to the manual “Folk Epic of the Land of the Sunrise”) [2].

Character of the snake women and bird women are universal for the folk traditions of both nations. At the same time, in their repertoire there are also original characters – girl-lyoshka (piglet) in Ukrainian fairy tales and Yuki-onna in two opposite guises – in Japanese fairy tales.

REFERENCES

1. 25 best Japanese fairy tales. Arrangements, introduction article and notes by Bondar, O., Uemura, S. (2003). Odesa: “Astroprint”. 232 p. (25 krashchykh yaponskykh kazok. Ukladannia, pereklad z yaponskoi movy, peredmova i prymitky O. I. Bondaria, S. Uiemury (2003). Odesa: Astroprint. 232 s.).
2. Asadchykh, O.V., Dzyub, I.P., Kataoka K. (2012). Folk Epic of “The Land of the Sunrise”: Teach. manual. 184 p. (Asadchykh O.V., Dziub I.P., Kataoka Kh. (2012). Narodnyi epos «krainy skhodu sontsia»: Navchalnyi posibnyk. Kyiv: Vydavnychiy dim «Dmytra Buraho». 184 s.).
3. From the living source: Ukrainian folk tales in the records and publications of Ukrainian writers. Arrangements, introduction article and notes by Dunaievskia, L. (1990). Kyiv: Soviet school. 512 p. (Z zhyvoho dzhherela: Ukr. nar. kazky v zapysakh, perekazakh ta publikatsiakh ukrainskykh pysmennykiv. Uporiadkuvannia, vstupna stattia ta prymitky L.F. Dunaievskoi. Kyiv: Radianska shkola. 512 s.).
4. Japanese folk tales. Arrangements and translation from Japanese by Markova, V., Sadokova, A. (1991). Moscow: “Science. Main edition of oriental literature”. 394 p. (Yaponskye narodnye skazky. Sostavlenye i perevod s yaponskoho V.N.Markovoi; Predyslovye y prymechaniya V.N.Markovoi y A.R.Sadokovoi (1991). Moskva: Nauka. Hlavnaia redaktsiia vostochnoi lyteratury. 394 s.)
5. Japanese Literature: Reader. Volume I (VII-XIII centuries). Organized and translated from Japanese by Bondarenko, I., Osadcha, Yu. (2010). Kyiv: Publishing House Dmitry Burago. 562 p. (Yaponska literatura: Khrestomatia. Tom I (VII-XIII st.). Arrangements by Bondarenko I.P., Osadcha Yu.V. (2010). Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho. 562 s.).
6. Lintur, P. (1979). Tales of one village. Uzhgorod: “Carpathians”. 367 p. (Lintur P. (1979). Kazky odnoho sela Uzhhorod: «Karpaty», 1979. 367 s.)
7. Malorussian folk tales and stories. Arrangements by Dragomanov, M. (1876). Kyiv. 436 c. (Malorusskye narodnye predaniya i rasskazy. Svod Mykhayla Drahomanova (1876). Kyev. 436 s.).
8. Markova, V. (2005) Legends and Tales of Ancient Japan («Bibliotheca mythologica» Series). Ekaterinburg: U-Factoria. 512 p. (Markova V. (2005). Lehendy i skazky Drevnei Yaponyy (Seryia «Bibliotheca mythologica»). Ekaterinburh: U-Faktoryia. 512 s.)
9. Sadokova, A. (1998). Japanese folk demonology. *Eastern demonology. From popular beliefs to literature*. Moscow: “Heritage”. Pp. 61-134. (Sadokova A. (1998). Yaponskaia narodnaia demonolohiia. *Vostochnaia demonolohiia. Ot narodnykh verovanyi k literature*. Moskva: «Nasledye». S. 61-134.)
10. Yanagita, K. (1954). Japanese Folk Tales. Tokyo News Service. 299 p.

Літературна казка від структуралізму до постмодернізму у лінгвістичній перспективі

А. Б. Павлюк

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
Corresponding author. E-mail: allapavlyuk@ukr.net

Paper received 28.08.21; Accepted for publication 13.09.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-11>

Анотація. У статті досліджено еволюцію літературної казки від структуралізму до постмодернізму. На основі проаналізованих теоретичних праць ми виявили характерні лінгвістичні особливості літературної казки від початку її становлення як жанру до сучасних способів формування системи образів, сюжетотворення, поєднання мотивів і розгортання наративів.

Особливу увагу приділено внеску засновника структуралізму Володимира Проппа у вивчення композиційно-сюжетної організації чарівної казки.

Ключові слова: *структуралізм, постструктуралізм, постмодернізм, деконструкція, казка, жанр.*

Вступ. Казка, як об'єкт чисельних наукових студій, посідає одне з ключових місць у літературознавчих, лінгвістичних і культурологічних дослідженнях. Казкоцентрична проблематика є предметом наукових дискусій як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Її еволюція проходить протягом усіх історичних періодів, починаючи від фольклорної і аж до сучасної авторської, проте спірним часто є навіть питання перекладу термінів «народна казка», «авторська казка» з англійської іншими мовами і власне українською, не говорячи вже про її еволюцію до найсучасніших казок періоду постмодернізму.

Короткий огляд публікацій за темою. Англійська літературна казка, яка бере початок у кельтській міфології, проте має тісний зв'язок з європейським фольклором, проходить складний шлях від структуралізму, постструктуралізму до постмодернізму. Так, В. Пропп дослідив морфологію чарівної казки і хоча це було на матеріалі російських текстів, сучасні структуралісти вважають його одним із своїх попередників. К. Бремон займався структурним вивченням розповідних текстів після В. Проппа, А.-Ж. Греймас представив свої роздуми про активні моделі французької семіотики від структуралізму до постструктуралізму. І. Павлютенкова опрацьовувала структурні моделі казки, С. Повторєва вивчала структуралізм і постмодернізм у гносеологічному аспекті, Н. Головченко досліджувала постмодернізм у цілому як універсальну матрицю сучасної світової літератури, Н. Вікторова працювала над англійською літературною казкою епохи постмодернізму, а К. Гончаренко присвятила свої наукові розвідки літературній казці як предмету філософського аналізу, але з точки зору структуралістських та постструктуралістських вимірів. Філософський аналіз структуралізму та постмодернізму проводився також у роботах М. Бахтіна (*Естетика словесного творчества*, 1979), Н. Мулуд (*Современный структурализм. Размышления о методе и философии точных наук*, 2003), Т. Сахарова (*От философии существования к структурализму*, 1974), П. Слотердайка (*Критика циничного разума*, 2002), С. Шліпаченко (*Архитектурные принципы постмодернизма*, 2000) і т. п.

Мета. Метою даної наукової розвідки є на основі огляду теоретико-методологічних праць, спрямованих на обґрунтування підходів до вивчення художніх текс-

тів у структуралістичному та постмодерністському напрямках, виявити характерні лінгвістичні особливості казки, літературної зокрема, від початку її становлення як жанру до сучасних способів формування системи образів, сюжетотворення, поєднання мотивів і розгортання наративів.

Методи. Методами нашого дослідження є загальнонаукові аналіз, синтез, індукція, дедукція, описовий, які в подальшому дозволять нам випрацювати стратегії і тактики проведення аналізу літературної казки Вікторіанської доби.

Результати та їх обговорення. Основи структуралізму закладено відомим швейцарським лінгвістом Фердинандом де Соссюром, одним із засновників сучасної лінгвістики та одним із найвидатніших мовознавців 19 століття у праці "Cours de linguistique générale" («Курс загальної лінгвістики»), опублікованої у 1916 р. після смерті вченого. І саме ця праця стала революційною у лінгвістиці, оскільки започаткувала новий напрям у науці, що відрізнялася від попередніх тим, що в її межах мова почала розглядатися як система. У цьому зв'язку варто зазначити, що його вчення вплинуло на формування і подальший розвиток структуралізму і стало базовим у постмодернізмі. Саме цей метод став вихідним пунктом для істотного перетворення предмета дослідження цілої низки наук. Так, виникли нові напрямки етнографії та антропології (К. Леві-Строс, Г. Шпет), психології (Л. Виготський, Ж. Лакан, Ж. Піаже), літературознавства (Р. Барт, М. Бахтін, Я. Мукаржевський, В. Пропп, Ю. Тиньянов, Ц. Годоров, В. Шкловський та ін.), філософії, історії культури і культурології (Ж. Дерріда, М. Фуко), методології науки (Л. Альтюссер, М. Мулуд) [9, с. 25-26].

Проте засновником власне структуралізму вважають філолога-фольклориста Володимира Проппа завдяки його роботі «Морфологія казки» (1928 р.). Цей підхід базувався, окрім семіотичних ідей, на здобутках так званої «формальної школи», представниками якої були О. Вальцель, В. Шкловський, В. Жирмунський, Б. Томашевський, Ю. Тиньянов, Б. Ейхенбаум, Р. Якобсон [6, с. 44]. Згодом цей напрям отримав розвиток у роботах Празького лінгвістичного гуртка (1926-1948 рр.) (В. Матезіус, Я. Мукаржовський, Б. Трік, Н. Трубецької, С. Карцевський, Р. Якобсон), в яких був уперше застосований термін «структура», і працях науковців 50–60-х (період розквіту структуралізму), а

саме К. Леві-Стросса, Р. Барта, К. Бремона, Ж. П'яже та ін.; в Україні – частково в роботах Михайлини Коцюбинської. Антрополог К. Леві-Строс застосував структуралістський підхід для інтерпретації міфу [3, с. 274].

Незважаючи на те, що В. Пропп належав до формалістів, дослідники вважають, що його праця є початком структурного підходу до вивчення композиційно-сюжетної організації творів у цілому, та чарівної казки зокрема. Науковець доводить близькість фабульної основи фольклорних казок (на прикладі російських), виділивши їх постійні елементи, а саме 31 функцію дійових осіб, котрим відповідають певні ролі та характерні головні персонажі, які науковець вважає величинами постійними. Щодо послідовності досліджуваних явищ у творі, то вона є однаковою, що зумовлює однотипність і морфологічну спорідненість чарівних казок [10].

Французький семіолог Клод Бремон вбачає одним із слабких пунктів концепції В. Проппа положення про те, що функції організовані в однолінійну послідовність, де кожен елемент займає одну й ту саму позицію, яка відповідає хронологічному порядку його появи у розповіді [4, с. 244].

У той самий час Бремон наголошує і на геніальності Проппа, яка полягає у тому, що для його дослідницького підходу властива відкритість проблематики, відкритість на подальшу трансформацію й модифікацію основних теоретико-методологічних положень.

В. Дуркалевич, досліджуючи роботу Г. Почепцова «Владимир Пропп о морфологии сказки», виокремила 8 пунктів, у яких науковець висвітлює низку суперечностей та інтерпретаційний потенціал теорії чарівної казки В. Проппа:

1. Рівень подій, які розповідаються/проблема визначення статусу розповідаючого дискурсу.

2. Вчинки персонажів як єдині носії наративних функцій/проблема статусу персонажів й ролі оточення, у якому розгортаються події.

3. Функція вчинку у розгортанні сюжету/статус інших семантичних характеристик вчинку, що є носієм функцій.

4. Однолінійна послідовність пов'язаних функцій/статус існування парадигми функцій.

5. Послідовність функцій, що творять сюжетний "хід" (ланцюг із тридцяти одного елемента)/статус ієрархізації типів синтагматичних одиниць.

6. Строга фіксація послідовності вводу функцій/статус динаміки й комбінаторики функцій, об'єднаних у діади й тріади.

7. Проблема сегментації сюжету й інвентаризації функцій/статус верифікації "інтуїтивно-догматичної" позиції дослідника.

8. Послідовність функцій як структурний атрибут чарівної казки/статус проєктивного потенціалу цієї моделі у царині загальної граматики розповідних текстів [7].

Авторка дійшла висновку, що представлені вище аспекти стали вагомим імпульсом для подальших студій у царині дослідження наративних текстів. Ця дослідницька тенденція виразно проявилася у теоретико-методологічних пошуках А. Дандеса, А. Греймаса, К. Бремона, Р. Барта, Ц. Тодорова та ін. У контексті нових

рефлексійних парадигм вихідна інтерпретаційна модель В. Проппа зазнала значних модифікацій, що полягали у розширенні структури мінімального наративного висловлювання (наприклад, суб'єктно-предикативна модель Ц. Тодорова) та у редукції кількісного його компоненту (наприклад, комбінаторно-редукційна модель А. Греймаса). Тому у контексті наукових праць В. Пропп найчастіше згадується поряд з такими ключовими фігурами структурально-семіотичного дискурсу, як Фердінанд де Соссюр та К. Леві-Стросс.

Структуралізм у літературознавстві не був однорідним напрямом; конкурували між собою французька (Ц. Тодоров, Р. Барт та ін.) і англо-американська (Ч.-С. Пірс, Ч. Морріс) школи, виокремлювалися психоаналітична (Жак Лакан) і соціологічна (Л. Гольдман) тенденції. Структуралізм у літературознавстві активно практикувався літературознавцями Польщі, Чехії, Угорщини. В колишньому СРСР структуральні підходи до культури, зокрема до художньої літератури, здійснювали представники тартусько-московської семіотичної школи, що, незважаючи на несприятливі історичні умови, стали небуденним явищем у науці [12]. Надзвичайно важливим є той факт, що в українському літературознавстві цей метод використовували представники донецької школи М. Гіршман і В. Федоров.

Проте структуралізм не міг стати універсальним методом у процесі дослідження художніх явищ, тому у 70-х роках 20 століття з'являється так званий постструктуралізм, який став своєрідною реакцією науковців на теоретичні здобутки структуралізму.

Постструктуралізм виник у Франції наприкінці 1960-х рр. Найчастіше його зародження пов'язують із двома посталями: Ролана Барта (1915-1980) та Жака Дерріда (1930-2004). Праця Жака Дерріда «Структура, знак і гра в дискурсі гуманітарних наук» (1966 р.) засвідчила радикальний розрив з минулим способом мислення, пропонуючи ідею «децентралізації» світу, усталених понять. Деконструктивне прочитання літературних текстів для Дерріда означає перетворення їх на символи децентралізованого світу. Він заперечив думку психоаналітиків і структуралістів, що читання й інтерпретація відтворюють те, що письменник думав і що зобразив у творі. На його думку, читання має перебувати всередині тексту і виходити за його межі, тобто бути не реконструктивним, а деконструктивним [3, с. 276].

Пітер Баррі у «Вступі до літературознавства» ставить питання: постструктуралізм – це продовження і розвиток структуралізму чи його заперечення? Постструктуралісти звинувачують структуралістів у порушенні тих засновків, що стосуються їхніх поглядів на мову і становлять основу їхньої системи [1, с. 75]. Дослідник пропонує просто перерахувати деякі відмінності й суперечності між структуралізмом і постструктуралізмом:

1. *Витоки.* Структуралізм походить із мовознавства. Як дисципліна, воно фактично завжди було впевненим у можливості добути об'єктивне знання. Мовознавство вірить, що якщо стежити за точністю, систематично збирати дані й робити логічні висновки, можна досягти достовірного знання про мову та світ. Структуралізм також вірить у метод, систему й розум, який може добути істину.

Основою постструктуралізму є, навпаки, філософія, тобто дисципліна, яка завжди прагнула наголосити на складності досягнення достовірного знання про речі.

2. *Тон і стиль.* Маючи не меті безсторонність і наукову нейтральність тону, структуралістське письмо тяжіє до абстрактності й узагальнень. Типовим прикладом таких тону й підходу – з послідовними кроками, схемами, упорядкованим викладом – є робота Ролана Барта «Вступ до структурного аналізу оповідного тексту». Її тон нейтральний і безособовий, що типово для наукового стилю. Стиль постструктуралізму, навпаки, набагато емоційніший. Тон часто прямий і піднесений, а манера барвіста і навмисне строката. Назви цілком можуть вмщувати каламбури й алюзії, а основний напрямок аргументів часто ґрунтується на каламбурі або на іншій грі слів.

3. *Ставлення до мови.* Структуралізм погоджується з думкою, що мова створює світ – в тому сенсі, що ми не маємо іншого доступу до реальності, ніж через мову. Мова є впорядкованою, а не хаотичною системою, тому усвідомлення нашої залежності від неї не повинно породжувати інтелектуального відчаю. Постструктуралізм, навпаки, значно фундаментальніше наголошує наслідки ідеї, що реальність як така текстуальна. Він розвиває те, що загрожує перетворитися на доконечний страх щодо самої можливості досягнути будь-якого знання через мову. Мовний знак, на його думку, постійно плаває на поверхні, незалежно від поняття, яке він мав би позначати. Тому постструктуралістський спосіб мислення про мову включає досить нав'язливі образи, асоційовані з рідинами: знаки плавають, незалежно від того, що вони позначають, значення плинні, а об'єктам властиве постійне «втікання» чи «витікання».

4. *Програма.* Під «програмою» Баррі має на увазі головні завдання кожного руху, те, в чому представники напрямів прагнуть переконати. Структуралізм ставить під сумнів спосіб структурування й категоризації реальності постструктуралістів та спонукає звільнитися від звичайних моделей сприйняття та категоризації світу і вірити, що таким чином можна досягти більш адекватного бачення речей. Постструктуралізм набагато фундаментальніший: він сумнівається в самому понятті розуму та ідеї людини як незалежної сутності, надаючи перевагу поняттю «розчиненого» чи «конструйованого» предмета, згідно з яким те, що ми вважаємо індивідуальністю, є продуктом соціальних та лінгвістичних сил, тобто зовсім не сутністю, а лише «тканиною текстуальностей» [1, с. 77-80].

Що ж становить характерну рису постструктуралізму як літературознавчого методу? Постструктуралістські літературні критики виконують завдання «деконструювання» тексту. Цей процес під назвою «деконструкція» можна приблизно означити як практичний постструктуралізм. Про нього часто говорять як про «читання проти шерсті» або «читання тексту проти себе» з метою «пізнати текст так, як він сам не може знати себе» (визначення Террі Іглтона). Добрим способом описати його було б сказати, що деконструктивістське прочитання виявляє підсвідомий, а не свідомий вимір тексту, всі ті речі, які його експліцитна текстуальність не виправдовує або не може визнати. Витіснене несвідоме в мові можна побачити, приміром, у прикладі, де

йшлося про те, що слово «guest» пов'язане (тобто має спільне походження) зі словом «host», яке, в свою чергу, походить від латинського слова *hostis*, що позначає ворога. Це натякає на можливу амбівалентність гостя як або бажаного, або небажаного, або навіть такого, що може з одного перетворюватися на іншого. Натяк на «ворожість», отже, є ніби витісненим несвідомим слова, а процес деконструкції, що відкриває несвідоме тексту, може схожим чином використовувати дисципліни на зразок етимології [1, с. 86].

Одним з перших проти концепції знака, що домінувала в структуралізмі, виступив французький культуролог Мішель Фуко. На його думку, письменник не виражає себе у творі. Розвиваючи ідеї Ролана Барта, М. Фуко в праці «Що таке автор?» трактує письменника як мертву особистість: для нього автор – це «що», а не «хто», це своєрідна функція, а не творець. У пошуках фундаментальних структур мислення науковець прийшов до розуміння поняття дискурс, яке він вважав системою висловлювань, вертикаллю, навколо осі якої обертаються різні культурні коди. Погляди М. Фуко суттєво вплинули на розвиток постструктуралізму передусім у Франції та США [6, с. 45-46]. Французький постструктуралізм виходить з ідеї декомпозиції тексту, тобто розкладу його на складові елементи, з яких він «витканий».

За спостереженнями С. Повторєвої термін «постмодернізм» набуває широкого застосування в науці як філософська категорія після публікації праці французького філософа Ж.-Ф. Ліотара «Постмодерністський стан: доповідь про життя» в 1979 р. У постмодернізмі істотними є тенденції ніцшеанства, неомарксизму, феноменології, екзистенціалізму тощо, проте в різноманітності і строкатості напрямків і течій постмодернізму саме структуралізм є одним з найбільш очевидних спільних джерел завдяки моделі мови структурної лінгвістики, яка визнається більшістю представників структуралізму (і постмодернізму) як парадигма [9, с.26].

За Ю. Беловою, можна виділити кілька основних рис, властивих сучасному постмодернізму: антиідеологічність, відмова від первісного перетворення світу; не створення первинного, а конструювання, колаж зі вторинних елементів, ремінісцентність, цитатність; руйнування ілюзорних цінностей, стирання меж між такими поняттями, як хороше / погане, прекрасне / потворне, комічне / трагічне, реальність / вигадка тощо.; ідеал людини – вільна самодостатня особистість; акумуляція духовно-культурного досвіду різних часів і народів; вивчення явищ сучасності в контексті історії і культури попередніх епох; сприйняття повсякденної реальності як театру абсурду; підкреслено ігрова, карнавальна атмосфера, навмисна театральність; іронія і пародійність; бурхлива асоціативність, несподівана метафора, експресивність [2, с. 34]. Умберто Еко вважає, що постмодернізм – це ідповідь модернізму: якщо вже минуле неможливо знищити, тому що знищення його призводить до німоти, його варто переосмислити: іронічно, без наївності [11, с. 461].

В. Єфіменко, посилаючись на літературний словник (*Le dictionnaire du littéraire*, 2002) виділяє основні критерії, які вирізняють казку (зокрема, чарівну казку)

поміж інших літературних жанрів, а саме: вона відображає багатовікову усну традицію (звідси – набір певних мотивів, специфічний зачин, повтор однотипних дій, оптимістична кінцівка); казка розповідає про вигадані, чарівні, події; нарешті, одним із її завдань є надання морального уроку.

У постмодерністських казках основні жанрові ознаки казки збереглися, проте зазнали значних трансформацій. Дослідниця провела порівняльний аналіз класичних та постмодерних казок, що можна представити тезисно:

1. Беручи за основу певні класичні казки, письменники-постмодерністи зберігали знайомий сюжет та героїв. Звичайно, ступінь дотримання сюжету є різним, деякі постмодерністські казки обмежуються окремими фрагментами або персонажами популярної казки (наприклад, «Білосніжка» Д.Бартелма присвячена періоду проживання Білосніжки у гномів) та вдаються до варіацій сюжету, наповнюючи його новими деталями (наприклад, Р. Кувер у повісті *Briar Rose* переповідає різні версії казки «Спляча красуня»). Крім того, постмодерністські казки пропонують пародійну інтерпретацію знайомих казкових сюжетів, а чарівне, надприродне оточення, характерне для традиційних казок, зазнає змін. В деяких казках магічне існує нарівні з реальним, інколи навіть важко провести грань між реальністю і фантазією, коли реальні, на перший погляд, події виявляються сном, мріями або галюцинаціями героїв (як це відбувається у повісті Р. Кувера).

2. На відміну від класичних казок, постмодерністські казки не мають мети проведення моралістичних уроків.

3. В постмодерністських казках немає щасливого кінця або взагалі будь-якої визначеної кінцівки. Принцип «Добро перемагає зло», характерний для традиційних казок, у постмодерністів не є домінуючим. Інколи автором пропонується декілька кінцівок, але вони є непереконливими.

4. Хоча дитяча казка і не має вікових обмежень, постмодерністська казка тяжіє саме до дорослої аудиторії. Це пояснюється тенденцією торкатися заборонених тем (таких, як секс, жорстокість) та занадто ускладненим сюжетом.

5. Класична казка базується на багатьох умовностях, які викликають певні очікування у читачів. Постмодерністські казки не виправдовують даних очікувань завдячуючи особливостям своєї нарративної структури, візуальному стилю та іншим компонентам, що відображають непередбачуваність постмодерного світу.

6. Для казок періоду постмодернізму характерним є відсутність традиційного всезнаючого оповідача, розповідь про певну подію ведеться з різних точок зору. Повтори з варіаціями, альтернативні шляхи розгортання сюжету – ці прийоми перетворюють текст казки на своєрідну гру для читачів, які повинні самостійно інтерпретувати і реконструювати оповідь.

7. Герої традиційних казок є схематичними персонажами, які знають свою місію та покійно її здійснюють.

Герої ж постмодерністських казок є більш комплексними персонажами, які демонструють власне збентеження, сумніви щодо дій інших героїв та власної ролі. [8, с. 122-123].

Подібно до загальних тенденцій англійської постмодерністської літератури сучасні дитячі письменники часто звертаються до літературної казки вікторіанської доби: зародження жанру проходить під впливом романтизму, який запропонував концепцію єдності матеріального та ідеального в світі, а розвиток жанру пов'язаний з реалізмом і його сильним дидактичним початком. Вивчаючи зв'язок англійської літературної казки і постмодернізму Н. Вікторова виділила домінуючі типи чарівно-фантастичної казки на сучасному етапі розвитку літератури (з 60-х років 20 століття до теперішнього часу):

1. Літературна казка зближається не тільки з масовою літературою, але і з жанрами суміжних мистецтв, активно використовуються прийоми кінематографу. Це може виражатися у спрощенні мови розповіді, використанні розмовної лексики, переважанні діалогів над описом, звертанні до стереотипних персонажів, але не народної казки, а бойовиків. У казці з'являються реалії сучасного життя, змішуються чаклунство і найновіші наукові технології (наприклад, цикл книг про Артеміса Фаула ірландського письменника Іона Колфера).

Не останю роль в сучасних казках мають запозичення прийомів комп'ютерних ігор (наприклад, готична казка-новела Ніла Геймана «Коралайн», в якій є посилання до «Аліси в Країні Чудес»).

2. Спостерігається спрямування письменників до раніше написаних текстів. З одного боку, письменники по-новому комбінують сюжетні ходи, читачі спостерігають за переосмисленням функцій традиційних героїв або їх вчинками в нехарактерному середовищі. Автори створюють комічні твори з елементами пародії на казки. З іншого боку, можна відмітити трансформацію казок під впливом ідей фемінізму. Окрім фольклорних джерел використовуються перші літературні казки («Червона шапочка», «Спляча красуня», «Кіт у чоботях», «Синя борода», та ін.).

3. Спостерігається зближення чарівно-фантастичної казки з жанром фентезі [5, с. 34-39].

Вищезазначені типи чарівно-фантастичної казки науковці можуть використовувати під час вивчення літературної казки з позиції структуралізму та постмодернізму, що матиме вплив на формування погляду на власне художній образ казкового тексту та на випрацювання стратегій і тактик, які будуть використовуватися для дослідження художнього образу казкового тексту.

Висновки. Отже, результати нашого дослідження дозволили зробити висновки, що вимога структурного аналізу – побудова універсальної моделі казки і пошук її єдиної схеми – була трансформована на сучасному етапі розвитку літератури і це торкнулося структурних компонентів казки, нарративних стратегій і відносин між автором та читачем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство та культурологія / пер. з англ. О. Погинайко. Київ : Смолоскип, 2008. 360 с.
2. Белова Ю. С. Форма вираження авторської свідомості в прозі С. Гришковця: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.02 – російська література. Харків, 2017. 182 с.

3. Білоус В. П. Теорія літератури: навч. посіб. Київ : Академ-видав, 2013. 328 с.
4. Бремон К. Структурное изучение повествовательных текстов после В. Проппа // Французская семиотика: от структурализма к постструктурализму / пер. с фр. и вступ. ст. Г. К. Косикова. М. : Изд. группа «Прогресс», 2000. С. 239-246.
5. Викторова Н. А. Английская литературная сказка эпохи постмодернизма: дис. ... канд. филол. наук: 10.01.03 – литература народов стран зарубежья (английская литература). Казань, 2011. 180 с.
6. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: підручник / за наук. ред. О. Галича. 2-ге вид., стереотип. К. : Либідь, 2005. 488 с.
7. Дукралеви́ч В. В. Казка як текст (до проблеми структурально-семіотичної інтерпретації). URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/16667/33-DurkalevichNEW.pdf?sequence=5>
8. Єфименко В. А. Американська постмодерністська казка: трансформація жанру // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. Вип. 91. Ч. 1. К. : ІМВ КНУ, 1996. С. 121-124.
9. Повторєва С. М. Структуралізм і постмодернізм: гносеологічний аспект // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Львів : Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2005. № 525 : Філософські науки. С. 24-30.
10. Пропп В. Морфология волшебной сказки. Исторические корни волшебной сказки. URL: <https://avidreaders.ru/download/morfologiya-volshebnoy-skazki.html?f=pdf>
11. Эко У. Заметки на полях «Имени розы». М. : Книжная палата, 1989. 496 с.
12. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BC>

REFERENCES

1. Barry, P. Beginning Theory: an introduction to literary and cultural theory / transl. from English by O. Pohynaiko. Kyiv : Smoloskyp, 2008. 360 p.
2. Belova, Yu. S. Form of the author's consciousness expression in Ye. Gryshkovets prose: dis. ... PhD in philol.: 10.01.02 – Russian literature. Kharkiv, 2017. 182 p.
3. Bilous, V. P. Theory of literature: a textbook. Kyiv : Academvydav, 2013. 328 s.
4. Bremon, K. Structural study of narrative texts after V. Propp // French semiotics: from structuralism to poststructuralism / transl. from French and introduction by K. G. Kosikova. Moscow : Publishing group "Progress", 2000. P. 239-246.
5. Victorova, N. A. English literary tale of the postmodern era: dis. ... PhD in philol.: 10.01.03 – the literature of the foreign countries people (English literature). Kazan, 2011. 180 p.
6. Halych, O., Nazarets, V., Vasiliev, Ye. Theory of literature: a textbook / science. ed. By O. Halych. 2nd ed., stereotype. K. : Либідь, 2005. 488 p.
7. Dukralevich, V. V Fairy tale as a text (to the problem of structural-semiotic interpretation). URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/16667/33-DurkalevichNEW.pdf?sequence=5>
8. Yefymenko V. A American postmodern fairy tale: the transformation of the genre // Actual problems of international relations: collection of scientific works / T. Shevchenko Kyiv. nat. univ., inst. of international relations. Is. 91. Part 1. K. : IIR KNU, 1996. P. 121-124.
9. Povtoreva, S. M Structuralism and postmodernism: epistemological aspect // Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Lviv : Lviv Polytechnic National University Publishing House, 2005. № 525: Philosophical Sciences. P. 24-30.
10. Propp, V. Morphology of a fairy tale. Historical roots of a fairy tale. URL: <https://avidreaders.ru/download/morfologiya-volshebnoy-skazki.html?f=pdf>
11. Eco, U. Notes in the fields "The Name of the Rose". M. : Book Chamber, 1989. 496 p.
12. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BC>

A literary tale from structuralism to postmodernism in a linguistic perspective

A. B. Pavliuk

Abstract. The article is devoted to the evolution of a literary tale from structuralism to postmodernism. On the basis of the analyzed theoretical works we have found the linguistic features of a literary tale from the beginning of its formation as a genre to modern ways of forming a system of images, plot creation, combination of motives and unfolding of narratives. Particular attention is paid to the contribution of the structuralism founder Vladimir Propp in the study of the composition and plot organization of a fairy tale.

Keywords: structuralism, poststructuralism, postmodernism, deconstruction, fairy tale, genre.

Notion of an accent in linguistic studies

N. O. Petrochuk

Kyiv Nationals Linguistic University
Corresponding author. E-mail: natalia.petrochuk@knl.u.edu.ua

Paper received 02.08.21; Accepted for publication 25.08.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-12>

Abstract. The given article introduces the main areas of studying an accent. Particular attention is given to the field of linguistics, phonetics, and phonological research where an accent is not only a characteristic of an individual but also a bearer of distinctive features of the foreign speech. These features include differences on various language levels such as phonological, morphological, lexical, syntactical. The linguistic and non-linguistic phonetic features are illustrated. The peculiarities in pronunciation, which include melodic arrangements of utterances, rhythmical and structural organisation of the sentence, pausation, articulations in addition to vowels' and consonants' production and their interaction in speech are described as related to linguistic features. Non-linguistic features are connected with the personality of a speaker, the listener, the situation of speech and the context. The article presents a short outline of the criteria to measure a foreign-accented speech.

Keywords: *foreign accent, linguistic features, non-linguistic features, foreign accent measurements, second language acquisition.*

Introduction. Linguistics as a science studies the language functioning on different levels (phonological, morphological, syntactical, semantical, pragmatical), ways and means of their combination and interaction. Nowadays, the vast majority of the population is able to use two or more languages, whether acquired from the early childhood as a second language or learned later in life, at school, as a foreign language. Consequently, there is a high demand to study the speech of non-native speakers in order to facilitate the difficulties of acquiring a new language. In the field of phonetic and phonological research, much attention is paid to the pronunciation of a foreign language speaker and the prosodic peculiarities of his/her speech (melody, tempo, rhythm etc.). Exceptional attention is given to the notion of an accent, which is undoubtedly universal to all those who use the language in general, but requires special investigation in regard to the foreign speech.

A brief overview of the related publications. In modern linguistics, the accent is studied from different perspectives. An accent can be defined as a unit of accentology, where the word *accent* is synonymous with the concept of a word stress or sentence stress [4]. In graphology, an accent is a graphic representation above the letter of a certain feature of the language. It is called *diacritic* and it is used in French, for example, to distinguish vowel sounds represented by *é, è* and *ê* [4, p. 4]. Sociological science recognizes the concept of *speaker's accent*, possible *idiolect*, manner of speech which is peculiar to each human being, and inherited as being a part of a group, whether it is geographical location, social or work surrounding [14, p. 3]. Apart from "people belonging to some geographical region and/or social class", an accent includes the information about "speaker's sex, age group, or level of education" [18, p. 1]. As American-British linguist R. L. Trask rightfully points out, "every speaker of a language necessarily speaks with some accent or other" [16, p. 4]. Dialectology discusses the term *accent* in the opposition to the concept of *dialectal speech / dialect*. It is widely accepted that *accent* in phonological studies refers to the pronunciation as "the cumulative auditory effect of those features of pronunciation which identify where a person is from, regionally or socially" [4, p. 3], whereas *dialect* also analyses grammatical arrangements and lexical choice of words of the speaker [4; 8; 14].

Aim. The main objective of the article is to review the

notion of a foreign accent in linguistics and outline its linguistic and non-linguistic features as well as criteria of measuring the foreign speech.

Materials and methods. In the linguistic research the following methods were used: induction and deduction; analysis and synthesis, as well as descriptive method to present and outline the peculiarities of the notion of an accent and its components. The results of a few experimental researches conducted in the field were accumulated and some of them are presented in this article to illustrate how the phenomenon of foreign speech could be measured.

Discussion. In the recent studies in phonology and in the field of second language acquisition the foreign accent is viewed through the identity of the listener who defines the level of foreignness of a speaker's speech. Therefore, "a talker may be described as accented if his/her speech diverges from that of the listener's systematically at the suprasegmental and/or segmental level" [3, p. 4]. The segmental and suprasegmental distinguished features allow the listener to characterize the speech as being accented, and they are under consideration in numerous researches. The main objectives of these works are to isolate these peculiarities and to attempt to explain their nature and measure their influence on the whole perception of the speaker and the message. It is being done for in the further investigations to propose ways and solutions either to eliminate or to minimize the negative influence on the speech comprehension. On that account, the differences are considered as a negative characteristic most of the time. The deviations diverge the speaker's speech from that which is accepted as a norm either by the society, or by the listener him/herself. The approach to determine a foreign accent through the notion of certain deviations from the norms of the literary language is popular among Russian scientists (Abramova I. A., Vinogradov V. A., Vishnevskaya G. M., Vereschagin E. M., Lyubimova N. A., Reformatsky A. A., Rozentsveyg V. Yu.) as well as others [5; 10; 12]. The listener is influenced by his/her native language and tries to pinpoint the differences between the speech he/she is used to to the one being heard [15]. The speech is then being identified as belonging to a particular culture or a social group. Ukrainian scholar O. R. Valihura views an accent as a marker of the ethical heritage of a speaker, which identifies his/her connection to a particular lingo-culture, because of the deviations from the literary norm in his/her

speech [1, p. 15]. Therefore, a foreign accent is "a set of dynamic segmental and suprasegmental habits that convey linguistic meaning along with social and situational affiliation" [8, p. 11]. An accent is "a pattern of pronunciation used by a speaker" which encompasses "sounds and particular rhythmic, intonational, and other prosodic features" as well as structural organisation of speech and articulatory habits of an individual [18, p. 1].

The foreign accent can be characterized by several linguistic and non-linguistic features. Linguistic features of the accent are associated with the notion of *interference* which is defined by Uriel Weinreich in his work *Language in contrast* as "the rearrangement of patterns that result from the introduction of foreign elements into the more highly structured domains of language" [17, p. 1]. These elements occur on the phonetic level, as well as morphological, syntactic and lexical. Namely, they are all peculiarities of the language on different levels which violate or transform the natural character of the language. The vast majority of the studies in this area concentrates on the differences on the segmental level. Polish researchers Wiktor Gonet, Grzegorz Pietron analysing the speech of Polish speakers speaking English studied the substitution of English sounds /θð/ and /æ/ to Polish d/t, f/v, z/s and /e/ respectively [6]. There are also examples of longitudinal studies conducted in this dimension. For example, in 2011 the collaborative study was done analysing the production of 8 English vowels by children and adults of Japanese heritage [11]. On the suprasegmental level the realization of melodic contour of the non-native speakers is being analysed in the works of Ukrainian scientist [2]. Such prosodic parameters as articulation and speech rate, fluency, tonal range, percentage of silence and mean duration of empty pauses, and the duration of stressed and unstressed vowels and syllables, and the length of stressed open and closed syllable are under investigation in the study of Italian scholar E. Pelligrino [12].

The scope of non-linguistic features is broader and mainly composes of the aspects connected with the personality of the speaker (age, sex, aptitude, motivation, learning style, learning strategies, learner's personality) [19] and the listener (familiarity with the native language of a speaker, attitude toward the speaker and the situation, etc.) [7; 9], the situation of speech and the context of the conversation. Learner's individual differences have been studied to define their influence on the second language accent [20]. The most popular one is age of arrival or age of learning [7] — the first acquaintance with the language. It is believed that the early exposure to the English speech might minimize the heaviness of the accent due to the Critical Age Hypothesis [8; 10]. According to this concept if a child starts learning a language before the Critical Age, he/she may dispose himself/herself of the accent. Although, there are still discussion concerning the exact age of this period and whether it is really works [8]. Exposure to the language environment (L2 use and LoR — length of residence) as well as learning conditions display too the significant role in acquiring the language. One feature that should be highlighted — motivation. Some scientists believe that it is the most likeable reason for the successful second language acquisition thus diminishing the accent [20]. Whether it is integrative or instrumental, motivation has shown the strong relation with the success of language learning [8; 19].

As an object of linguistic investigations, the following parameters of a foreign speech are associated with non-native speech as comprehensibility, intelligibility, and degree of foreignness, or accentedness [8]. Their main function is to define the accented speech on the perceptual level, from the point of view of the listener. The *intelligibility* is defined as "the extent to which a speaker's utterance is actually understood", thus implying the individual understanding of words. *Comprehensibility*, on the other hand, refers to the general understanding of the utterance, "the listener's estimation of difficulty in understanding an utterance". *Degree of foreignness or accentedness* is the parameter that describes the listener's general impression of the speech of the speaker [9, p. 2]. These parameters may be studied individually or in combination with each other. If to look deeper into the matter, the longitudinal studies on second language pronunciation (for example, T. Derwing and M. Munro in 2013, or S. Kennedy and others in 2015) showed that comprehensibility and accentedness improved with time especially if the first semesters of learning a language were concentrated on the pronunciation [10].

The linguistic and non-linguistic features work together with parameters of identifying the accented speech to create a thorough picture of a speaker of a foreign language. Numerous researches have been conducted to understand what encourages the success in acquiring a foreign language. Studying Italian-English bilinguals residents of Canada, linguists came to the conclusion that the age of learning is the most salient influencer on the command of the English language. Although other factors, the amount of native language used in everyday life, the length of residence in an English-speaking country, gender, formal instruction given during learning process, motivation, language learning aptitude, the latter two were self-estimated by the attendees of the research, are also substantial [12]. In 2015 F. Gallardo del Puerto et al. analysed the speech of 28 Basque-Spanish bilingual speakers in two-minute excerpts together with judgements from native and non-native speakers of English language. Three parameters (degree of foreign accent; intelligibility and foreign accent irritation, the latter is a parameter that can be associated with the comprehensibility of the message) were judged on a nine-point scale each. The results showed that the three measurements are interrelated and confirmed some previous results of other studies, in particular that "a lower degree of FA is associated with higher intelligibility and lower irritation and in that accentedness judgements are harsher than intelligibility or irritation measures" [5, p. 3].

Conclusions. The accent is a unique characteristic of an individual. In the field of second language acquisition research, where the main objective is to study the speech of people learning a language, accent occupies an important place. Foreign accent depends on numerous features, connected with the language of a speaker, its phonological properties, ways and means of acquiring a foreign language; the influence of the native language on the foreign speech; the individuality of a listener, and the situation of the conversation. The accented speech is studied from the position of a listener, the way he/she perceives the speech and the speaker. Modern researches focus on the differences between the two or more phonological systems of the

speaker's native language and the language he/she is learning, suprasegmental parameters of the speech, along with

the perception of the accented speech by the listeners of different origins and backgrounds.

LITERATURE

1. Валігура О. Р. Специфіка вимовного акценту в іншомовному мовленні білінгвів // Сучасні тенденції фонетичних досліджень: зб. матер. кругл. ст. (м. Київ, 12 трав. 2017), 2017, С. 14-18.
2. Валігура О. Р. Особливості реалізації мелодичного компонента інтонації в англійському мовленні українських білінгвів // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки, 2010, № 11, С. 12-22.
3. Cristia A., Seidl A., Vaughn C., Schmale R., Bradlow A., Flocia C. Linguistic processing of accented speech across the lifespan // *Frontiers in Psychology*, 2012, № 3 (479), P. 1-16.
4. Crystal D. A dictionary of linguistics and phonetics: 6th ed. Oxford: Blackwell Publishing, 2008. 555 p.
5. Gallardo del Puerto F., Gomez Lacabex E., Garcia Lecumberri M. L. The assessment of foreign accent by native and non-native judges // *ITL International Journal of Applied Linguistics*, 2015, Vol. 166, № 2, P. 202-224.
6. Gonet W., Pietron G. English native speakers' perception of Polish accent // *SASRTL Szczyrk*, 2003. URL: https://www.academia.edu/4927825/English_native_speakers_perception_of_Polish_accent.
7. Major R. Foreign accent: The ontogeny and phylogeny of second language phonology. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2001. 211 p.
8. Moyer A. Foreign Accent: the phenomenon of non-native speech. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 218 p.
9. Munro M., Derwing T., Morton S. The mutual intelligibility of L2 speech // *Studies in Second Language Acquisition*, 2006, № 28(1), P. 111-131.
10. Nagle C. L. Modeling classroom language learners' comprehensibility and accentedness over time // In J. Levis (Ed.) *Proceedings of the 9th Annual Pronunciation in Second Language Learning and Teaching Conference*, 2018. P. 17-29.
11. Oh G. E., Guion-Anderson S., Aoyama K., Flege J. E., Akahane-Yamada R., Yamada T. A one-year longitudinal study of English and Japanese vowel production by Japanese adults and children in an English-speaking setting // *Journal of Phonetics*, 2011, Vol. 39, Is. 2, P. 156-167.
12. Pelegrino E. The perception of foreign accented speech. Segmental and suprasegmental features affecting the degree of foreign accent in L2 Italian // In H. Mello, M. Pettorino, T. Raso (Eds.) *Proceedings of the VIIIth GSCP International Conference : Speech and Corpora*, 2012. P. 261-267.
13. Piske T., MacKay I., Fledge J. Factors affecting degree of foreign accent in an L2: a review // *Journal of Phonetics*, 2001, Vol. 29, P. 91-215.
14. Roach P. English phonetics and phonology: glossary — a little encyclopaedia of phonetics. 2011. 110 p. URL: <https://www.peterroach.net/uploads/3/6/5/8/3658625/english-phonetics-and-phonology4-glossary.pdf>
15. Thomson R. I. Measurement of Accentedness, Intelligibility, and Comprehensibility // In Kang O., Ginther A. (Eds.) *Assessment in Second Language Pronunciation*, London: Routledge. 2017. P. 11-29.
16. Trask, R. L. A dictionary of phonetics and phonology. London: Routledge, 1996. 437 p.
17. Weinreich U. Language in contrast, findings and problems. New York: Linguistic Circle of New York, 1953. 149 p.
18. Wells J. Accents of English. Cambridge: Cambridge University Press, 1982. 308 p.
19. Zafar S., Meenakshi K. Individual learner differences and second language acquisition: A review // *Journal of Language Teaching and Research*, 2012, № 3 (4), P. 639-646.
20. Zárata-Sández G. Reexamining foreign accent: How much can personality explain? // *Ilha do Desterro*, 2017, Vol. 70 (3), P. 227-243.

REFERENCES

1. Valigura O. R. The foreign accent peculiarities in the foreign speech of bilinguals // *The modern tendencies in phonological studies*, 2017, P. 14-18.
2. Valigura O. R. The peculiarities of the melodic component of the intonation in the English speech of Ukrainian bilinguals // *The scientific bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky. Linguistic studies*, 2010, № 11, P. 12-22.

Audiovisual Translation and Multilingualism

B. O. Pliushch

Assistant Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: danapliushch@outlook.com

Paper received 27.08.21; Accepted for publication 14.09.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-13>

Abstract. The article scrutinizes the audiovisual translation of internationally renown live-action hit American TV shows and series, that contain multilingualism within the framework of story development or character depiction. It analyses their dubbed versions in Ukrainian and Russian in terms of challenges multilingualism represents for a translation.

Keywords: translation, audiovisual translation, multilingualism, dubbing, live-action, TV show.

In audiovisual translation of live-action movies or TV shows multilingualism can present both a challenge and an opportunity for a translator. Multilingualism is widely understood as the use of more than two languages by any speaker/-s, which mirrors diversity of the modern globalized world. Translation handles diversity by its nature and the aim of this article is to consider different multilingual translation situations within the framework of audiovisual products distribution. The illustrative material for the study comprises such hit American TV shows as “The Good Wife”, “Sopranos”, “The Big Bang Theory” and “30 Rock” and their dubbed translations into Ukrainian and Russian.

In his book “Is that a Fish in Your Ear?” D. Bellos argues that “one of the truths of translation – one of the truths that translation teaches – is that everything is effable” [1:p.156]. He concludes by proclaiming translation to be “the enemy of the ineffable” because “it causes it to cease to exist” [1:p.159]. Audiovisual translation in particular showcases this idea since, as defined by F. Chaume, “an audiovisual text is a semiotic construct comprising several signifying codes that operate simultaneously in the production of meaning” [2: p.18]. Indeed, in audiovisual translation situation the audience has a synchronized contact with both the original and the translation product and thus can immediately notice any incongruity or incoherency on the side of the latter. J. Neves calls it “the extra stress” of the audiovisual translation and offers such a comparison of AVT with any other translation: “Whereas in written translation fidelity lies in two extreme points, the source-text or the target-text, in audiovisual translation fidelity is particularly due to an audience that, like the receiver of simultaneous interpretation, is in need of communicative effectiveness, rather than in search of artistic effect -as is the case in literary translation- or of exact equivalence -as happens with technical translation.” [7: p.135] The requirement of communicative effectiveness is even more at stake if a live-action movie also happens to be multilingual (or even bilingual). According to J. D. Cintas, “the film industry is presenting viewers with more and more productions where several languages are spoken and different cultures are represented [...] as a reflection of reality” [3: p.218]. In his article on multilingual films and audiovisual translation Cintas supports the idea of dubbing being an “impossible translational strategy” [3: p.230] in terms of saving the film spirit and showcases his standpoint by analyzing audiovisual translations of Vicky Cristina Barcelona (2008) into Spanish, Catalan, German, Italian

etc. In case of the Ukrainian film market, the status quo of the audiovisual translation modes employed is similar to Spain, Germany, France etc., that is dubbing is predominant. Moreover, the majority of population is bilingual and watches dubbed versions of movies and TV shows in both Ukrainian and Russian. Thus, for a Ukrainian viewer watching any foreign movie or series can be ascribed to a potentially multilingual mode, i.e. a multilingual movie dubbed in Russian etc.

X. Martínez describes dubbing as a “highly complex” process and states that “it is virtually inevitable that the translation initially delivered by the translator will undergo modifications. Indeed, audiovisual translation is probably the discipline in which the text undergoes most change from start to finish. All the stages of the process involve manipulation to some extent of the text submitted by the translator.” [6:p. 5]. Due to this fact, the article focuses on the target language product version and its aim is to consider the correlation of the original and the translated audiovisual product within the framework of multilingual or polyglot TV productions.

One of the most internationally renown legal and political live-action TV shows of the last decade is “The Good Wife” that aired on CBS from September 22, 2009, to May 8, 2016. It centers on Alicia Florrick (masterfully portrayed by Julianna Margulies), “the wife of the Cook County State's Attorney, who returns to her career in law after the events of a public sex and political corruption scandal involving her husband” [9] and it is also considered to be “a show about the doubts that plague all systems of law and morality” [8]. The show has become an international success and was even remade by many countries such as Ireland, South Korea, Russia etc. “*The Good Wife* has an uncanny ability to weave [...] characters into the plot, making them feel integral to the story line and familiar, even when we don't see them that often” [5]. Since the series is concerned with legal and political affairs, it very often depicts multicultural and multilingual settings or characters etc. For example, in Episode 20 (“Foreign Affairs”) of season 2 Lockhart Gardner is forced to work with Fred Thompson and the Venezuelan government on an oil case and one of the turning points in negotiating the contract is linguistic, that is the potential mistranslation of the Spanish word *exito* into English (as an *exit*), which the lawyers use to their own benefit.

a. Alicia: *Mr. Francis, the contracts with our client were executed in both Spanish and English; is that correct?*

Francis: It is.

Alicia: You speak Spanish, don't you, sir?

Francis: I do, fluently.

Alicia: Um, what does the word "éxito" mean?

Francis: It means "success."

Alicia: And yet it is often mistranslated as "exit," isn't it? And "exit" is sometimes mistranslated as "éxito," probably because both words sound so alike.

Lawyer: Thank you, Rosetta Stone. What do you have?

Alicia: Here, in the U.S. copy, it reads "exit strategy." And here, in the supposedly identical Spanish copy, "exit strategy" is translated as "estrategia de éxito"... "success strategy"

Francis: That is such utter b...!

Alicia: The delivery side-letter is now void because our client never agreed to the terms of your "exit" delivery date.

The illustrated above pre-trial oral examination (example a.) is based on Spanish and English mistranslations or, the so-called, false friends of the translator. The depicted precedent is typical for the series since one of the reasons for its international success is the authenticity in terms of reflecting the actual American reality: "In the U.S., 13 percent of the population speaks Spanish at home, earning it the title of the most common non-English language spoken. The U.S. also has the 2nd largest population of Spanish speakers in the world (Mexico has the largest)." [10] Thus, Spanish and Spanish speakers have a stake in American politics and business, which is clearly what is being showed in the above-mentioned episode of the show. However, due to the Spanish language being at the core of the winning argument and thus creating an additional challenge for the translator, in Russian (example a. a.) the subject of the examination has slightly changed its course:

a. a. Алисия: Мистер Френсис, контракт с нашим клиентом был оформлен на испанском и английском, это так?

Френсис: Да.

Алисия: Вы ведь говорите по-испански, сер?

Френсис: Да, бегло.

Алисия: Что означает слово éxito?

Френсис: Оно означает успех.

Алисия: Его часто неправильно переводят как выход, а выход иногда неправильно переводят как éxito. Возможно потому, что эти два слова похоже звучат.

Адвокат: Спасибо, Rosetta Stone. И что же?

Алисия: В американской копии стоит "условия расторжения", а здесь, в якобы идентичной испанской копии условия расторжения переведено как estrategia de éxito, то есть условие успеха.

Френсис: Да это полная...

Алисия: Дополнение к контракту больше не действительно, потому что наш клиент не принимал ваших условий успеха.

As illustrated in the example above, the last argument about the delivery side-letter being void is hard to grasp since Alicia is suddenly talking about her client "not accepting the conditions of success". That is not a coincidence that it doesn't make any sense since that is the exact opposite to what has happened – the client has signed the Spanish copy of the document, agreeing to

estrategia de éxito (conditions of success) but never agreeing to estrategia de salida (exit conditions/ strategy). The translator probably struggled with Spanish and although the translation shows the attempt to follow the original as closely as possible the incoherence of the dialogue became unavoidable due to the failure to follow the logic of reasoning. This is a typical result of multilingualism creating an issue in audiovisual translation since the lack of translator's familiarity with the other language/-s used in the audiovisual product can result in incoherency of the dubbed version.

Very often multilingualism in live-action films and series is a part of character depiction, which is when it becomes critically important to preserve both the meaning and the multilingualism in the dubbed versions. Consider the following example from the international hit American TV sitcom "The Big Bang Theory", which aired on CBS from September 24, 2007 to May 16, 2019 and is considered to be "the longest-running multicamera comedy in TV history" [4] In the Episode 11 ("The Maternal Congruence") of Season 3 Sheldon Cooper is trying to comfort his friend Leonard, who is depressed after having learned that his parents are getting a divorce. Sheldon diagnoses him with a Jungian crises and continues by adhering to a particular German notion:

b. Leonard: Thank you, that's very comforting.

Sheldon: That's not the comforting part.

Leonard: It's not?

Sheldon: No, no. The comforting part is that the Germans have a term for what you're feeling. Weltschmerz. It means the depression that arises from comparing the world as it is to a hypothetical, idealized world.

Leonard: You're right, I do feel better.

Sheldon: Well, the Germans have always been a comforting people [...]

Here is how the same conversation sounds in Ukrainian TV version:

b. a. Леонард Дякую, це дуже втішає.

Шелдон Це не заспокійлива частина.

Леонард Ні?

Шелдон Ні. Заспокійлива частина полягає у тому, що у німців є термін для того, що ти зараз відчуваєш – Weltschmerz – це депресія, яка виникає внаслідок порівняння реального світу з гіпотетичним ідеалізованим.

Леонард Твоя правда. Мені краще.

Шелдон Німці завжди добре заспокоювали.

Sheldon uses German words and phrases very often throughout the series, which presupposes his proficiency in the language. In Ukrainian he also speaks German, that is, as in the example above, the German expressions are retained in the dubbed version. In Russian the same strategy was used to preserve all the German words and phrases Sheldon occasionally uses throughout the series. However, in Episode 14 of season 5 it gets more obvious for the viewer that Sheldon is not that proficient in German. He is filming an episode of "Fun with Flags" in German and his girlfriend Amy is helping him in trying to attract more interest to the program:

c. Sheldon: **Guten Tag, das Youtube. Ich bin ein Bavarian.**

Amy: **Und ich bin eine Pretzel.**

Sheldon: **Und dis** is Sheldon Cooper Presents: Fun ...

Amy: **mit**...

Sheldon: **Flags!**

A German speaker would never use an article *das* in front of Youtube. *Bavarian* and *Pretzel* are English words with correspondences in German – *Bayer* and *Brezel*, respectively. Hence, the hilariousness of the episode is based on mixing English and German. The “mistakes” make the episode funny especially for multilingual viewers, who speak both English and German. Let’s consider how the dialogue sounds in Ukrainian and Russian:

c. a. Шелдон: Guten Tag, Youtube! Ich bin Баварець!

Емі: Und ich bin Крендель.

Шелдон: Und das ist шоу Шелдона Купера: Веселоці..

Емі: з...

Шелдон: Прапорами!

c. b. Шелдон: Guten Tag, das Youtube! Ich bin ein Бавариан!

Эми: Und ich bin ein Прецель!

Шелдон: Und this is Занимательные флаги...

Эми: mit...

Шелдон: Шелдон Купер!

In Ukrainian Sheldon and Amy speak a mixture of German and Ukrainian (*Баварець* – Bavarian). However, Ukrainian *крендель* doesn’t match a German *Brezel* – baked pastry made from dough, usually salty – since it’s

cookie, which can be sweet. In Russian Sheldon and Amy are speaking German, Russian and English, since *Бавариан* and *Прецель* are English words. Thus, the translator adhered to calque in attempt to convey the multilingual mode of the episode. Both versions can be considered funny, thus, the pragmatic aspect is fulfilled. However, Russian dubbing can be confusing to those viewers, who have no proficiency in either English, or German. The examples b., b.a, c., c.a, c.b. illustrate the instances, where multilingualism in live-action audiovisual products can not be omitted since it is used not just for character development but for creating humorous effect, which in the case of any sitcom is a bedrock of the genre. In most cases, dubbed versions mirror the original by introducing another language in the soundtrack and the translator’s obvious lack of proficiency with that language leads to certain incoherencies or difficulties in following the logical thread of the dialogues.

To sum up, multilingualism in live-action TV shows and series is one of the biggest challenges in audiovisual translation, especially dubbing. At the same time, a multilingual audiovisual product is usually the one with the highest international ratings and global visibility, which makes any multilingual production one of the most aspiring projects for a translation and a high-stake one for a translator.

REFERENCES

1. Bellos D. Is that a Fish in Your Ear? The Amazing Adventure of Translation / D. Bellos. – London: Penguin Books, 2012. – 390 p.;
2. Chaume F. Film Studies and Translation Studies: Two Disciplines at Stake in Audiovisual Translation / F. Chaume // Meta. – Montreal: Les Presses de l’Université de Montréal, 2004. – Vol.49, Iss.1, Avril. – P. 12-24.;
3. Diaz Cintas J. Dealing with Multilingual Films in Audiovisual Translation / J. Diaz Cintas // Translation. Sprachvariation. Mehrsprachigkeit. Festschrift für Lew Zybatow zum 60. Geburtstag (Herausgegeben von W. Pöckl, I. Ohnheiser, P. Sandrini). – Frankfurt am Main: Peterlang, 2011. – P.216-233.;
4. Goldberg L. “The Big Bang Theory”: Why Jim Parsons Walked away from one of TV’s biggest Hits / L.Goldberg // The Hollywood Reporter, May15, 2019. – <https://www.hollywoodreporter.com/tv/tv-news/big-bang-theory-why-jim-parsons-walked-away-one-tvs-biggest-hits-1209940/>;
5. Hoffman L. The Best and Worst of *The Good Wife*/ L. Hoffman // Vulture, May 3, 2016. – <https://www.vulture.com/2016/05/good-wife-best-worst.html>;
6. Martínez X. Film dubbing. Its process and translation/ X. Martínez // Topics in Audiovisual translation (ed. By P. Orero). – Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2004 – P. 3-7.;
7. Neves J. Language awareness through training in subtitling / J. Neves // Topics in Audiovisual translation (ed. By P. Orero). – Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2004 – P.127-140.;
8. Rothman J. What was “The Good Wife ” really about? / J. Rothman // The New Yorker, May 19, 2016. – <https://www.newyorker.com/culture/cultural-comment/what-was-the-good-wife-really-about>;
9. The Good Wife. – https://en.wikipedia.org/wiki/The_Good_Wife#Reception;
10. Thompson S. The U.S. has the second-largest population of Spanish speakers – How to equip your brand to serve them / S. Thompson // Forbes, May 27, 2021. – <https://www.forbes.com/sites/soniathompson/2021/05/27/the-us-has-the-second-largest-population-of-spanish-speakers-how-to-equip-your-brand-to-serve-them/?sh=2df93976793a>.

Синтаксическая характеристика заключительных этикетных формул в русском эпистолярном XIX веке

А. М. Подопривора

Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры, Днепр, Украина
Corresponding author. E-mail: podopryhora.anastasiia@pgasa.dp.ua

Paper received 26.08.21; Accepted for publication 13.08.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-14>

Аннотация. Проанализирована синтаксическая структура заключительных этикетных формул письма (ЗЭФ) на материале русского эпистолярного XIX века. Показано, что ЗЭФ разнообразны по структуре, но чаще всего они представляют собой простые предложения. Типично для ЗЭФ включение самоимени адресанта в роли подлежащего; употребление глаголов в первом лице, указывающих на адресанта и реализующих текстовую категорию диалогизации. Также ЗЭФ в письмах представлены сложными предложениями разных типов, сложными синтаксическими конструкциями, сверхфразовыми единствами.

Ключевые слова: письмо, эпистолярный текст, речевой этикет, заключительные этикетные формулы.

Введение. Письмо как средство дистанционного общения между людьми в последние десятилетия привлекает внимание исследователей. Письма изучаются в разных аспектах, поскольку они не только содержат ценные сведения биографического характера об их авторах и корреспондентах, с которыми велась переписка, но и дают материал для исследования языка соответствующей эпохи, а также позволяют рассмотреть некоторые закономерности речевой коммуникации в социуме. Языковеды рассматривают письма в жанрово-стилистическом аспекте (Н. И. Белунова, Н. А. Ковалёва, А. В. Курьянович и др.), в коммуникативно-прагматическом плане (Т. П. Акимова, А. А. Акишина, Т. В. Артемьева, А. В. Белова, Э. С. Ветрова и др.), с точки зрения лингвоперсонологии (Е. В. Барсукова, Н. В. Величко, Л. А. Глинкина), лингвокультурологии (Д. С. Берестовская, Н. Г. Майборода). Изучается функционирование в эпистолярных текстах фразеологизмов (С. А. Ганжа, В. А. Фалина, О. П. Фесенко), перифраз (С. В. Гусева, С. И. Комарова), иноязычных слов (Д. А. Шульга). Одним из важных аспектов изучения писем является рассмотрение структуры эпистолярного текста (С. В. Антоненко, Л. В. Нижникова, Н. В. Павлик, О. Н. Пазынич).

Краткий обзор публикаций по теме. Как отмечают Л. И. Мацько и Л. В. Кравец, основные правила написания писем были сформулированы ещё в античные времена. В своей структуре письмо обычно содержит приветствие и обращение (средства установления контакта), выражение надежды на взаимное расположение, рассказ, просьбу, формулы прощания [15, с. 30]. В. А. Фалина в структуре письма выделяет зачин и концовку и называет эти компоненты этикетной рамкой письма [24, с. 263]. Е. А. Сторожук, рассматривая деловое письмо в коммуникативно-прагматическом аспекте, описывает в тексте письма такие блоки: I – установление контакта с адресатом, где называется адресат письма; II – сообщение (констатирующая часть); III – побуждение к действию (выражается просьба пишущего); IV – обоснование запроса (обычно здесь пишущий аргументирует необходимость запрашиваемой информации); V – завершение контакта (в этом блоке выражается уважительное отношение к адресату, благодарность за сотрудничество и надежды на поддержание контакта) [23, с. 33]. Отметим, что в последнем блоке сосредоточены различные по семантике и степени клишированности высказывания, которые мы называем заключительными этикетными формулами (далее – ЗЭФ). Подчёркивая смысловое и функциональ-

ное многообразие ЗЭФ, исследователь языка писем Н. С. Лескова Л. В. Алёшина пишет, что концовка частного письма может иметь поликомпонентную структуру, включающую а) этикетные формулы прощания; б) перформативы; в) этикетные формулы передачи приветов родным или знакомым; г) этикетные формулы с интенцией пожелания возможных благ адресату (здравицы); д) этикетные формулы с интенцией побуждения к ответу; е) подпись; ж) постскриптум, приписки [2, с. 74]. Использование ЗЭФ широко распространено во всех видах писем, как частных, так и деловых с разной степенью официальности.

Исследуя прагматические аспекты реализации категории вежливости в информационном письме, О. А. Агаркова и О. П. Пахомова отмечают, что «по структуре письма могут быть простыми или сложными» [1, с. 78], при этом последние состоят из вступления, основной части и заключения. В каждой из этих частей письма используются разного рода единицы вежливости, в частности заключение содержит этикетные формулы размыкания контакта, основной целью которых «является демонстрация внимания, взаимного расположения, доброжелательного отношения, заинтересованности в продолжении контактов» [1, с. 81]. Несмотря на то, что основной функцией ЗЭФ является размыкание контакта, они также направлены на продолжение общения. Формулы прощания находятся в завершающей части письма и, как правило, предшествуют подписи и постскриптуму. Семантически и структурно они разнообразны в зависимости от типа письма, личности адресанта, отношений между участниками общения.

В. А. Фалина даёт следующее определение этикетной формуле: «это ритуальная формула речевого поведения, выраженная особыми языковыми средствами – клишированными выражениями» [24, с. 262]. По мнению исследователя, этикетные формулы представляют собой особые формы ведения эпистолярного диалога, при этом выбор тех или иных формул во многом определяется индивидуальными характеристиками и интенциональными установками автора. С другой стороны, данные клишированные выражения являются специфическими элементами эпистолярной коммуникации, в основе которой лежит исторически сложившаяся национально-культурная традиция оформления неофициального, частного письма [24, с. 263].

Наблюдения за функционированием в письмах этикетных речевых клише позволяют говорить о возможности узкого и широкого понимания термина «заключи-

тельная этикетная формула». Если говорить об узком понимании термина, то такие формулы воспроизводятся в письменной речи в неизменной форме речевых клише, имеющих строго фиксированный состав и структуру, например: *До свидания; Прощайте; Твоя (Таня); С уважением (О. Волков)*. Такие ЗЭФ мы называем базовыми. В более широком понимании функции ЗЭФ могут выполнять самые разные высказывания, производимые адресантом в процессе создания текста и часто включающие в свой состав базовые ЗЭФ, такие, как *Прощайте, милый, добрый папаша, берегите своё драгоценное здоровье и спокойствие для семьи Вашей, в Вас видящей единственное утешение и опору* [11, с. 134] или *Прощайте, прощайте, Наталья Дмитриевна, или лучше скажите до свидания, будем верить, что до свидания!* [12, с. 177]

В специальной литературе описывался лексический состав этикетных формул концовки письма [24], их семантика и структура [14], эволюция [7], прагматические свойства [4, с. 91, 105–107]; ЗЭФ рассматривались также в аспекте речевого этикета [22]. В то же время синтаксический аспект ЗЭФ недостаточно изучен, в частности нуждается в уточнении характеристика места заключительных этикетных формул в системе синтаксических единиц языка, и в своей работе мы попытались восполнить этот пробел.

Лinguists по-разному определяют положение этикетных речевых формул в системе языковых единиц: В. В. Виноградов относил такие единицы речевого этикета, как *мерси! Спасибо! здравствуйте!* и т. п., к особому разряду междометий, являющихся своеобразными экспрессивными звуковыми жестами [5, с. 621]; Л. И. Мацько и Л. В. Кравец считают, что лингвокоммуникативные формулы реализуются в единицах лексического (укр. *Дякую, Добридень*), фразеологического (*Ни пуха, ни пера*) и частично морфологического уровней [15]; Н. И. Формановская рассматривает их в системе синтаксических единиц как фразеологизированные предложения, устойчивые в синтаксической форме и постоянные в лексической представленности [26, с. 30]. Рассматривая синтаксическую природу этикетных формул, следует учитывать и то, что систему синтаксических единиц лингвисты описывают по-разному, вследствие чего в её состав, кроме традиционно выделяемых словосочетания и предложения, включают форму слова [13, с. 32], слово как носителя определённых синтаксических свойств, конструкцию, текст [16], словосоединение [18], сложное синтаксическое целое (сверхфразовое единство) [21].

В. В. Виноградов, отмечая, что построение предложения – это один из самых существенных элементов грамматического строя языка, определял предложение как «грамматически оформленную по законам данного языка целостную (...) единицу речи, являющуюся главным средством формирования, выражения и сообщения мысли» [5, с. 3] и указывал на то, что фактически предложение существует как определённое единство своего состава, интонации и порядка слов [5, с. 22]. И если это определение предложения стало уже, можно сказать, классическим, то в отношении словосочетания остаётся много дискуссионных вопросов, касающихся, в частности, того, можно ли включать в состав словосочетаний соединения слов на основе сочинительной синтаксической связи; существует словосочетание до предложения или выделяется из состава предложения и др.

Ю. В. Фоменко пишет о том, что границы словосочетания не определены; «если словосочетания возникают в предложении, то они не могут быть для него строительным материалом (т. е. предшествовать ему). Если они являются строительным материалом для предложения, то они не возникают, а существуют (в языке)» [25, с. 278], и утверждает, что «синтаксическое словосочетание не является единицей языка. Это фрагмент высказывания, это сочетание членов предложения, извлечённое из предложения с целью изучения сочетательной способности слов» [25, с. 281].

По-разному определяют языковеды и место сверхфразового единства в кругу синтаксических единиц. В. В. Хомуцаев рассматривает сверхфразовое единство как смысловой структурный элемент текста, объединённый одной микротемой, имеющий единую внутреннюю структуру [27]. Е. А. Реферовская пишет, что сверхфразовое единство «вычленяется из потока речи семантически и формально и представляет собой некий структурированный комплекс. Ряд предложений, входящих в сверхфразовое единство, может быть замкнут формально, однако число составляющих его компонентов заранее не определяется и зависит от смыслового объёма высказывания, количества включённых деталей, ассоциативных связей и т. п.» [20, с. 42]. И. И. Меньшиков указывает на такие дифференциальные признаки сверхфразового единства: оно должно состоять из двух и более самостоятельных предложений; эти предложения обязательно должны функционировать совместно, сохраняя преемственность плана выражения [16, с. 61]. На эти признаки основных синтаксических единиц мы будем ориентироваться в своём анализе языкового материала.

Цель статьи: проанализировать синтаксическую структуру заключительных этикетных формул письма на материале русского эпистолярного XIX века.

Материалы и методы. К анализу привлечено около 500 писем десяти авторов XIX века: В. Г. Белинского, А. К. Глазунова, И. И. Горбачевского, А. С. Грибоедова, Ап. Григорьева, Н. А. Добролюбова, Ф. М. Достоевского, Н. А. Некрасова, А. Погорельского, А. П. Чехова. В работе использован описательный метод, включая приёмы наблюдения, интерпретации, обобщения и классификации материала, а также элементы контент-анализа.

Результаты и их обсуждение. К вопросу о том, может ли заключительная этикетная формула быть реализована словом или словоформой, отметим, что такая характеристика не всегда применима к однословным высказываниям, поскольку единицы типа *Прощайте; Обнимаю* имеют признак предикативности, а значит, правомерно характеризовать их как односоставные нераспространённые предложения. Даже такая заключительная этикетная формула, как *До свидания*, по морфологической природе являющаяся словоформой и не имеющая предикации, будучи употреблена в некоторой коммуникативной ситуации или в тексте, может быть квалифицирована как предложение – нечленимое, т. е. лишённое способности выделять в своём составе члены предложения, но выполняющее коммуникативную функцию, что свойственно предложению.

Можно говорить о базовых ЗЭФ, реализованных словом, в тех случаях, когда это слово не представляет собой отдельного высказывания, а выделяется в структуре предложения как повторяющийся элемент, например *ваш, твой*, сопровождающие подпись (самоименование)

адресанта) в составе предложений **Ваши сын Н. Добролюбов** [11, с. 134], **Твой А. Перовский** [19, с. 394]. Такие базовые формулы входят в состав производных заключительных этикетных формул в сочетании с подписью. Например, **Ваши сын В. Белинский** [3, с. 41], **Твой брат В. Белинский** [3, с. 64], **Любящий Вас сын Ваши Виссарион Белинский** [3, с. 65], **Ваши Григорьев** [10, с. 13].

Применяя тот же критерий, приходим к выводу о том, что ЗЭФ может быть реализована словосочетанием, если мы имеем дело с результатом распространения слова, например **Твой навсегда** или **Неизменно Ваши**, или если синтаксически оформленное соединение слов выделяется в составе высказывания, например: **Преданный Вам Всегда ваши** – в составе таких предложений, как **Преданный Вам А. Григорьев** [10, с. 43], **Весь Ваши А. Григорьев** [10, с. 50], **Всегда ваши Алексей Перовский** [19, с. 403], **Ваши покорнейший слуга Алексей Перовский** [19, с. 460].

В большинстве случаев ЗЭФ в эпистолярном тексте представляет собой предложение. В 500 письмах мы проанализировали 740 предложений и 222 сверхфразовых единства (сверхфразовое единство содержит два и более предложений), реализующих этикетные формулы концовки письма. Основную часть этого материала составили простые предложения (609), сверхфразовые единства (222), и в меньшем количестве представлены сложные предложения (131).

Рассмотрим структуру предложений, завершающих текст письма, выполняющих фатическую функцию и являющихся этикетными знаками. Среди простых предложений меньшую часть составляют односоставные предложения (209 предложений), большую часть (400) – двусоставные. Приведём примеры простых односоставных предложений: **Прощай** [17, с. 8]; **Кланяюсь** [28, с. 88]; **Будьте здоровы** [17, с. 99]; **Будь здоров** [6, с. 266]. Это нераспространённые предложения, и минимальность структуры, а также регулярная повторяемость позволяют отнести их к базовым ЗЭФ. Как видим, такие ЗЭФ представлены определённо-личными предложениями, в которых глагол употреблён в форме 1 лица единственного числа, указывающей на адресанта, либо в форме повелительного наклонения 2 лица единственного или множественного числа, указывающей на адресата, которому направляется письмо. Такого рода ЗЭФ относятся к средствам, реализующим категорию диалогизации, которую Н. И. Белонова считает доминантной категорией текста дружеского письма как жанра, осуществляющего общение между автором и адресатом [4, с. 45].

Значительную часть простых односоставных предложений составляют конструкции, осложнённые обращением, например: **Прощай, душечка** [11, с. 210]; **Прощай, брат** [9, с. 150]; **Прощайте, мой дорогой** [28, с. 89]; **Прощайте, милый мой Пётр Николаевич** [3, с. 521]; **Прощайте, милая, дорогая, любезная моя тётенька** [11, с. 209]; **До свиданья, любезный дружочек** [19, с. 418]; **Будь здоров, мой друг сердечный** [19, с. 421]; **Ну, будьте здоровёхоньки, милый Жан** [28, с. 270]. При этом обращения нередко бывают распространёнными, содержащими прилагательные, позитивно характеризующие адресата, выполняя таким образом не только фатическую, но и эмоционально-экспрессивную функцию. Простые односоставные определённо-личные предложения распространяются также дополнениями, обстоя-

тельствами: **Обнимаю Вас от души** [17, с. 22]; **Обнимаю тебя** [8, с. 143]; **Обнимаю тебя мысленно и сердечно** [8, с. 214]; **Обнимаю тебя накрепко** [9, с. 86]; **Прощай ещё раз** [9, с. 104]; **Жму вашу руку** [10, с. 118]; **Кланяюсь всем нашим** [11, с. 291]; **Пиши ко мне** [11, с. 395].

ЗЭФ, реализованные двусоставными предложениями, как правило, включают в себя самоименование адресанта, например: **Остаюсь сын ваши Виссарион Белинский** [3, с. 10]; **Честь имею пребыть Ваши покорный и послушный сын Ф. Достоевский** [12, с. 47]; **С истинным почтением имею честь быть ученик Ваши Николай Добролюбов** [11, с. 7]; **С почтением имею быть А. Чехов** [28, с. 46]; **Остаюсь ваши истинно преданный Иван Горбачевский** [8, с. 156]. В данных предложениях подлежащее в именительном падеже – это подпись адресанта, сопровождаемая тем или иным этикетным клише, допускающим варьирование своего состава и структуры: **честь имею пребыть – имею честь быть – имею быть**. Типично для таких предложений составное именное сказуемое с глаголом в первом лице единственного числа, указывающим на адресанта. Характерно для писем XIX века то, что именная часть сказуемого стоит в именительном падеже, например: **С истинным почтением и сыновнею преданностию честь имею быть дети Ваши Михаил и Фёдор Достоевские** [12, с. 37]; **Остаюсь любящий и почитающий вас сын ваши Виссарион Белинский** [3, с. 53], однако есть и факты употребления в этой функции творительного падежа имени: **Целую ручки Ваши, пребываем любящими Вас детьми Вашими М. и Ф. Достоевские** [12, с. 45].

ЗЭФ представлены в сложноподчинённых предложениях. Как правило это сложноподчинённые предложения с придаточным присубстантивным, средством связи в таких предложениях выступает союзное слово *который*. Например, в письмах Ф. М. Достоевского: **Благодарю всех, которые обо мне помнят** [12, с. 161]. **Свидетельствую моё всенижайшее почтение всем вам, бабушке Дарье Евсеевне, всему дому Петра Петровича, Данилу Осиповичу и всем, которые меня знают** [3, с. 17]. В приведенных выше предложениях придаточные являются присубстантивно-выделительными, информационно восполняющими, конкретизирующими местоимения *всех, всем* в главной части, к которой они относятся. Также представлены ЗЭФ в сложноподчинённых предложениях с придаточными присубстантивно-распространительными. Например: **Кланяюсь Эмили Фёдоровне, брату Андрею и целую детей, которым особенно желаю здороветь** [12, с. 161]. В данном предложении присубстантивно-распространительное придаточное относится к существительному *детей* и в придаточном автор письма выражает пожелание здоровья.

Широко представлены ЗЭФ в сложных бессоюзных предложениях. Например, в письме Ф. М. Достоевского: **Прощайте, дражайшая маменька, пожелав Вам доброго здоровья и расцеловав Ваши ручки, честь имею пребыть дети Ваши Михаил, Фёдор, Андрей Достоевские** [12, с. 34]. Первая часть данного сложного бессоюзного предложения осложнена распространённым обращением, вторая часть предложения осложнена двумя деепричастными оборотами и однородными подлежащими. Такие бессоюзные предложения, состоящие из нескольких частей, осложнённые зачастую обращениями, деепричастными оборотами, характерны для писем в XIX веке. Отметим также наличие бессоюзных предложений, которые состоят из двух или трех частей с результатив-

ным значением, например, в письме В. Г. Белинского: *Боле писать нечего: прощайте* [3, с. 20]. *Писать больше не о чем, так, до следующего случая прощайте!* [3, с. 47] *Больше писать нечего, да и некогда; прощай – до свидания* [3, с. 118].

Наблюдаем ЗЭФ и в составе сложносочинённых предложений, как, например, в письме А. П. Чехова: *Прощайте и не сердитесь на неисправнейшего А. Чехова* [28, с. 55]. Данное предложение является сложносочинённым предложением с соединительным союзом *и* с перечислительным значением, которое реализуется в виде следования действий. При этом однородные сказуемые *прощайте, не сердитесь* – глаголы в повелительном наклонении в форме второго лица множественного числа. Следующее предложение является также сложносочинённым с соединительным союзом *и* с перечислительным значением, которое реализуется в виде следования действий: *Дай Бог Вам счастья и здоровья, и верьте искренности глубоко уважающего Вас и благодарного А. Чехова* [28, с. 79]. ЗЭФ представлены также и в сложносочинённых предложениях с противительным союзом *а* со значением сопоставительных отношений, например, в письме А. П. Чехова: *Вашиим всем кланяюсь, а Вам жму руку* [28, с. 76]. Обе части сложного предложения являются односоставными безличными предложениями с главным членом – глаголом в форме 1 лица единственного числа, указывающим на автора письма как субъекта действия.

ЗЭФ присутствуют в письмах XIX века также в составе сложных синтаксических конструкций, например: *Прощайте, любезная маменька, с почтением целую Ваши ручки и пребуду Вам покорный сын Фёдор Достоевский* [12, с. 30]. Эта сложная синтаксическая конструкция состоящая из трёх частей, с сочинением и бессоюзной связью.

В ряде случаев ЗЭФ функционируют в письмах в составе более сложных построений – сверхфразовых единств. Сверхфразовые единства в концовке письма состоят из двух и более предложений, связанных между собой семантически, функционально и структурно. Например, в письме Н. А. Добролюбова: *Простите, до скорого свидания. Простите за грусть, которую навёл я на Вас* [11, с. 153] – связь двух предложений происходит благодаря лексическому повтору *Простите*. Аналогичным образом повтор лексемы *прощайте* в концовке письма Ф. М. Достоевского объединяет цепочку этикетных формул в комплекс, который может рассматриваться как сверхфразовое единство: *Прощайте, дорогой друг мой, обнимаю Вас. Пишите, ради Христа, поскорее и уведомяте обо всём. Прощайте. Ваш весь Достоевский* [12, с. 254].

Сверхфразовое единство в письме А. Погорельского: *Прощай, мысленно тебя обнимаю. Верный твой друг*

А. Перовский [19, с. 393] – также состоит из двух предложений, в которых имеет место морфологический повтор формы 2 лица личного и притяжательного местоимений *тебя, твой*. Аналогичный пример находим в письме Н. А. Некрасова: *Обнимаю Вас от души. Весь Ваш Н. Некрасов* [17, с. 17]. У А. Погорельского: ЗЭФ в сверхфразовом единстве связаны лексическим повтором местоимения *ты* в разных грамматических формах: *Прощай, моё дорогое дитя! Христос с тобою! Целую тебя тысячу раз в мыслях и благословляю тебя* [19, с. 422].

На следующем примере рассмотрим структурную связь предложений в сверхфразовом единстве: *Прощайте, милая, дорогая, любезная моя тёнька. Будьте здоровы, будьте веселы и спокойны. Н. Добролюбов*. [11, с. 209] Сверхфразовое единство состоит из двух предложений. *Прощайте, милая, дорогая, любезная моя тёнька* (1); *Будьте здоровы, будьте веселы и спокойны* (2). Главный член обоих предложений представлен глаголом 2 лица, что формирует структурную однородность этих предложений. В концовке письма В. Г. Белинского: *Кланяйся всем нашим. Прощай! Будь здоров и счастлив! Твой брат Виссарион Белинский* [3, с. 64] первые три предложения в сверхфразовом единстве связаны структурно, глаголы представлены в форме повелительного наклонения 2 лица единственного числа. Завершает сверхфразовое единство предложение с самономинацией адресанта.

Выводы. В частных письмах XIX в. ЗЭФ реализуются разными языковыми единицами: словом, словосочетанием, предложением, сверхфразовым единством. В большинстве случаев ЗЭФ представляют собой простые предложения. Простые односоставные предложения являются либо нераспространёнными минимальной структуры, либо конструкциями, осложнёнными обращениями (при этом реализуется не только фатическая, но и эмоционально-экспрессивная функция языка); они также могут распространяться дополнениями и обстоятельствами. В ЗЭФ – двусоставных предложениях – подлежащее часто представляет собой подпись адресанта в сопровождении того или иного этикетного клише, допускающего варьирование своего состава и структуры. Типично для таких предложений составное именное сказуемое с глаголом в первом лице единственного числа, указывающим на адресанта, и именной частью в именительном падеже. Также ЗЭФ представлены сложноподчинёнными предложениями с придаточными присубстантивно-выделительными и присубстантивно-распространительными; сложными бессоюзными предложениями из двух и более частей; сложносочинёнными предложениями с соединительными и противительными союзами; сложными синтаксическими конструкциями с разными типами связи; сверхфразовыми единствами.

ЛИТЕРАТУРА

1. Агаркова О. А., Пахомова А. П. Прагматические аспекты реализации категории вежливости в информационном письме // Вестник Оренбургского гос. ун-та. № 11. С. 78–82.
2. Алёшина Л. В. Подпись как основной структурный компонент концовки в частных письмах Н. С. Лескова/Учёные записки Орловского государственного ун-та. 2015. № 3 (66). С. 74–78.
3. Белинский В. Г. Полное собрание сочинений [в 13 т.] / АН СССР; Институт русской литературы (Пушкинский дом). Т. 11. Письма 1829–1840. М.: Изд-во АН СССР, 1956. 718 с.
4. Белунова Н. И. Дружеские письма творческой интеллигенции конца XIX – начала XX в. (Жанр и текст писем). СПб.: Изд-во С.-Петербургского ун-та, 2000. 140 с.
5. Виноградов В. В. Русский язык: Грамматическое учение о слове / отв. ред. Г. А. Золотова. М.: Высш. шк., 1986. 640 с.
6. Глазунов А. К. Письма, статьи, воспоминания. Избранное. М.: Государственное музыкальное издательство, 1958. 550 с.
7. Глинкина Л. А. «Весь ваш без церемоний...»: Речевой этикет в частных письмах XIX в. // Русская речь. 1985. №1. С.39–45.
8. Горбачевский И. И. Записки. Письма. М.: Изд-во АН СССР, 1963. 356 с.
9. Грибоедов А. С. Полное собрание сочинений в 3 т. Т. 3. Письма. Документы. Служебные бумаги. СПб.: Изд-во «Дмитрий Буланин», 2006. 688 с.
10. Григорьев Ап. Письма. М.: Наука, 1999. 474 с.

11. Добролюбов Н. А. Собрание сочинений в девяти томах. Т. IX. Письма. М., Л.: Художественная литература, 1964. 699 с.
12. Достоевский Ф. М. Полное собрание сочинений в 30 т. Т. 28, кн. 1. Письма 1832–1859. Л.: Наука, 1985. 552 с.
13. Золотова Г. А. Очерк функционального синтаксиса русского языка. М.: Наука, 1973. 352 с.
14. Куварова Е. К. Функционально-семантические типы заключительных этикетных формул русского письма. Мова: наук.-теор. часопис з мовознавства. № 17. Одеса: Астропринт, 2012. С. 202–205.
15. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фатової мови: навчальний посібник. К.: ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
16. Меньшиков И. И. Текст как синтаксическая единица // Вісник Дніпропетровського ун-ту. Мовознавство. 2003. Вип. 9. С. 167–170.
17. Некрасов Н. А. Полное собрание сочинений и писем в 15 т. Т. 15. Кн. 1. Письма 1863–1872 гг. СПб.: Наука, 2000. 352 с.
18. Попова И. С. Словоз'єднання як синтаксична одиниця // Лексико-грамматические инновации в современных восточнославянских языках: Материалы III Международной научной конференции. Днепропетровск: Пороги, 2007. С. 275–276.
19. Погорельский А. Сочинения. Письма. СПб.: Наука, 2010. 755 с.
20. Реферовская Е. А. Коммуникативная структура текста в лексико-грамматическом аспекте. Л.: Наука, 1989. 168 с.
21. Солганик Г. Я. Сложное синтаксическое целое (прозаическая строфа) и его виды в современном русском языке // Русский язык в школе. 1969. № 2. С. 95.
22. Старостин К. А. Этикетные речевые знаки в письмах с фронта. // Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2018. № 7 (85) Ч. I. С. 168–172.
23. Сторожук Е. А. Структура текста делового письма (на примере письма-запроса). // Гуманитарные исследования в Восточной Сибири и на Дальнем Востоке. 2008, № 3. С. 32–33.
24. Фалина В. А. Новые тенденции оформления концовки неофициального письма середины XIX – начала XX века // Вестник гуманитарного факультета Ивановского государственного химико-технологического университета. 2008. Вып. 3. С. 262–266.
25. Фоменко Ю. В. Слово сочетания или правила сочетания слов? // Вестник Омского ун-та. 2012. № 3. С. 277–282.
26. Формановская Н. И. Русский речевой этикет: лингвистический и методический аспекты. М.: Русский язык, 1982. 126 с.
27. Хомудаев В. В. Сложное синтаксическое целое и абзац как единицы сегментирования текста при его порождении и восприятии // В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии: сб. статей. № 10 (29). Новосибирск: СибАК, 2013. С. 59–65.
28. Чехов А. П. Собрание сочинений в 12 т. Т. 12. М.: Правда, 1985. 448 с.

REFERENCES

1. Agarkova O.A., Pahomova A.P. Pragmatic aspects of the implementation of the category of politeness in an information letter // Bulletin of the Orenburg State University. № 11. P. 78–82.
2. Aleshina L.V. Signature as the main structural component of the ending in private letters of N.S. Leskov // Scientific notes of the Orel State University. 2015. № 3 (66). P. 74–78.
3. Belinskii V.G. Complete works [in 13 volumes] / Academy of Sciences of the USSR; Institute of Russian Literature (Pushkin House). T. 11. Letters 1829-1840. Moscow: Publishing house of the Academy of Sciences of the USSR, 1956. 718 p.
4. Belunova N.I. Friendship letters of the creative intelligentsia of the late XIX - early XX century. (Genre and text of letters). St. Petersburg: Publishing house of St. Petersburg University, 2000. 140 p.
5. Vinogradov V.V. Russian language: Grammatical teaching about the word / responsible editor G. A. Zolotova. M.: Higher school, 1986. 640 p.
6. Glazunov A.K. Letters, articles, memoirs. Favorites. Moscow: State Music Publishing House, 1958. 550 p.
7. Glinkina L.A. "All yours without ceremony ...": Speech etiquette in private letters of the XIX century // Russian speech. 1985. № 1. P. 39–45.
8. Gorbachevskii I. I. Notes. Letters. Moscow: Publishing house of the Academy of Sciences of the USSR, 1963. 356 p.
9. Griboiedov A.S. Complete Works in 3 volumes. V. 3. Letters. The documents. Service papers. SPb.: Publishing house "Dmitry Bulanin", 2006. 688 p.
10. Grigoriev Ap. Letters. Moscow: Nauka, 1999. 474 p.
11. Dobrolyubov N.A. Collected works in nine volumes. T. IX. Letters. M., L.: Hudozhestvennaia literatura, 1964. 699 p.
12. Dostoevskii F.M. Complete works in 30 volumes. Vol. 28, book 1. Letters 1832-1859. L.: Nauka, 1985. 552 p.
13. Zolotova G.A. Essay on the functional syntax of the Russian language. Moscow: Nauka, 1973, 352 p.
14. Kuvarova Ye.K. Functional-semantic types of final etiquette formulas of Russian letters. Language: scientific and theoretical journal of linguistics. № 17. Odessa: Astroprint, 2012. P. 202–205.
15. Matsko L.I., Kravets L.V. Culture of the Ukrainian professional language: textbook. K.: "Academy", 2007. 360 p.
16. Menshikov I.I. Text as a syntactic unit // Bulletin of Dnipropetrovsk University. Linguistics. 2003. Edition 9, p. 167–170.
17. Nekrasov N.A. Complete works and letters in 15 volumes. V. 15. Book. 1. Letters 1863-1872 SPb: Nauka, 2000. 352 p.
18. Popova I.S. Word combination as a syntactic unit // Lexicogrammatical innovations in modern East Slavic languages: Proceedings of the III International Scientific Conference. Dnepropetrovsk: Porogi, 2007. P. 275–276.
19. Pogorelskii A. Works. Letters. St. Petersburg: Nauka, 2010. 755 p.
20. Referovskaia E.A. Communicative structure of the text in the lexical and grammatical aspect. L.: Nauka, 1989. 168 p.
21. Solganik G.Ya. Complex syntactic whole (prosaic stanza) and its types in modern Russian/Russian language at school. 1969. № 2. P. 95.
22. Starostin K.A. Etiquette speech signs in letters from the front. // Philological sciences. Questions of theory and practice. Tambov: Gramota, 2018. № 7 (85) Part I. P. 168–172.
23. Storozhuk Ye.A. The structure of the text of a business letter (on the example of a request letter). // Humanitarian research in Eastern Siberia and the Far East. 2008, № 3. P. 32–33.
24. Falina V.A. New trends in the design of the ending of the unofficial letter of the middle 19th - early 20th century // Bulletin of the Faculty of Humanities, Ivanovo State University of Chemical Technology. 2008. Issue. 3. P. 262–266.
25. Fomenko Yu.V. Phrases or rules for combining words? // Bulletin of Omsk University. 2012. № 3. P. 277–282.
26. Formanovskaia N.I. Russian speech etiquette: linguistic and methodological aspects. M.: Russian language, 1982. 126 p.
27. Homudaiev V.V. Complex syntactic whole and paragraph as a unit of text segmentation during its generation and perception // In the world of science and art: questions of philology, art history and cultural studies: collection of articles. № 10 (29). Novosibirsk: SibAK, 2013. P. 59–65.
28. Chehov A.P. Collection of works in 12 volumes. T. 12. M.: Pravda, 1985. 448 p.

Syntactic characteristics of final etiquette formulas in the Russian epistolary of the 19th century

A. Podopryhora

Abstract. The syntactic structure of the final etiquette formulas in letters (FEF) is analyzed on the basis of the Russian epistolary of the 19th century. It is shown that FEF are diverse in structure, but they are often simple sentences. Typical for FEF is the inclusion of the addressee's self-nomination in the role of the subject; the use of verbs in the first person, indicating the addressee and implementing the textual category of dialogization. Also, FEF in letters are represented by complex sentences of different types, complex syntactic constructions, and overphrasal unities.

Keywords: letter, epistolary text, speech etiquette, final etiquette formulas.

Лінгвокогнітивний характер вторинної номінації (на матеріалі топонімічних прізвиськ штатів США)

А. В. Шелякіна, О. М. Торосян

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: a.sheliakina@knu.ua

Paper received 11.08.21; Accepted for publication 26.08.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-15>

Анотація. У статті описується лінгвокогнітивний характер вторинної номінації як засобу творення неофіційних географічних назв штатів США, наводяться приклади вторинних назв штатів, утворених шляхом метафоризації як одного з основних лексико-семантичних засобів творення варіантів топонімів. Вторинні назви штатів США були відібрані з електронних та друкованих країнознавчих довідників та енциклопедій. Матеріали дослідження були представлені на Всеукраїнській науковій конференції «Мова, література, реальність» (Київ, 29–30 жовтня, 2020 р.).

Ключові слова: вторинна номінація, когнітивна лінгвістика, топонімічне прізвисько, метафоризація, концептуалізація, гетеронімінативність, мотиваційне підґрунтя тощо.

Вступ. Теорія номінації є важливою цариною лінгвістичних досліджень, що вивчає відображення в мові картини світу, яка формується в процесі його пізнання. У наукових розвідках, присвячених номінації, незмінно підкреслюється когнітивний характер номінативної діяльності, її зв'язок з процесом осмислення навколишнього світу. Тому одним із завдань теорії номінації з позиції когнітивної лінгвістики є вивчення співвідношення між мовними одиницями і концептуальними структурами, що зберігають в свідомості носія мови всі знання про світ.

Упродовж свого існування людина постійно стикається з предметами та явищами навколишньої дійсності, які безперервно змінюються, що призводить до необхідності їх називати, надавати нові імена, щоб відобразити у найменні оновлене уявлення. В цьому безкінечному русі людина послуговується вже наявними мовними засобами, номінативний потенціал яких є необмеженим, проте застосовує їх у нових значеннях. Цей процес відомий у лінгвістиці як вторинна номінація і характеризується «використанням в акті номінації фонетичного вираження уже наявної мовної одиниці як імені для нового позначення» [5, с. 167]. Когнітивна лінгвістика розглядає акт вторинної номінації як комплексний процес, який синтезує такі складові як екстралінгвістична реальність; мовна форма її відображення; переосмислення й співвіднесення нового змісту найменування з навколишньою дійсністю; мовна форма у вторинній функції називання.

Короткий огляд публікацій. Ономазіологічний напрям дослідження мови, який тісно пов'язаний із когнітивним підходом, представлений науковими доробками Н.Д. Арутюнової, Е.С. Азнаурової, В. Г. Гака, Г.В. Колшанського, О.Ю. Карпенко, О. С. Кубрякової, Б.А. Серебреннікова, В. М. Телії, А.А. Уфімцевої та ін. Аналізу когнітивно-прагматичних аспектів вторинної номінації присвячені праці Н.Ф. Алефіренко, А. О. Колоколової, Ю. Макарець, В. А. Маслової, Т.Г. Паніної, О.П. Рябко, Г.М. Шиманович та ін. Наукові розвідки в галузі вторинної номінації американської топоніміки та етимології варіантів топонімів проводяться сучасними науковцями, зокрема О.В. Зосімовою, О.А. Кропивкіною, І.Т. Піддубним, Г. В. Синегубовою, О.В. Тараненко, О.В. Уразметовою та ін.

Метою розвідки є дослідити лінгвокогнітивний характер вторинної номінації як засобу творення неофіційних географічних назв на матеріалі топонімічних прізвиськ штатів США.

Результати та їх обговорення. Як зазначалося вище, нині чисельні наукові розвідки свідчать про те, що номінація знаходиться у фокусі досліджень когнітивної лінгвістики. Підкреслюючи тісний зв'язок теорії номінації й когнітивної лінгвістики, В.А. Маслова, зокрема, наголошує: «В структурі знань, що стоять за мовною реалізацією, відображається спосіб номінації. Тому важливе місце у когнітивних дослідженнях належить мовній номінації» [4, с. 5]. О. С. Кубрякова зазначає, що теорія номінації пояснює «як усе суще отримує своє позначення», у той час як когнітивна лінгвістика досліджує «співвідношення мовних форм із їхніми когнітивними аналогами» і намагається пояснити «які саме одиниці стають носіями тих чи інших значень і як відбувається номінативна діяльність» [3, с. 9]. В. М. Телія стверджує: «Застосування готових смислових значень до нових образів – це і є реальні процеси функціонування мови, у яких відбувається пристосування значень слів і синтаксичних конструкцій до того, що саме позначається» [5, с. 130].

Окреме поле дослідження створюють випадки вторинних номінацій власних назв. Надання власній назві вторинного найменування є особливим когнітивним процесом, що пов'язаний зі створенням нового знання про об'єкти дійсності на основі вже наявного досвіду взаємодії з іншими об'єктами. Під час цієї взаємодії людина встановлює зв'язки за подібністю між різними за походженням предметами та поняттями позамовної дійсності і тими, назва яких використана для вторинного називання, знаходить аналогії, узагальнює. Саме асоціативний характер людського мислення є основою вторинної номінації, яка виникає в результаті таких когнітивних процесів як порівняння, уніфікація, пояснення нового через уже відоме.

Важливою ознакою процесу надання нового імені є суб'єктивність, оскільки вторинна номінація є результатом лінгвокреативного мислення конкретного суб'єкта і залежить від особливостей його сприйняття та осмислення реалій, його концептуальної картини світу, яка сформована на основі етнічної пам'яті та особистого досвіду.

У процесі взаємодії з об'єктами позамовної дійсності мовець може використовувати декілька найменш для позначення того самого об'єкта. О. Ю. Карпенко, досліджуючи проблематику когнітивної ономастики, зазначає, що в цьому випадку «різні наймення одного об'єкта творять єдиний концепт» [1, с. 91]. Як слушно зауважує А.О. Колоколова: «Вторинна номінація не стільки позначає

об'єкт, скільки його концептуалізує, тобто вичленовує окремі його ознаки, розставляє акценти, допомагає показати об'єкт з різних боків, виокремити його частини, зрештою сформуванню уявлення про нього, моделюючи нові концепти в свідомості носіїв мови» [2, с. 186].

Гетеронімінативність виникає внаслідок існування у номінатора різноманітних знань і суджень про об'єкт. Це явище розповсюджене в американській топоніміці, зокрема для створення топонімічних прізвиськ штатів, міст тощо. Чим багатша історія певного географічного об'єкта, тим більше знань про нього існує, і, відповідно, тим більше вторинних наймень воно має. Відомо, що один і той самий штат може мати декілька прізвиськ – офіційних і неофіційних. Наведемо лише декілька прикладів прізвиськ штатів з кожного регіону США: 1) Аляска – *the Great Land* (Велика Земля), *the Last Frontier* (Останній рубіж), *the Land of the Midnight Sun* (Земля північного сонця), *the Mainland State* (Континентальний штат); 2) Делавер – *the Diamond State* (Діамантовий штат), *the First State* (Перший штат), *the Chemical Capital* (Хімічна столиця) та інші; 3) Флорида – *the Alligator State* (штат алігаторів), *the Flower State* (штат квітів), *the Gulf State* (штат біля затоки), *the Orange State* (апельсиновий штат), *the Sunshine State* (штат сонячного світла) та інші; 4) Массачусетс – *the Baked Bean State* (штат печених бобів), *the Codfish State* (штат тріски), *the Bay State* (штат біля затоки), *the Old Colony State* (Стара колонія), *the Spirit of America* (Дух Америки) та інші; 5) Вісконсін – *the Badger State* (штат борсукив), *the Copper State* (штат міді), *the Dairy State* (молочний штат); 6) Нью-Мексико – *the Land of Sunshine* (Сонячна земля), *the Land of Enchantment* (Чарівна Земля).

Кожна з перерахованих вторинних назв має своє мотиваційне підґрунтя. Мотивація під час надання вторинного імені виявляє ставлення номінатора до того чи іншого явища або об'єкта, що в результаті дозволяє зрозуміти специфіку світобачення не лише окремої людини, а й конкретного народу. Так, до мотиваційної групи «географічне розташування» можна віднести такі назви: *the Last Frontier* (штат Аляска є найвіддаленішим від решти території США); *the Great Land* (штат Аляска є найбільшим за розміром); *the Land of the Midnight Sun* (через розташування на півночі країни); *the Mainland State* (щоб підкреслити, що Аляска розташована на континенті на відміну від Гаваїв, які практично одночасно з Аляскою приєдналися до США); *the Gulf State* (Флорида розташована на березі Мексиканської затоки); *the Sunshine State* (через розташування Флориди на півдні країни). До мотиваційної групи «флора і фауна» належать такі вторинні наймень: *the Alligator State*, *the Flower State*, *the Orange State*, *the Codfish State*, *the Badger State*. До мотиваційної групи «історія штату» належать прізвиська *the First State* (Делавер був першим штатом, який ратифікував конституцію США), *the Spirit of America* (завдяки важливим історичним подіям, що мали місце на території штату Массачусетс, наприклад, Бостонська чайна вечірка (*Boston Tea Party*)), Американська революція тощо); *the Old Colony State* (Массачусетс був однією з найперших британських колоній, заснованих на території Північної Америки). Група «звичаї і традиції» включає прізвисько *the Baked Bean State* (за релігійними правилами жителі Массачусетса не мали права готувати у неділю і тому їли боби,

запечені у суботу); група «економіка й сільське господарство» – *the Chemical Capital*, *the Copper State*, *the Dairy State*.

Концептуалізація більшою мірою відбувається завдяки метафоризації як основного засобу творення вторинних географічних назв. Їй притаманна не лише когнітивна функція, що полягає в описанні та інтерпретації навколишньої дійсності, створенні нового знання про об'єкти, що структурують реальність на основі ознак інших об'єктів, а й афективна, основою якої є емоційний відгук та оцінка. Слід зазначити, що в процесі метафоричного переосмислення у свідомості номінатора присутні одночасно уявлення про щонайменше два об'єкта дійсності або явища, що співвідносяться одне з одним за принципом подібності.

Метафоричний перенос можна демонструвати на прикладі багатьох неофіційних назв штатів США. Так, конкретні елементи зооморфного коду можуть виступати класифікаторами, що символічно описують людей, які живуть у певному штаті. Наприклад, офіційним прізвиськом штату Юта є *the Deseret State* («штат бджіл»). Слово *deseret* у значенні «бджола» було взято з «Книги Мормона». Прізвисько використовується як символ працьовитості жителів штату, який був заснований мормонами у пустелі на березі Солоного озера. Його інша назва – *the Beehive State* («штат бджолиного вулика»). Штат Вісконсін має прізвисько *the Badger State* («штат борсукив»). Його походження пов'язане з економікою штату, зокрема видобутком свинцю, коли рудокопи, як борсуки, проводили більшу частину часу під землею. Штат Орегон отримав своє друге наймень *the Beaver State* («штат бобрів») не лише через велику кількість бобрів, що проживають на території штату, а також через працьовитих жителів, яких називають *Beavers* («бобрі»). *The Lizard State* («штат ящірок») є прізвиськом штату Алабама, жителі якого, як ящірки, селились біля водоймів. Арканзас називають *the Bear State* («ведмежий штат») через асоціацію із такими рисами його жителів, як грубість та нетактовність. Цікавим прикладом є етимологія ще одного прізвиська штату Арканзас – *the Guinea Pig State* («штат піддослідних кроликів» або «штат морських свинок»). Ця вторинна назва уходить своїм корінням у часи Великої Депресії, коли президент Франклін Делано Рузвельт зі своїм урядом, намагаючись знайти шляхи подолання величезної кризи, розробили програму економічного розвитку «Новий Курс» (*the New Deal*). Цікаво, що штати не поспішали впроваджувати програму на своїх територіях, і найперший штат, який зробив це – Арканзас. Жителі штату настільки втомились від злиднів та безвиході, що більшістю голосів погодились взяти участь у експерименті, і штат відразу отримав прізвисько, яке вважалося дещо принизливим.

З наведених прикладів очевидно, що метафоричні назви тварин приписують людям етичні, психічні або соціальні риси та характеристики поведінки через асоціації, поєднуючи в одному образі природу та людину.

В наших попередніх розвідках [6; 7] ми зазначали, що багато топонімічних прізвиськ США виникло в результаті метафоричного переосмислення назв подій, традицій, явищ, що історично пов'язані з певною місцевістю. Наведемо приклади варіантів топонімів, які засновані на таких типах подібності: 1) за розміром: *the Great Land* (Аляска – «велика земля»), *the Jumbo State* (Техас – «величезний штат»), *the Empire State* (Нью-Йорк – «імперський

штат»), *Little Rhody* (Род-Айленд – «малюк Роді»), *Uncle Sam's Pocket Handkerchief* (Делавер – «носочок дядька Сема»); 2) за формою: *the Keystone of the South Atlantic Seaboard* (Південна Кароліна – «замковий (ключовий) камінь Південно-Атлантичного узбережжя»), *the Panhandle State* (Техас, Оклахома, Флорида, Західна Вірджинія – «ручка пательні»); 3) за віком (строк перебування у складі США): *the Baby State* (Аризона – «штат-малюк»), *the Youngest State* (Гаваї – «наймолодший штат»); 4) за асоціацією (враження, оцінка, якість): *Child of the Mississippi River* (Луїзіана – «дитя Міссісіпі»), *Lady of the Lake* («Дама озера» – Мічиган), *Mother of Rivers* (Нью-Гемпшир – «мати річок»), *Mother of Presidents*, *Mother of Statesmen*, *Mother of States* – Вірджинія; *Mother of Modern Presidents* – Огайо, де народились сім президентів США; *Mother of Southwestern Statesmen* – Теннессі; 5) за зовнішньою ознакою (коли риси одного географічного об'єкту через схожість пов'язані з іншим географічним об'єктом): *Switzerland of America* (Мен, Нью-Гемпшир,

Нью-Джерсі, Західна Вірджинія, Колорадо – «американська Швейцарія»), *Italy of America* – Аризона та *Holland of America* – Луїзіана.

Висновки. Отже, наведені приклади повною мірою демонструють лінгвокогнітивний характер вторинної номінації, який полягає у співвіднесенні нового змісту найменування з навколишньою дійсністю. Процес надання вторинного імені синтезує такі складові як екстралінгвістична реальність; мовна форма її відображення; переосмислення й співвіднесення нового змісту найменування з навколишньою дійсністю; мовна форма у вторинній функції називання. Будучи засобом концептуалізації знань про навколишній світ, вторинна номінація містить у собі національно-культурний компонент, який реалізується у метафоричних одиницях, що, у свою чергу, є важливим для дослідження когнітивно-прагматичних механізмів, що супроводжують процес творення вторинних назв і є актуальним у сучасній лінгвістиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпенко О.Ю. Проблематика когнітивної ономастики: монографія / О.Ю. Карпенко. – Астропринт, 2006. – 328 с.
2. Колоколова А.О. Лінгвокогнітивний аспект дослідження вторинної номінації / А. О. Колоколова // Вісник Харківського національного університету. – № 910. – 2010. – Вип. 60. – Ч. I. – Серія І : Філологія. – С. 184–189.
3. Кубрякова Е.С. Язык и знание: на пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения: роль языка в познании мира / Е.С. Кубрякова. – Москва, 2004. – 560 с.
4. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: учеб. пособие / В.А. Маслова. — 7-е изд. — М.: ФЛИНТА, 2016. — 296 с.
5. Телия В. Н. Вторичная номинация и ее виды / В. Н. Телия. – Москва: Наука, 1977. – С. 120–221.
6. Шелякіна А.В., Торосян О.М. Конотативний аспект вторинних номінацій штатів, що відображають господарсько-економічний розвиток США / А. В. Шелякіна, О.М. Торосян // Science and Education a New Dimension. Philology. – VII (60), Issue: 204. – Budapest, 2019. – P. 78 – 81.
7. Шелякіна А.В. Вторинна номінація як засіб творення неофіційних назв штатів (на матеріалі топонімічних прізвиськ штатів США) / А. В. Шелякіна // Science and Education a New Dimension. Philology. – VIII (69), Issue: 234. – Budapest, 2020. – P. 47 – 50.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Про США. Енциклопедія США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prousa.info>
2. Encyclopedia of Texas [Electronic resource]. – Access Path: <https://books.google.com.ua/books?id>
3. Learn About the 50 States [Electronic resource]. – Access Path: <https://www.netstate.com/index.html>
4. State Nicknames [Electronic resource]. – Access Path: <https://statesymbolsusa.org/categories/nickname>

REFERENCES

1. Karpenko O. Problems of cognitive onomastics: monograph / O. Karpenko. – Astroprint, 2006. – 328 p.
2. Kolokolova A. Linguocognitive aspect of secondary nomination research / A. Kolokolova // Kharkiv National University. – № 910. – 2010. – Issue: 60. – Part. I. – Philology. – P. 184–189.
3. Kubryakova H. Language and knowledge: on the path of acquiring knowledge about language: parts of speech from a cognitive point of view: the role of language in cognition of the world / H. Kubryakova. – Moscow, 2004. – 560 p.
4. Maslova V. Introduction to cognitive linguistics: textbook / V. Maslova. – Moscow: Flinta, 2016. – 296 p.
5. Teliya V. Secondary nomination and its types / V. Teliya. – Moscow: Nauka, 1977. – P. 120-221.
6. Sheliakina A., Torosyan O. The connotative aspect of the states' secondary nominations which reflect economic development of the USA / A. Sheliakina., O. Torosyan // Science and Education a New Dimension. Philology. – VII (60), Issue: 204. – Budapest, 2019. – P. 78 – 81.
7. Sheliakina A. Secondary nomination as a means of creating unofficial names of states (based on toponymic nicknames of US states) / A. Sheliakina // Science and Education a New Dimension. Philology. – VIII (69), Issue: 234. – Budapest, 2020. – P. 47 – 50.

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

1. About the USA. Encyclopedia of the USA. [Electronic resource]. – Access Path: <https://prousa.info>
2. Encyclopedia of Texas [Electronic resource]. – Access Path: <https://books.google.com.ua/books?id>
3. Learn About the 50 States [Electronic resource]. – Access Path: <https://www.netstate.com/index.html>
4. State Nicknames [Electronic resource]. – Access Path: <https://statesymbolsusa.org/categories/nickname>

Linguocognitive nature of the secondary nomination (based on toponymic nicknames of US states)

A. V. Sheliakina, O. M. Torosyan

Abstract. The article describes the linguocognitive nature of the secondary nomination as a means of creating unofficial geographical names of US states, gives examples of secondary names of states formed by metaphorization as one of the main lexical and semantic means of creating variants of toponyms. Secondary names of US states were selected from electronic and printed country directories and encyclopedias. The research materials were presented at the Ukrainian scientific conference "Language, Literature, Reality" (Kyiv, October 29-30, 2020).

Keywords: secondary nomination, cognitive linguistics, toponymic nickname, metaphorization, conceptualization, heteronominativity, motivational basis, etc.

P. Kulish's epistolary contacts (based on archival sources)

K. Timofieieva

Kyiv National University Culture and Arts,

Corresponding author. E-mail: voix@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6996-0566>

Paper received 30.07.21; Accepted for publication 22.08.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-16>

Abstract. The chosen topic is determined by an urgent necessity to look into Panteleimon Kulish's achievements as a piece of the Ukrainian society's history, especially in the field of humanities, with the archival science occupying an important place within. It is an important factor combining past, present and future through epistolary work. National revival in Ukrainian society is impossible without an objective reception of P. Kulish's creative heritage. At present, the letters of famous people are put at the level with other archival documents: protocols, notes, petitions, orders, diaries, and memoirs, notes of party and state bodies. Nowadays, in general use and open access there are huge archival collections, among which one can find many unprintable handwritten materials. Therefore, through a systemic and scrupulous scientific research, we are to find out the mysterious figure of P. Kulish, full of contradictions and contrasts, as state the scientists who have been studying his activities and work for more than a hundred years. However, the present stage of studying P. Kulish's activities raises a necessity of carrying out a more complete, deeper and more thorough development of documentary sources, including correspondence. The Kulish letters provide his researchers with reliable facts about the artist's biography and work, and allow them to study and analyze in detail the cultural space of that time, that is, one way or another, represented in today's reality, as history repeats itself. The modern researcher is attracted to P. Kulish's personality by the infinity of handwritten material, now awaiting its publication. With the involvement of archival material, the proposed publication considers various aspects of P. Kulish's relationship with his surroundings, analyzes his epistolary heritage as Kulish's correspondence is of a literary-scientific and cultural-social nature. Covering the views and ideas of P. Kulish, based on historical archival sources, the research addresses to documentary materials while working with epistolary sources, as well as introduces the writer's correspondence into scientific circulation.

Keywords: *epistolary, P. Kulish, archival sources, documentary materials, manuscripts.*

Introduction. Ukrainian society considers Panteleimon Kulish to be a prophet, mentor, preacher of the Ukrainian national idea, with the scientific community studying him as a writer, man of letters, critic, translator, ethnographer, publisher, publicist, historian, socio-political figure who tirelessly laid a solid foundation for development and the flourishing of Ukrainian literature and culture in general. The Ukrainian writer passed on his literary and scientific achievements to future generations, who continue to study his personality repeatedly, each time "discovering" P. Kulish both for themselves and for the world in a new way. After all, for the last two centuries P. Kulish has been an inexhaustible source, filling and nourishing Ukrainian national culture.

For many years his name was not only hushed up (his works were banned for the Ukrainian reader), but also misinterpreted, thus resulting in irreparable consequences for the perception of his descendants. Therefore, it is time to revive the invaluable forgotten treasures of not only Ukrainian literature, but also culture. P. Kulish left behind a large body of correspondence, which is a valuable scientific source and requires systematization and unification.

The disfigured notion of P. Kulish is caused by the Russian Empire censorship and policy, publishing his works in a "distorted" form. Thus, it will not be possible to truthfully read the story of his life through the prism of the epistolary, it will not be possible to achieve the truthfulness of his thoughts and views, he professed, until the censorship and writing of the applicant has been studied until our days. Moreover, we will not know the truth he has longed for all his life. However, it is well known that P. Kulish's life program consisted of educational activities for the people, the development of Ukrainian literature to strengthen and develop the Ukrainian nation, as well as the development of Ukrainian science (Miiakovskiy, 1928, p. 43). The very statement that P. Kulish was the

first European among Ukrainians and the first Ukrainian among the Europeans is based on "The Black Council" author to have professed pro-European ideas and principles of culture and society, and to have laid the first foundations for the emergence of Ukrainian culture in Europe (Slabchenko, 1909, p. 67). Not being able to freely and openly express his thoughts and views on national and politically public issues due to severe censorship, P. Kulish had to look for an audience in another way, mostly addressing to his personal acquaintances, using the tools of the epistolary.

P. Kulish's epistolary heritage is scattered in various archival institutions not only in Ukraine, but also abroad. These are the Department of Manuscripts of the National Academy of Sciences of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, the Department of Manuscripts and Textual Studies of Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine, the Scientific Archival Funds of manuscripts and phonographs of the Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, the Central State Historical Archive of Ukraine, the Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine located in Kyiv; Chernihiv Regional Historical Museum named after V.V. Tarnovsky and Chernihiv Literary-Memorial Museum-Reserve of Kotsyubinsky in Chernihiv; the Central State Historical Archive of Ukraine, the Department of Manuscripts of Lviv National Scientific Library of Ukraine named after V. Stefanyk; and private collections, including the one of I. Eisenstock (I. Aizenshtok) based in Lviv; the Department of Manuscripts of the Russian National Library in St. Petersburg, the Department of Manuscripts of the Institute of Russian Literature of the Russian Academy of Sciences – The Pushkin House, Russian State Historical Archive in St. Petersburg; as well other institutions locat-

ed in Moscow, Vienna, Prague and Warsaw and the Diaspora's archival materials. However, these are not all the places where P. Kulish's manuscripts have been preserved or are still preserved. This very fact convincingly proves the uniqueness of P. Kulish's figure and its significance for Ukrainian culture as a whole. The artist's new epistles introduced into scientific circulation will give us the opportunity to read his letters in a new way and analyze his literary, scientific, cultural and socio-political activities in the context of the Ukrainian society cultural and spiritual development, which is very relevant in our turbulent time.

Kulish's epistolary is a primary source for understanding the literary and socio-national processes of the XIX century, as evidenced by a number of correspondence (which is about three thousand letters) and the range of its recipients. Its correspondents were people of various social status, nationality and profession; among them were scientists, writers, publishers, censors, and there were prominent personalities who played an important role in the formation of national consciousness and the creation of Ukrainian history. Among them there are G. Galagan, both Tarnovsky – father and son, T. Shevchenko, O. and M. Bilozersky, M. Kostomarov, M. Grabowsky, D. Mordovtsev, I. Khilchevsky, D. Kamenetsky, S. Nos, N. Storozhenko, V. Barvinsky, M. Lobodovsky, M. Yuzefovich, M. Maksymovych, Y. Bodiansky, P. Chuikevych, A. Rambo, S. Aksakov, M. Drahomanov, M. Pavlyk, Marko Vovchok, M. Nomys (Symonov), Kulish's wife O. Bilozerska-Kulish (Hanna Barvinok), P. Pletnov, O. Konytsky, L. Myloradovychivna, I. Puliui, P. Serdiuk, Yu. Krashevsky and many others. We can name up to a hundred names of people whom P. Kulish corresponded with, and they were all bright and diverse figures, or people close in spirit. Apparently, no Ukrainian writer has left behind such a huge epistolary heritage as P. Kulish.

Until now, some letters of P. Kulish remain unpublished. These are the letters to his wife, her brothers Bilozersky (Mykola, Oleksandr, Ivan, Olimpi, Viktor), and his mother; the letters to P. Pletnov, M. Makarov, O. Makarova, O. Smyrna, M. Herbel, P. Chuikevych, I. Slavnytsky; some letters to Y. Bodiansky and V. Shenrok; letters of the 1890s, grouped in a black notebook by P. Kulish, many letters to unidentified addressees, and others. Kulish's letters, published immediately after his death, when it was impossible to print untrimmed texts that concerned people who were still alive, require clarification and additions. Significant reductions were made during the publication of the writer's letters to O. Kistiakivsky (Ukrainian criminal scientist, lawyer and public figure).

Other letters of P. Kulish turned out to be even in a worse state. Most of them were destroyed in a fire at the Motronivka khutir (farm) in 1885. However, even the correspondence that was saved remains unpublished – among them are letters from M. Drahomanov, M. Pavlyk, N. Kobrynska, K. Trylovsky, O. Konytsky, P. Pletnov, A. Metlynsky, etc.

The modern stage of the scientific study of P. Kulish's works began with the 35 volume publication of the "Complete Works of Kulish" edited by George G. Grabowicz. According to him, the significance of Kulish's personality in the history of Ukrainian culture

was considered as a central, key figure in the formation of modern Ukrainian literature and culture, and at the same time Panteleimon Kulish was the mover and the founder of the newest Ukrainian intellectual, critical thought and those dimensions of the national consciousness that rely on it (Kulish, 2005, p. 7). Last year (2019) Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine announced a 40-volume edition of the writer's works and letters. Today, Kulish's works are returning to scientific circulation, overcoming material difficulties in this process. But a long-lasting (more than half a century) period of Panteleimon Kulish name oblivion preceded these events. The scientific study of his work was suspended and prohibited under the "bourgeois nationalist" heading. It was possible to conduct scientific activities only abroad, but the researchers did not have access to the archival institutions where the documents and materials of Kulish's day were kept.

The circle of modern scientists, studying this issue, involves representatives of various humanities, with some of them been developed by P. Kulish to a great extent, and in which he discovered himself. Among these representatives are O. Fedoruk and his work "Panteleimon Kulish. Complete collection of works. In 2 Volumes. Letters", Ye. Nakhlik and O. Nakhlika's work "Panteleimon Kulish: between Paraskeva Hlibova and Horpyna Nikolaieva", N. Krutikova's "Letters of P. Kulish to V. Shenrok", S. Zakharkin "Letters of P. Kulish to Ye. Tymchenko", Zh. Liakhov's "Mykola Gogol's Epistolary as an Artistic Self-Disclosure of Personality in P. Kulish's Research", N. Pobirchenko's "Life and figure of Panteleimon Kulish in Correspondence, Memoirs of His Contemporaries and Admirers", V. Pustovit's "Ukrainian Literary Epistolary of the XIX Century: depicting the literary process development", O. Kravchenko's "Panteleimon Kulish. Life Devoted to the Enlightenment", O. Yaskiv's "Historical Views of Panteleimon Kulish in the Light of Intellectual Metamorphoses in 1870–1880s". Despite the extensive processing of the indicated issue, there are still many gaps in the identification and scientific study of P. Kulish's epistolary work.

The purpose of the article is scientifically to reconstruct the epistolary heritage of Panteleimon Kulish, which is in the archives of Ukraine. Nowadays, the writer's archival materials are returning to scientific use, which is very relevant for Ukrainian society. Continuing the work of Kulish scholars, we aim to highlight and analyze the achievements of P. Kulish, which directly influenced both the formation and the current state of a progressive, nationally shaped Ukrainian society.

The research methodology is based, primarily, on the methods of archival and source studies, as well as on biographical analysis (for reconstruction of life and creative path), on historical analysis (for reproduction of chronological boundaries in which correspondence between addressees took place), culturally historical method (aimed at highlighting the main views and ideas of P. Kulish, based on historical archival sources, and influenced the modern Ukrainian nation formation).

Presenting main material. The outstanding artist's personality occupies a unique place in the Ukrainian public life of the XIX century. According to English historian

David Saunders, P. Kulish was one of the key figures of the Ukrainian historical period of the past (Saunders, 1985). M. Drahomanov aptly said that Kulish was one of the Ukrainophiles, who hit the point of the world, human culture, which would raise the Ukrainian people (Mohyl'ianskyi, 1925, p. 180). V. Shchurat (1897, p. 37) called Kulish the patriarch of Ukrainian literature. M. Gogol, whose letters Kulish studied, wrote about his future researcher that he (Kulish) would occupy an important place in our literature (Perepiska ..., 1998, p. 258). Our contemporary academician M. Zhulynskyi emphasizes that Kulish sought to create a new spiritual and psychological atmosphere in Ukrainian society, which catastrophically lost the moral and spiritual foundations of social life under the aggressive pressure of the Russian autocracy (Zhulynskyi, 2000, p. 8). The definition given by M. Globenko that our citizens still do not know Kulish is very indicative for our social and political reality [Hlobenko, 1961, p. 316].

The epistolary image of a creative person is usually more complex and dimensional than the one emerging from his works and general biographical information (Kotsiubynska, 2002, p. 117). From the writer's correspondence, there emerges a self-portrait of the artist of the word, his spiritual image, firstly applying to P. Kulish by himself. His letters provide his researchers with reliable facts about the biography and creative work of the writer. In addition, we should note that the volume of his correspondence is impressive.

V. Pustovit notes that P. Kulish left a large and meaningful memoir heritage, which provides a lot of interesting material for understanding the figure of the artist and the historical environment in which the writer lived and worked (Pustovit, 2019).

According to O. Fedoruk, Kulish's letters in general are a kind of novel in letters, a novel-chronicle, compositionally unsurpassed, mosaic, like life itself, and most importantly – true and quite psychological. In this sense, the letters are a self-sufficient genre, with the protagonist of which being a “hot Kulish” (Fedoruk, 2000, p. 7).

Correspondence sent to P. Kulish to the Motronivka khutir (farm) was carefully kept in a box, which, according to the writer's wife O. Bilozerska-Kulish (Hanna Barvinok – her literary pseudonym), was completely filled with interesting letters (Shuhurov, 1899, p. 17). O. Fedoruk notes that P. Kulish was extremely responsible and careful as to epistolary dialogues. He rarely hesitated to answer and the correspondence intensity often depended on the addressee himself. Quite often P. Kulish sent letters one after another, perhaps, with the aim of not exchanging news or thoughts as much as just talking. Therefore, he repeatedly complained about his correspondents because of their careless attitude to correspondence (Fedoruk, 2000, p. 29). Thus, it is no coincidence that in a friendly letter (dated July 23, 1866) to I. Khilchevsky from Warsaw, P. Kulish remarked: *Write to me often and thoroughly* (Pis'ma P. Kulisha k I. F. Khil'chevskomu, 1898, p. 86), in such a way encouraging his addressees to epistolary punctuality. Moreover, P. Kulish was tireless in his daily intellectual work and could not understand the irresponsibility and inaccuracy of his correspondents. In confirmation of his ability to work, in one of his letters to I. Khilchevsky (dated June

30, 1869), P. Kulish wrote: *I work constantly – this is my normal state of existence. Otherwise, I would be lost from boredom. There is no god but Allah, and Muhammad is his prophet. There is no life outside of work, and I am a lover of work. I will stop working on the day of my death, even if it is actually to happen in 25 years. There are many harvesters, but few of doers. My studies support me, but not exhaust me: believe it* (Pis'ma P. Kulisha k I. F. Khil'chevskomu, 1898, p. 96).

During his lifetime, P. Kulish deposited his manuscript translations of the Bible in the V. Tarnovsky Museum, writing a letter (dated October 4, 1886) to its owner: *Meanwhile, I decided to hide my handwritten works for my heirs (and there will be more than one or two, I hope) in your museum. Our word is immortal. Let them see how their ancestor worked, and they work the same way* (Shuhurov, 1899, p. 12). After P. Kulish's death, according to his will, Hanna Barvinok passed other manuscripts to V. Tarnovsky. Also, the handwritten materials of Kulish ended up in Y. Bodiatsky, P. Doroshenko, N. Shakhovskiy, in turn, M. Tymchenko kept the manuscripts of Shakespeare's translations, however, they were then returned to the author, although it is not known either in full and/or without changes. As for the epistolary heritage of P. Kulish, after his death, some autograph letters and copies of the letters (made by his wife) were given to V. Shenrok for writing a writer's biography, in particular these were the letters from V. Tarnovsky, O. Khanenko, D. Kamenetsky. Thus, it is clear why so much Kulish's materials have been scattered across various archives and funds, with some of them not been found at all yet.

O. Barvinsky, a public and political figure, was also among P. Kulish's addressees. He worked on the creation of “Chytanka” (a book for reading) for high school students, which should provide examples of oral folk art and some works of the Ukrainian writers of the XIX century. Since O. Barvinsky did not have enough experience and information about the Ukrainian literary figures to conclude such a book for reading, therefore, through a letter to M. Lysenko, he distantly met P. Kulish, who gladly provided the necessary information for such scientific research. Later, O. Barvinsky directly addressed P. Kulish as to an expert who knew who had developed and who had not developed the Ukrainian word (Barvinsky, 1912, p. 191). Their friendly relations and written communication were engraved in O. Barvinsky's memoirs. Recalling about P. Kulish, he wrote that he had been allowed to look deep into his sincere patriotic soul, to know Kulish's character well. That despite all hesitations and mistakes O. Barvinsky had not ceased to appreciate P. Kulish as a very noble man, a multifaceted and well-deserved figure, being prominent for our national, literary and cultural development (Barvinsky, 1912, p. 15).

As a true intellectual and encyclopaedist, P. Kulish had a good sense of humour, illustrated in his letter to I. Puliui in the summer of 1880. Paying attention to the respectable age of the addressee, the writer drew attention to the fact that intellectual work prolongs age and promotes longevity. He wrote: *You see, my dear friend, that reading books is harmless as to my health: I have been doing it for forty years, but I do not have health effects yet, and those people who walked at parties and avoided hard work, have long ago moved to the realm of the dead* (Puliui, 1905, p.

51).

The preface to the special issue of the “Knyhar” (Scribe/ Scholar) magazine (1919), devoted to the 100th anniversary of P. Kulish's birth, eloquently stated that only then, on his birth centenary, it became the time of P. Kulish objective scientific study. P. Kulish became for us not a living opponent, but an interesting and instructive page of the past, a necessary stage in the history of our cultural development – and at the same time a faithful servant of the Ukrainian word, who despite all his mistakes and solemn promises, had not renounced “his Ukrainian pen” (Zaitsev, 1919, p. 49). Over the next hundred years, there were many transformations in the study of both the figure and the work of the writer. In the 1920s there was published a large array of Kulish's epistolary works, marking the beginning of scientific studies on Kulish's epistolary texts. The 1920s and 1930s proved to be very fruitful for scientific researches that influenced the Kulish studies formation, which included the spheres of literary studies, philology, philosophy, cultural studies, history and historiography of Ukraine, pedagogy and political science. It was considered to be the flourishing period of the Kulish's heritage study.

The proclamation of Ukraine's independence only contributed to and influenced the historical course of events. There began the process of returning the P. Kulish's figure to the post-Soviet cultural space of Ukraine. The writer's creative heritage returned to the scientific circulation, with his unpublished texts been introduced and his forgotten works actualized. Researchers mastered the work of predecessors, but, through the generation, this process took place somewhat spontaneously and unsystematically; there were set new tasks within the study of P. Kulish's biography, work, and his worldview, in a broader context, it was the study of his environment. The introduction of P. Kulish's works in the programs of secondary and higher educational institutions and the rapid development of university science additionally stimulated further researches, unfortunately with many of them having no scientific value. This is evidenced by the materials of the interuniversity scientific conference in Sumy region (1994), which was dedicated to the 175th anniversary of P. Kulish birth. Based on the results of the conference, there was a publication, consisting of a preface and 15 scientific articles and reflecting the Kulish studies development state of those days, which after many years of oblivion and the Soviet worldview pressure continued the established tradition. However, the reports' topics were mainly literary, not without the notorious comparison of P. Kulish and T. Shevchenko, but there was no research devoted to archival materials, such as manuscripts, letters, diaries, memoirs.

The year 2019 was an anniversary one for Kulish scholars – the 200th anniversary of the writer's birth. Many scientific studies were devoted to this event, with several collections of abstracts been published as resulting from the scientific conferences held in Lviv, Sumy, Kyiv and other cities.

The Ukrainian society has not yet properly appreciated the scientific and creative heritage, culturally educational and socially political activity of P. Kulish, which makes a significant contribution to the cultural and intellectual space of Ukraine. Today he is more relevant than ever, as

the issues of language, religion and political orientation remain unresolved and speculative. After all, a society change is possible due to its consciousness change. In addition, as P. Kulish notes in his “Zhyzn Kulisha” (Kulish's Life), the basis of those changes, set by the Holy Scriptures, is heart's purity, righteous education, freedom for the ordinary people, and a Christian self-sacrifice (Kulish, 2005, p. 128).

The cultural component of any society is education, language, art, which are the main factors, significantly influencing human consciousness and awareness. Thus, P. Kulish, armed with these basic attributes, affected the formation of Ukrainian national consciousness, which was the main idea of his life. This issue remains unresolved both in Ukrainian society and at the state and legal level.

Therefore, the cultural activity of Panteleimon Oleksandrovych was inseparable from his political and social affairs, as culture and politics are an integral part and a guarantee of the socio-economic well-being of society. P. Kulish understood that the social well-being of the people depends on the level of its cultural development, as he said: *We knew that neither a law nor a decree abolished serfdom in England, but it was the culture that destroyed it* (Pobirchenko, 2010, p. 80).

The writer tried to engage the Ukrainian reader in European literature, using the Ukrainian translations of Shakespeare, Byron, Goethe, Heine, and Schiller's works. He made great efforts to ensure that the native language had the necessary resources and tools to reproduce the foreign word beauty in the Ukrainian translation. P. Kulish did many valuable and useful things in this direction. In his correspondence (August 26, 1881) with O. Barvinsky, P. Kulish admitted: *If Shakespeare works became a favourite reading, they would sober up our meagre literature and give it wings. Moreover, if Shakespeare's comedies and tragedies brought our fellow citizens to the theatre, it would be a better school for them than all our writing and singing. This is my goal; this is my motivation for translating Shakespeare's works* (Barvinsky, 1912, p. 189). P. Kulish was indescribably happy and proud when Ukrainian-language texts were translated into European languages. In one of his letters (February 6, 1845) to O. Khanenko the writer notes: *You will no doubt be curious to know that our folk songs are translated into French and German. The manuscript of the French translation passed through my hands, and I could not help but admire our native poetry in the common European language: it is in a new splendour and freshness. The edition will be published in Paris* (Sheveliv, 1928, p. 150).

Thanks to P. Kulish and I. Puliui, the Ukrainian people can read and study the Bible in their native language. It brings our Ukrainian nation closer, unites and consolidates it. The Bible is that living centre that for centuries has been carrying encoded information for humankind. P. Kulish shares his thoughts about the Holy Scriptures with M. Gattsuk in his letter dated September 4, 1872: *Not religion, but literature is in my mind. Our word will have some use from my translation... It may be that someday religion will disappear, as there disappears the trace of our lives, but when relied on reasonable, true exegesis, it will take its share of use from my work* (Savchenko, 1929, p. 49).

The author of "The Black Council" was rightly recognized as a competent Ukrainian historian, public and political figure. Along with such prominent personalities as M. Maksimovich, M. Kostomarov, O. Levitsky, M. Ivanyshev, M. Vladimirsky-Budanov, V. Antonovych etc., P. Kulish was at the origins of Ukrainian archival science. Engaged in archival activities, he aimed to cover important moments of the past of Ukraine in a publicly accessible form and to accustom the broad masses to a conscientious attitude and understanding of native antiquity (Hrushevsky, 1914, p. 26). Uniting both scientists-specialists and amateurs, Kyiv Archaeographic Commission contributed to the education of qualified historians, archaeologists, archivists in Ukraine. Its members were of different social status and political views, which undoubtedly affected the activities of the institution. Over there, T. Shevchenko worked from December 1845 to March 1847, P. Kulish carried out his archeographic expeditions, M. Kostomarov worked on Cossack chronicles, M. Gulak rewrote historical documents. The scientific engagement in the Commission's work influenced not only the work and life of each of them, but, in general, affected the activities of the Cyril and Methodius Society, as well reflecting in the form and content of its program documents (Zhurba, 1993).

P. Kulish was a member of Kyiv Archaeographic Commission, which searched for and collected sources of Ukrainian history for scientific processing. In essence, the archive is a carrier of objective information, the original source, so P. Kulish, looking for historical truth, wanted to restore historical events by searching for folk memories and legends. To confirm our opinion, we have a P. Kulish's letter (January 1, 1856) to S. Aksakov: *At the same time, God sees how I thirst for the truth, at least with the sacrifice of my most precious beliefs* (Hudzii, 1957, p. 68). The writer wanted to involve the Ukrainian community in truthful Ukrainian history, so that the Ukrainian people were aware of historical sources, could think critically, using true materials. According to V. Petrov (1928), it happened historically and ironically that researching archival heritage, P. Kulish himself became an archival writer, because many of his works have still been stored in archival institutions not only in Ukraine but also abroad.

P. Kulish pinned great hopes on the future generation, which would appreciate the achievements of their predecessors, and believed in future readers and objective critics. First, as the writer believed, they should be brought up on the best examples of Ukrainian literature. The writer said: *I will soothe my soul only with future generations, following to self-knowledge and self-activity in their na-*

tive land... (Knyhar, 1919). In a letter (November 28, 1892) addressed to M. Pavlyk, the writer noted: *I wish a good deed would be done: someone would collect my letters not for the sake of my "I", but for what is written* (Vozniak, 1928, p. 176).

Conclusions. Studying the epistolary heritage of P. Kulish, we have concluded that his letters are a living chronicle of our cultural and national life, covering a half of a century period – from 1840's to 1890's. P. Kulish was and remains incompletely discovered and read phenomenon of the XIX century. We only have to find new facts, phenomena, events that in one way or another had an impact on his formation as a person and as the main driver of the national idea. Due to his persistent and tireless publishing, journalistic, translation, literary-critical, literary, pedagogical, historical-ethnographic work as well as socially political and educational activities P. Kulish is the foundation of the Ukrainian national consciousness and statehood, which Ukrainians have always lacked, especially nowadays. By creating the Kulishivka and translating the Bible, the writer united and consolidated Ukrainian society. What we, as a nation, are today, we owe to him. Studying, analyzing the artist's biography and work through the prism of modern realities, and summarizing, we note that P. Kulish encouraged Ukrainians to self-awareness as a separate spiritual community. It should be noted that the scope of P. Kulish's epistolary heritage is not inferior to the writing array of any Ukrainian artist or public and political figure of Ukraine in its factual and various style. Thus, it is time to systematically publish and study the scattered Kulish's materials. Only in this way, we will be able to destroy the existing tendentiousness, as well as break the web of myths and legends that shrouded his figure.

However, despite such a multifaceted activity of P. Kulish and his achievements in the Ukrainian humanities, our society is still prejudiced against such an outstanding and extraordinary personality. There are several reasons of this: the Soviet ideology, still prevailing in the minds of many Ukrainian citizens, the low level of education and spirituality, the lack of the Ukrainian culture popularization. Despite various social and economic barriers, the name of Panteleimon Kulish is under revival. It is evidenced by numerous events, dedicated to the artist's work and activities, as well publishing of his works and scientific collections, holding scientific conferences and round tables with not only Ukrainian but also foreign scientists and scientific institutions. His literary and intellectual achievements give us the opportunity to read and analyze the history of Ukrainian culture, which is very relevant for today's Ukrainian society.

REFERENCES

1. Barvynskiy, O. (1912). Spomyn z moho zhyttia [A memory from my life]. Lviv, [in Ukrainian].
2. Hlobenko, M. (1961). Z literaturnoi spadshchyny [From the literary heritage]. Paris: Nationalist Publishing House in Europe. 114–132.
3. Hrushevskiy, O. (1914). Shevchenko i Kulish [Shevchenko and Kulish]. Shevchenkivskiy zbirnyk, 1, 17–23 [in Russian].
4. Hudzii, M. (1957). Nevidomi lysty P. O. Kulisha do Aksakovykh [Unknown letters of Kulish to Aksakov]. Radianske literaturoznavstvo, 19, 56–120 [in Ukrainian].
5. Zhurba, O. (1993). Kyivska arkhеоhrafichna komisiia 1843–1921. Narys istorii i diialnosti [Kyiv Archeographic Commission 1843–1921. Essay on history and activity]. Kyiv: Naukova Dumka [in Ukrainian].
6. Zhulynskiy, M. (2000). Rozumity vysoke znachennia liudyny: kulturnytstvo P. Kulisha yak vidpovid na vyklyky epokhy [Understand the high value of man: the culture of P. Kulish in response to the challenges of the era]. Panteleimon Kulish: Materialy i doslidzhennia. Lviv-New York-Kyiv: MP Kotz [in Ukrainian].
7. Zaitsev, P. (1919). Vydannia tvoriv Kulisha [Publication of works by Kulish]. Knyhar, 23–24, 48–56 [in Ukrainian].

8. Iv. K-Y. (1924). Do zhyttiepysu Kulisha. Na prykladi lystiv z P. Hlibovoio [To Kulish's biography. On the example of letters with P. Glibova]. Chervonyi shliakh, 8–9, 268–285 [in Ukrainian].
9. Kyryliuk, Ye. (1929). Panteleimon Kulish [Panteleimon Kulish]. Kharkiv-Kyiv [in Ukrainian].
10. Knyhar (1919). Litopys ukrainskoho pysmenstva [Chronicle of Ukrainian Writing]. Kyiv: „Tchas” Society [in Ukrainian].
11. Korniienko, V. (2000). Panteleimon Kulish i Kyrylo-Mefodiivske bratstvo [Panteleimon Kulish and the Cyril and Methodius Brotherhood]. Tvorchii ta ideini shukannia P. O. Kulisha v konteksti sohodennia : zb. nauk. pr., 173–175 [in Ukrainian].
12. Kulish, P. (2005). Povist pro ukrainskyi narod; Moie zhyttia (Zhyzn Kulisha) [The story of the Ukrainian people; My Life (Kulish's Life)]. Kyiv: Ukrainskyi Svit [in Ukrainian].
13. Kulish, P. (2005). Povne zibrannia tvoriv. U 2 t. T. 1: Lysty [Complete works. In Volume 2. Volume 1: Letters]. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
14. Kulish, P. (1993). Shchodennyk [Diary]. Kyiv [in Ukrainian].
15. Kotsiubynska, M. (2001). Zafiksovane i netlinne: rozдумы pro epistoliaru tvorchist [Fixed and incorruptible: reflections on epistolary creativity]. Kyiv: Spirit and Letter; Kharkiv: Human rights group [in Ukrainian].
16. Materialy mizhvuzivskoi naukovoii konferentsii Sumshchyny, prysviacheni 175-ty richchii z dnia narodzhennia P. O. Kulisha (1994). [Proceedings of the Sumy Region Inter-University Scientific Conference on the 175th Birth Anniversary of P. Kulish]. Sumy [in Ukrainian].
17. Miiakovskiy, V. (1928). Lyudy sorokovykh rokiv (Kyrylo-mefodiivtsi v yikh lystuvannia) [People in their forties (Cyril and Methodius in their correspondence)]. Za sto lit, 2, 33–98 [in Ukrainian].
18. Mohylianskyi, M. (1925). P. O. Kulish u 90 rokakh (Lysty y dokumenty) [P. Kulish in 90 years (Letters and documents)]. Chervonyi shliakh [in Ukrainian].
19. Naumov, E. (1987). Chastnaya perepiska XIX – nachala XX v., kak ob"ekt arkhograficheskogo analiza [Private correspondence of the 19th – early 20th centuries as an object of archaeographic analysis]. Arkheograficheskii ezhegodnik za 1986. Moscow [in Russian].
20. Panteleimon Kulish: pysmennyk, filosof, hromadianyn (Do 190-richchia vid dnia narodzhennia P. O. Kulisha), (2009) [Panteleimon Kulish: a writer, a philosopher, a giant (Until 190-richchia on the day of the birth of P. Kulish)]. Khronika–2000, 78. Kyiv [in Ukrainian].
21. Perepiska N. V. Gogolya (1998) [Correspondence of N.V. Gogol] U 2 t. t. 2. Moscow [in Russian].
22. Petrov, V. (1928). Panteleimon Kulish u piatdesiati roky. Zhyttia. Ideolohiia. Tvorchist [Panteleimon Kulish in the fifties. Life. Ideology. Art]. Kyiv: All-Ukrainian Academy of Science Publishing [in Ukrainian].
23. Pis'ma P. Kulisha k I. F. Khil'chevskomu (1898) [Letters from P. Kulish to I. Hilchevsky]. Kievskaya starina, 60, №1–3, 84–149 [in Ukrainian].
24. Pobirchenko, N. (2010). Zhyttia i postat Panteleimona Kulisha u lystuvanni, spohadakh suchasnykh ta shanuvalnykh [The life and figure of Panteleimon Kulish in correspondence, memoirs of contemporaries and admirers]. Uman: PE Zhovtyi O. O. [in Ukrainian].
25. Pustovit, V. (2019). Ukrainskyi pysmennytskyi epistoliarii XIX st. : vidobrazhennia perebihu literaturnoho protsesu [Ukrainian Writing Epistolary of the 19 th Century : Reflects the progress of the literary process] [Monograph]. Kharkiv: Ivanchenko I. S. Publishing House [in Ukrainian].
26. Puliui, I. (1905). Novi i pereminni zvizdy [New and variable stars]. Vienna [in Ukrainian].
27. Savchenko, F. (1929). Spivrobotnytstvo P. Kulisha z O. Hattsukom [Collaboration of P. Kulish with O. Gatsuk.] Zbirnyk filolohichnoi sekti Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka, 1, 43–72 Lviv [in Ukrainian].
28. Slabchenko, M. (1919). Do istorii vidnoshen mizh P. Kulishem ta T. Shevchenkom [On the history of relations between P. Kulish and T. Shevchenko]. Sbornik Khar'kovskogo istoriko-filologicheskogo obshchestva, 18, 345–358 [in Ukrainian].
29. Stebnytskyi, P. (1919). Kulturno-hromadska pratsia P. O. Kulisha [Cultural and social work of P. Kulish]. Knyhar [in Ukrainian].
30. Studynskyi, K. (1903). Z lystiv P. Kulisha do Omeliana Partytskoho [From P. Kulish's letters to Omelyan Partytsky]. Lviv [in Ukrainian].
31. Sumtsov, M. (1919). Panteleimon Kulish [Panteleimon Kulish]. Poltava: Publication of the Native Word newspaper [in Ukrainian].
32. Fedoruk, O. (1997). P. Kulish. Lysty do M. D. Bilozerskoho [P. Kulish. Letters to M.D. Bilozers'koho]. Lviv-Niu-York-Kyiv: M. P. Kots [in Ukrainian].
33. Sheveliv, B. (1928). Storinky z zhyttia P. Kulisha za 40-kh rr. (Lysty P. Kulisha do O. Khanenka [P. Kulish's life pages in the 1940s (Letters from P. Kulish to O. Hanenko)] Zhyttia i revoliutsiia, 10, 150–151 [in Ukrainian].
34. Shuhurov, N. (1899). U mohyl P. A. Kulysha y V. M. Błazerskoho [At the graves of P. Kulish and V. Belazersky]. Ottisk iz zhurnala «Kievskaya Starina» [in Ukrainian].
35. Shchurat, V. (1897). Do ostannoho pobutu P. Kulisha u Lvovi Kulisha [Until the last life of P. Kulish in Lviv]. Lviv [in Ukrainian].
36. Saunders, D. (1985). The Ukrainian Impact on Russian Culture 1750–1850. Edmonton [in English].
37. Vozniak, M. (1928). Ostanni znosyny P. Kulisha z halychanamy: (Z dodatkom yoho lystuvannia z M. Pavlykom) [P. Kulish's recent relations with the Galicians: (With the addition of his correspondence with M. Pavlik)]. Zapysky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka. Pratsi istorychno-filolohichnoi sekti, 148, 165–240. Lviv, [in Ukrainian].

Тема міста Нанькін у поетичному доробку Бай Хуа

О. С. Трунова

Інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: elinna@ukr.net

Paper received 29.07.21; Accepted for publication 20.08.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-17>

Анотація. В статті розглянуто специфіку теми китайського міста Нанькін як одного з головних та значимих образів у творчості сучасного поета Бай Хуа в період його проживання у цьому місті у 1988-1992 роках. Перекладено та проаналізовано вірші зі збірки «В Нанькіні», досліджено вплив міста на внутрішній світ автора та на його подальшу художню творчість. Відзначено, що місто справило на поета приємне враження та сприяло переходу Бай Хуа до лірики. На прикладі віршів «Свобода», «Свято» та «Весняний день» обґрунтовано вплив весняних пейзажів Нанькіну на життєвий та поетичний настрій поета.

Ключові слова: Бай Хуа, Нанькін, місто, урбаністична тематика, весна.

Вступ. Бай Хуа – китайський поет сучасності, у творчості якого фігурують поетичні твори на урбаністичну тематику. Міста, в яких він жив і працював певний час свого життя, завжди справляли на поета глибоке враження та впливали на художній світ його поезії. Нанькін постає у творчості Бай Хуа як один з основних художніх образів, оскільки поет з 1988 по 1992 рік жив і працював саме у цьому місті. В давньокитайській поезії існує принцип письма під назвою «змішування сцен». Це буквально означає поєднання настрою автора та його оточення [5]. Художню своєрідність поезії Бай Хуа складає синтез часу та простору, який безпосередньо впливає на його настрої. Для поета життєві події виступають натхненням до складання віршів. Значний доробок його поезії написаний пережитими емоціями та подіями в певному місті, тож місто у творчості поета – це живий організм.

Короткий огляд публікацій по темі. Місто стало лейтмотивом художніх творів багатьох письменників і поетів світової літератури. Дослідженням урбаністичної тематики займалися Вихор І., Степанова А., Стародубцева Л., Ткаченко О. До актуальних напрямів у дослідженні урбаністичної тематики належить категорія «топосу», яку розтлумачували такі дослідники і автори як Е.Р.Курциус, Ю.Лотман, О.Булгакова. Що стосується творчості Бай Хуа, то на теренах України китайський поет та його творчість є недослідженими, тож дана розвідка може посприяти глибшому розумінню особливостей художнього світу його поезії, а саме поезії на урбаністичну тематику.

Мета наукової розвідки – проаналізувати поетичний доробок Бай Хуа, де зображене місто Нанькін, для розуміння багатопланового образу міста та його впливу на подальшу творчість поета.

Матеріали та методи. Дослідження включає описовий, філологічний та герменевтичний методи, матеріалом є доробок Бай Хуа «В Нанькіні» («在南京») та мемуари поета «Ліворуч: ліричний поета Мао-ери» («左边: 毛泽东时代的抒情诗人»).

Результати та їх обговорення. Бай Хуа зображує Нанькін як складний та багатоплановий образ. У віршах можна побачити як опис самого міста, так і його художнє зображення крізь призму пам'яті та згадок поета. Нанькін справив на Бай Хуа та його художній світ сильне та глибоке враження. В його доробку є вірші, написані в Нанькіні («在南京») та вірші про саме місто Нанькін. Під час перебування в цьому місті Бай Хуа написав 38 віршів, серед них «Весняний день» («春日»), «Свобода» («自由»), «Минуле» («往事»), «Свято» («节日») та інші. У його

віршах, написаних у той час, простежується почуття ранньої весни, тієї пори року, під час якої поет їх і писав.

У вірші «Свобода» («自由») відтворені спогади одного весняного ранку, коли Бай Хуа зустрів жителів Нанькіну, які виходили з міських воріт, щоб поїхати у східне передмістя аби насолодитися квітами сливи навесні. Ця сцена вразила автора до глибини душі та спонукала Бай Хуа до написання цього поетичного твору [3, с. 78]:

自由就是春天的大地	Свобода – це весна
春天的人民涌出城门	«Весняні» люди виходять з міських воріт
自由就是呼唤的山花	Свобода – це гірська квітка, яка кличе
山花匆忙地款待我们	Гірська квітка радо чекає на нас

(тут і далі переклад наш – Трунова О.С.)

Пейзажі для Бай Хуа є рушійною силою творчості. Вони впливають на його настрої та натхнення, у вірші «Свято» («节日») видно, як автор милується нічними пейзажами навесні:

你在此经历夜色	Ти проживаєш ніч тут
经历风景的整容	Проживаєш красивий пейзаж
以及又一次青春的消息	І ще одну молодість

看, 满天星星	Подивись, на небі безліч зірок
远处白羊站立	Вдалині сузір'я овну
这是春天的一夜	Це весняна ніч
这是难得的一夜	Це неперевершена ніч

你该感激什么呢?	За що слід бути вдячним?
这景色, 这细节	Цей пейзаж, ці деталі
这专心爱着的大地	Ця любляча земля
你该发现什么呢?	Що ти повинен помітити?
生活、现实而不是挑剔!	Життя, реальність!

再集中一些吧	Ще трохи зосередься
集中即抒情	Концентрація – це лірика
即投身幸福的样子	І щасливий вигляд
即沉迷的样子	Це залежність
当夜色继续暗下去	Ця ніч продовжується

1989.3

В китайській літературі образ весни уособлює молодість, красу, початок нового життя. Для Бай Хуа красиві весняні пейзажі – це *це одна молодість*. Розглянемо інший поетичний твір з доробку «В Нанькіні» («在南京») під назвою «Весняний день» («春日»):

这是光彩照人的一个下午	Це блискучий день
白色的樱花开满庭院	Біла вишня квітне всюди
这是否是足够的呢?	Хіба цього недостатньо?

你, 一个眺望风景的人	Ти, людина, яка насолоджується пейзажем
正站立水中的小桥	Невеликим місточком у воді

继续你的眺望

Продовжуй насолоджуватися

远方，在古代的城门下
汽车运送着旅客
勤奋的市民打扫着店铺

Далеко за старовинними місь-
кими воротами
Автомобілі перевозять туристів
Люди в магазинах

音乐在那儿

Там музика

倒影的日落在那儿
旗帜、红墙、绿树在那儿

Там відображується захід сонця
Прапори, імператорські палаци
та зелені дерева

1990

Вірш «Свято» був написаний в березні 1989 року, а «Весняний день» – в 1990 році. Хоча між написанням цих віршів різниця в один рік, але ми бачимо, що ліричні настрої поета залишаються незмінними, він досі перебуває в місті Нанькін, що є його ідилічним простором, і відчуває «весну», «молодість» та «свободу». Бай Хуа переважно змальовує весняні пейзажі Нанькіну, лише у вірші «Весняний день» акцентує увагу на конкретних образах, таких як автомобілі, туристи і магазини.

На думку А. Степанової «місто як суб'єкт переходу становить самоцінний та самодостатній простір, у якому відбувається зміна соціальних формацій, культурних парадигм, типів культурної свідомості, продукованих та сформованих естетичною думкою» [1]. Для Бай Хуа перебування в Нанькіні сприяє ліричному початку його творчості. Сам поет вважає вірші, написані в період з 1988 по 1993 роки, найбільш цінними у своєму творчому доробку. [6]

Після чотирирічного перебування в Нанькіні Бай Хуа перестає писати вірші на 10 років. Він пояснює це тим, що поет пише, коли є певна проблема або якісь спогади, що його бентежать. Для Бай Хуа це були спогади дитинства, а саме методи його виховання вдома та в школі [2, с. 17]. В Нанькіні ж Бай Хуа віднайшов «весняний» спокій і відпустив спогади дитинства, тож більше не мав про що писати. Це місто стало для нього «весняною річкою джерельної води, що тече на схід» («江春水向东流”的时期”)

ЛІТЕРАТУРА

1. Степанова А. Місто на межах: естетичні грані образу в літературі перехідних епох. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbug.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apsf_lil/2009_22/stepanova.pdf
2. Bai Hua. Wind says. The Chinese University of Hong Kong Press, 2012. 208 p.
3. 柏桦. 演春与种梨——柏桦诗文集 (1979—2009)。青海

REFERENCES

1. Stepanova A. City on borders: aesthetic facets of the image in the literature of transitional epochs. [E. source]. – Access mode: http://www.nbug.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apsf_lil/2009_22/stepanova.pdf
2. Bai Hua. Wind says. The Chinese University of Hong Kong Press, 2012. 208 p.
3. Bai Hua. Performing spring and planting pears – A collection of poems and essays of Bai Hua (1979 – 2009). Qinghai People's,

The theme of Nanjing city in the poetry of Bai Hua

O. Trunova

Abstract. The article considers the specifics of the theme of Chinese city Nanjing as one of the main and significant images in the Bai Hua's poetry during his stay in this city in 1988 – 1992. Poems from the poetry collection “In Nanjing” were translated and analyzed, the influence of the city on the author's inner world and on his further artistic work was studied. It is noted that the city made a pleasant impression on the poet and contributed Bai Hua to the transition to lyric poetry. The influence of Nanjing's spring landscapes on the poet's life and poetic mood is substantiated on the examples of the poems “Freedom”, “Holiday” and “Spring Day”.

Keywords: Bai Hua, Nanjing, city, urban theme, spring.

[4, с. 39]. Вище ми вже зазначали, що символізує весна, символічне значення образу сходу є синонімічним до образу весни.

Ось як Бай Хуа описує Нанькін у своїх мемуарах «Ліворуч: ліричний поет Мао-ери» (“左边: 毛泽东时代的抒情诗人”): «Повсюди дерева! Я вдихнув осіннє сонце. Ми підійшли до елегантної чайної в храмі Чжунмін. Виглядаючи через вікно, побачили туман озера Сюанью. Міст, який з'єднує кілька островів. Зграї водоплавних птахів зупинялися на воді або м'яко ковзали по воді, щоб насолодитися прохолодою. Ось-ось почнеться осінь.» “到处都是树呀!”我感叹着面前的秋阳和晨钟拾级而上。我们来到了鸡鸣寺一间清雅闲淡的茶室，凭窗眺望，烟波浩渺的玄武湖尽收眼底，小桥连结着几个岛屿，其中有一个岛叫梁州。在古意盎然的山水间垂柳拂岸，初秋的云彩高悬于湖面[4, с. 115]. У поетичних творах Бай Хуа про Нанькін не згадувалася осінь, а у прозі, зміст якої пов'язаний з описом міста Нанькін, образ осені з'являється вперше. В китайській літературі осінь символізує печаль, самотність, старість, але у вищенаведених рядках зовсім інші настрої, адже поет знаходиться а Нанькіні, у місті, яке наповнює його ліричним настроєм.

Висновки. Досліджено, що одним з лейтмотивних образів поезії Бай Хуа є образ міста Нанькін. Географія віршів поета надзвичайно широка, проте Нанькін займає в ній чи не найвизначніше місце, оскільки тут поет відчував себе вільним і щасливим. Саме місто, весна в цьому місті, квіти сливи тощо впливали на поета, у пейзажах Нанькіну Бай Хуа знаходив відображення власної душі. З художнього аналізу вищенаведених віршів, написаних у Нанькіні, можна виділити такий основний образ як «весна». В китайській поезії весна є початком життя, уособлює молодість та щастя. Для Бай Хуа це не просто образ весни, це образ весни в Нанькіні, яка символізує молодість поета. Нанькін корелюється з життєвими подіями поета та значно вплинув на його майбутню лірику.

人民出版社, 2009. 281 页。

4. 柏桦. 左边: 毛泽东时代的抒情诗人. 江苏文艺出版社, 2009. 269 页。
5. 诗歌月刊. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://m.fx361.com/news/2018/0918/4242279.html>
6. 中国南方艺术. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.zgnfys.com/m/a/nfrw-33783.shtml>

REFERENCES

4. Bai Hua. Left: Lyric poet of Mao Zedong era. Jiangsu Literature and art, 2009. 269 p.
5. Monthly poetry. [E. source]. – Access mode: <https://m.fx361.com/news/2018/0918/4242279.html>
6. Chinese Southern art. [E. source]. – Access mode: <https://www.zgnfys.com/m/a/nfrw-33783.shtml>

Стратегии адаптации китайских имен литературных персонажей в русском переводе

Ван Чжицзы, И. В. Хабарова

Хайнаньский тропический морской университет, Санья, Китай
Corresponding author. E-mail: irrina79@mail.ru

Paper received 21.08.21; Accepted for publication 12.09.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-257IX75-18>

Аннотация. В статье проанализированы особенности перевода на русский язык китайских имен, содержащих метафорический или символический компонент. Обоснована необходимость применения, помимо транскрипции и транслитерации, контекстуальных стратегий доместификации и форенизации с целью адаптации фрагментов текста, содержащего имена, к лингвокультурной ментальности носителей русского языка, сохраняя при этом культурный колорит и коннотации текста оригинала. Выявлены такие тактики стратегий доместификации и форенизации, как структурно-семантическая и лексико-семантическая адаптация с приемами генерализации и модуляции.

Ключевые слова: перевод, китайские имена, адаптивные стратегии, форенизация, доместификация.

Введение. Перевод текстов, которые существуют в сферах гетерогенных культур и созданы на языках, отличающихся структурным морфологическим типом и являющихся генетически неродственными, представляет особую актуальность для современных переводческих студий в отношении необходимости разработки моделей, стратегий и тактик перевода, адаптируя текст оригинала к социокультурному формату текста перевода, одновременно позволяют сохранить лингвокультурную специфику оригинала. Такими текстами являются, в частности, произведения, созданные на китайском и русском языках, которые относятся к типологически различным структурным типам, дистанцированы в генетическом плане и отражают различную лингвокультурную ментальность китайского и русского народа.

Особую сложность, в этой связи, представляет перевод на русский язык китайских имен, поскольку, в отличие от русских имен, в каждом китайском имени заключен определенный смысл, связанный с культурными коннотациями. Имя может отражать внешность человека, но, чаще всего, определенное пожелание видеть носителя имени соответствующим своему имени. Например, Чжимин означает ясное стремление, Хэпин – мирный, Шу – справедливая, а Чанчунь – китайская роза, вечная молодость. Соответственно, в процессе перевода на русский язык такие культурно-символические коннотации неизбежно утрачиваются, что не может не сказаться на определенных смысловых утратах текстов оригинала, особенно если речь идет о художественных произведениях, в которых с именами персонажей нередко связаны дополнительные ассоциативные значения в семантике текста. Помимо этого, китайские имена, в отличие от русских не имеют звуковых признаков пола, что также представляет определенную переводческую сложность.

Краткий обзор публикаций по теме. Проблема переводческой адаптации является одной из наиболее дискуссионных в современной теории и практике перевода. Мнения исследователей, в этой связи, представляют две полярные точки зрения. Поскольку адаптация выходит за пределы перевода как процесса создания текста, коммуникативно равноценного оригиналу [5], одна группа ученых убеждена, что речь идет о подмене истинного перевода более свободной вер-

сией, когда переводчик интерпретирует текст, частично искажая его смысл, и, более того, в случае межкультурной асимметрии, деформирует представление о другой культуре [1; 3].

Другая группа исследователей, напротив, преувеличивает значение адаптации, считая, что отказ от адаптивных переводческих стратегий может привести к порождению немодулированных и неадаптированных переводов «важных документов, школьных учебников, журнальных статей, сценариев к фильмам т.д.», которые возникают из-за неосведомленности или по причине стремления переводчиков, которые «не могут или не рискуют осуществить опосредованные переводы» к «неправильно осознанной точности» [2, с. 157 – 167; 13].

Наиболее приемлемой точкой зрения или «золотой серединой» в оценке целесообразности переводческой адаптации является, на наш взгляд, мысль о том, что такая адаптация не противоречит переводу-репродукции, а является комплементарным типом перевода и что адекватный перевод в любом случае предполагает адаптацию [4].

Под адаптацией в переводоведении понимается такая форма переводческого преобразования оригинала текста, в результате которой в тексте перевода возникают не только изменения в изображении определенной предметной ситуации, но и заменяется сама предметная ситуация [3, с. 403]. В то же время, в определении адаптации акцент, как правило, делается на реципиенте текста, что подразумевает такую адаптивную стратегию, как доместификация, которая заключается в стремлении переводчика максимально адаптироваться к нормам принимающей культуры [9]. Так, адаптация определяется как тип перевода с учетом «культурных реалий реципиента текста или дискурса» [10].

Вместе с тем, в случае переводов текстов, созданных на разноструктурных и неродственных языках, как, например китайский (изолирующий, принадлежащий к сино-тибетской языковой семье) и русский (флективный, индоевропейский) и являющихся частью линвокультур, которые характеризуются очевидной асимметрией, адаптация, понимаемая как доместикация, неизбежно приводит к искажению культурных норм, которые являются важнейшим контекстом текста оригинала. Перевод с китайского на русский усложняется

также тем, что русская письменность является буквенной, в то время как китайская — иероглифической.

В связи с этим, при переводе китайских культурных реалий, которые могут быть интерпретированы только в рамках определенной лингвоментальности и иного, отличного от славянского, способа концептуализации и категоризации мира, целесообразно дополнять стратегию доместификации адаптивной стратегией форенизации. Такая стратегия понимается в переводческих студиях как установка на сохранение и воспроизведение социокультурных особенностей оригинала, даже если это может привести к нарушению норм принимающей культуры и усложнению читательского восприятия текста [11; 12].

К особым социокультурным реалиям, которые требуют, на наш взгляд, применения стратегии форенизации с соответствующими адаптивными тактиками и приемами, относятся китайские имена, которые отличаются метафоричностью, аллюзивными, символическими и другими ассоциациями и коннотациями.

Цель исследования – показать особенности социокультурной адаптации китайских имен в переводах художественных текстов на русский язык.

Цель статьи раскрывается в комплексе задач:

- 1) обосновать необходимость применения при переводе китайских имен художественных персонажей на русский язык переводческих стратегий доместификации и форенизации;
- 2) идентифицировать и проанализировать адаптивные тактики переводческих трансформационных стратегий в русском переводном тексте;
- 3) выявить и объяснить приемы для реализации трансформационных тактик в русских переводах китайских имен.

Материалы и методы. В качестве материала исследования в статье используются фрагменты повести известной китайской писательницы Е. Гуанцинь «Горный дикарь» и перевод книги Тана Лань «Китайские народные сказки» (адаптированные китайские сказки без упрощения текста оригинала с дословным переводом на русский язык). Основными методами анализа является текстуально-интерпретационный и метод переводческого анализа.

Результаты и их обсуждение. При переводе имен персонажей с китайского языка на русский важным является не только словарное значение или множество словарных значений иероглифа, но и его культурная значимость и традиционное написание. Как отмечают исследователи, иероглифическая письменность скрывает различия между собственными и нарицательными именами. В связи с этим, при анализе переводимого текста возможны случаи, когда транскрибированные имена людей, не имеющие собственного значения, ошибочно воспринимаются как значимые лингвистические единицы [8, с. 21].

При художественном переводе китайских имен наиболее часто применяются методы транскрипции (перевод на уровне фонем), транслитерации (соответствие устанавливается на уровне графем) и дословного перевода. Например, китайские имена 宝山, 石生 переводятся как Баошань, Шишэн, герой китайской сказки 马良 переводится как Ма Лян.

Вместе с тем, транслитерацию (или транскрипцию) целесообразно применять в том случае, если имя не связано с базовыми знаниями или контекстом. В то же время, китайские имена, особенно в сказочном или художественном тексте, могут быть нагружены дополнительными коннотациями, ассоциациями, аллюзиями, содержать метафорический компонент. В таком случае переводчику необходимо использовать стратегию адаптации оригинального текста к лингвокультуре текста перевода.

Например, в повести «Горный дикарь» Е. Гуанцинь персонажи истории – две скальные крысы, которые названы в тексте оригинала «Янян» и «Шушу». «Янян» и «Шушу» выражаются, соответственно, первым и вторым иероглифами скальной крысы на китайском языке, которые не только ясно показывают биологические свойства мелких животных, но также предполагают тесную связь между ними. В связи с этим, простая транслитерация «Янян» и «Шушу», несомненно, не сможет донести до русского читателя все коннотации и ассоциации, связанные с метафорическим значением имен.

Следовательно, при переводе этих китайских имен на русский язык необходимо применить ряд адаптивных тактик стратегии доместификации – например, тактику структурно-семантической адаптации – добавления суффикса в мужское имя и окончания в женское, чтобы дифференцировать имена по женскому и мужскому роду: Янчик и Шуша. Помимо этого, уменьшительный суффикс мужского имени передает коннотативное значение «маленький размер», связанное с биологическим свойством описываемых персонажей-животных. Имя Шуша не нуждается в добавлении уменьшительно-ласкательного суффикса (например, Шушенька), так как для носителя русского языка звуковая оболочка имени сама по себе передает значение «что-то маленького» на уровне звуко-символических коннотаций.

Помимо тактики структурно-семантической адаптации, при переводе подобных метафорически или символически нагруженных имен целесообразно применять также тактику лексико-семантической адаптации – в частности, в виде приема добавления (они были глубоко привязаны друг к другу) или тактику семантической адаптации: с приемами одновременно генерализации и модуляции (пара была неразлучна).

Следующим аспектом является использование при переводе китайских текстов стратегии социокультурной адаптации форенизации, которая привлекается для передачи социокультурных и лингвокультурных особенностей текста оригинала.

Например, в тексте «Горный дикарь» встречается сочетание «Золотой мальчик» и «Нефритовая девочка» (“金童玉女”), которое используется в неожиданном контексте сравнения с кинозвездами – призыва повесить на стену фотографии популярных кинозвезд, мужчины и женщины, которые бы смотрелись как Золотой мальчик и Нефритовая девочка. Золотой мальчик и Нефритовая девочка являются прецедентными феноменами для любого носителя китайского языка. Буддисты считают их помощниками бодхисаттвы Гуань Инь. Даосы полагают, что они служат Нефрито-

вому императору. То, что Золотой мальчик и Нефритовая девочка являются своего рода посредниками между высшими силами и миром людей, признается практически всеми конфессиями Китая. Однако тот факт, что эти наименования вызывают устойчивые ассоциации у носителей китайского языка, не означает, что они распознаются как прецедентные феномены также носителями русского языка.

Для того, чтобы передать культурные ассоциации и коннотации, связанные с этими именами в китайской народной культуре и верованиях, необходимо использовать, с одной стороны, дословный перевод имен на русский язык и, с другой стороны, стратегию социокультурной адаптации форенизации с тактикой в виде приема модуляции как смыслового причинно-следственного развития единицы языка оригинала единицей языка перевода с целью передачи ассоциаций, связанных с этими прецедентными феноменами.

Например, перевод может содержать такой дополнительный компонент (выделенный курсивом): «повесить на стену фотографии популярных кинозвезд, мужчины и женщины – как Золотой мальчик и Нефритовая девочка, *которые будут защищать ваш дом и*

решать ваши житейские проблемы». Такой перевод, с одной стороны, вводит русского читателя в культурный когнитивный контекст, связанный с функциональным предназначением Золотого мальчика и Нефритовой девочки в привлечении благосостояния и оказании помощи в решении проблем. С другой стороны, благодаря словосочетанию «решать ваши житейские проблемы» привлекаемые ассоциации отчасти десакрализируются, не «конфликтуют» с локальным контекстом, в котором имена символических для китайской культуры персонажей используются в сравнении с кинозвездами.

Выводы. Материал статьи позволил прийти к выводу о том, что при переводе китайских имен, которые содержат метафорический или символический компонент, на русский язык, помимо использования транскрипции и транслитерации важно применять адаптивные стратегии доместикизации и форенизации с целью адаптации фрагментов текста, содержащего имена, к лингвокультурной ментальности носителей русского языка, сохраняя при этой культурный колорит и коннотации текста оригинала.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение: Учебное пособие. СПб, М.: «Академия», 2004. 352 с.
2. Вине Ж.-П., Дарбельне Ж. Технические способы перевода // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. М., 1978. С. 157–167.
3. Гарбовский Н.К. Теория перевода: Учебник, М.: Изд-во Моск. ун-та, 2004. 544 с.
4. Демецька В.В. Адаптація як поняття перекладознавства й культурології // Вісник СумДУ. Серія Філологія, 2007. 1 (2). С. 96–102.
5. Комиссаров В.Н. Перевод и интерпретация // Тетради переводчика / Под ред Л.С.Бархударова. М.: Высшая школа, 1982. Вып. 19. С. 3–20.
6. Лань Т. Китайские народные сказки. Перевод А. Демина. М.: Восточная книга, 2016.
7. Ретскер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. М.: Р.Валент, 2007. 244 с.
8. Щичко В. Ф. Китайский язык. Теория и практика перевода. М.: Восток-Запад, 2004. 223 с.
9. Domestication and Foreignization in Translation Studies / M.Jänis, H.Kemppanen & A.Belikova (eds.). Frank & Timme GmbH, 2012. 231 p.
10. Unity in diversity. Current trends in translation studied. / Lynne Bowker, Michael Cronin, Dorothy Kenny, Jennifer Pearson. Routledge, 2016, 208 p.
11. Venuti, L. The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference. L.: Routledge, 1999. 210 p.
12. Venuti, L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. Routledge, 1995. 353 c.
13. Vinay, J.-P.and Darbelnet, J. Comparative Stylistics of French and English. A Methodology for Translation. Benjamins, Amsterdam, Philadelphia, 1995.

REFERENCES

1. Alekseeva, I.S. Introduction to Translation Studies: Textbook. SPb, M.: "Academy", 2004.352 p.
2. Vinay, J.-P.and Darbelnet, J. Technical methods of translation // Questions of the theory of translation in foreign linguistics. M., 1978. P. 157–167.
3. Garbovsky, N.K. Translation theory: Textbook, Moscow: Moscow University Publishing House, 2004. 544 p.
4. Demetska, VV Adaptation as a concept of translation studies and culturology // Bulletin of SSU. Philology Series, 2007. 1, Is. 2. P. 96–102.
5. Komissarov, V. N. Translation and interpretation // Notebooks of the translator / Edited by LS Barkhudarov. M.: Higher school, 1982. Vol. 19. P. 3–20.
6. Lan, T. Chinese folk tales. Translated by A. Demin. M.: Oriental book, 2016.
7. Retsker, Ya. I. Theory of translation and translation practice. Essays on the linguistic theory of translation. Moscow: R.Valent, 2007. 244 p.
8. Shchichko, V.F. Chinese language. Theory and practice of translation. Moscow: East-West, 2004. 223 p.

Adaptation Strategies for Chinese Names of Literary Characters in Russian Translation

Wang Zhizi, I.V. Khabarova

Abstract. The article analyzes the features of the translation into Russian of Chinese names containing a metaphorical or symbolic component. It argues the necessity of using, in addition to transcription and transliteration, contextual strategies of domestication and foreignization in order to adapt fragments of text containing names to the linguocultural mentality of Russian speakers, while preserving the cultural flavor and connotations of the original text. Such tactics of strategies of domestication and foreignization as structural-semantic and lexical-semantic adaptation with the techniques of generalization and modulation are identified.

Keywords: translation, Chinese names, adaptive strategies, domestication and foreignization.

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

The journal is published by the support of
Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

Készült a Rózsadomb Contact Kft nyomdájában.
1022 Budapest, Balogvár u. 1.
www.rcontact.hu